

**T.C.
ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

**SERADA KOKULU OTSU BİTKİLER YETİŞTİRİCİLİĞİNDE
KADINLARIN İŞGÜCÜNE VE KARAR VERME SÜRECİNE
KATILIMININ ANALİZİ: ANTALYA İLİ MURATPAŞA İLÇESİ
ÖRNEĞİ**

Dursun BOĞA

**Danışman
Prof. Dr. Hasan YILMAZ**

ISPARTA - 2019

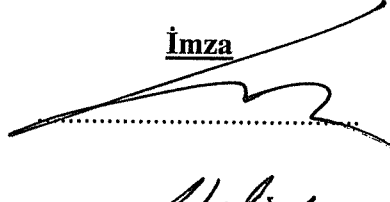
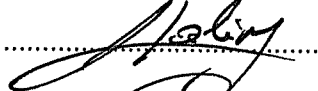
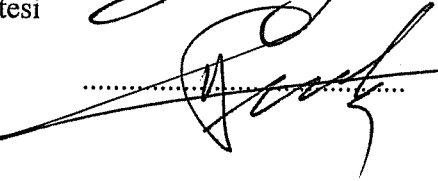
© 2019 [Dursun BOĞA]

TEZ ONAYI

**SERADA KOKULU OTSU BİTKİLER YETİŞTİRİCİLİĞİNDE
KADINLARIN İŞGÜCÜNE VE KARAR VERME SÜRECİNE
KATILIMININ ANALİZİ: ANTALYA İLİ MURATPAŞA İLÇESİ
ÖRNEĞİ**

Dursun BOĞA tarafından hazırlanan bu tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan	Prof. Dr. Hasan YILMAZ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	
Üye	Doç. Dr. Halime ÜNLÜ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Naciye TOK Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	

Yukarıdaki Jüri kararı Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Yusuf UÇAR
Enstitü Müdürü

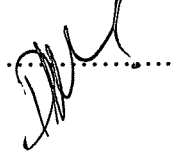
ETİK BEYANI

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak ve bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığım bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

18/07/2019

Dursun BOĞA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
2.1. Çalışma Konusuyla İlgili Yapılmış Diğer Çalışmalar	5
2.2. Türkiye’de Tarımda Kadının Rolü ve İşgücüne Katılımı	10
2.3. Türkiye’de ve Antalya’da Kokulu Otsu Bitkilerin Üretim Alanları	15
3. MATERYAL VE YÖNTEM	19
3.1. Materyal	19
3.2. Yöntem.....	19
3.2.1. Örnek işletmelerin seçiminde uygulanan yöntem	19
3.2.2. Anket formunun hazırlanması	21
3.2.3. Verilerin analizinde uygulanan yöntem.....	22
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	24
4.1. Kadın Çiftçilerin Sosyo-ekonomik Özellikleri	24
4.1.1. Kadın çiftçilerin yaşı.....	24
4.1.2. Kadın çiftçilerin eğitim durumu	25
4.1.3. Kadın çiftçilerin medeni durumu, çocuk sayıları, evlilik yaşları ve usulleri.....	27
4.1.4. Kadın çiftçilerin deneyim durumu	28
4.1.5. Kadın çiftçinin sosyal güvenliğinin olup olmama durumu.....	29
4.1.6. Kadınların evlilikten önce ve sonra işteki durumları.....	32
4.1.7. Kadın çiftçilerin sahip olduğu teknoloji varlığı ve kullanım durumu	34
4.1.8. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretiminde bilgi kaynakları ve yararlanma durumu	35
4.1.9. Kadın çiftçilerin sorunları	37
4.1.10. Kadın çiftçilerin beklentileri.....	39
4.1.11. Kadın çiftçilerin alet-ekipman kullanımı	40
4.1.12. Kadın çiftçilerin eğitim alma durumu	41
4.2. Kadın Çiftçilerin Sahip Olduğu Aileye İlişkin Bilgiler.....	43
4.2.1. Çiftçi ailelerinin büyüklüğü	43
4.2.2. Çiftçi ailelerin biçimi	44
4.2.3. Çiftçi ailelerinin nüfus, yaş ve cinsiyet durumu.....	44
4.2.4. Çiftçi ailelerinde nüfusun eğitim durumu	45
4.2.5. Kadın çiftçilerin eşlerinin mesleği	46
4.2.6. Çiftçi ailelerinin temel geçim kaynağı.....	47
4.2.7. Çiftçi ailelerinin gelir düzeyi durumu.....	48
4.3. İşletmeye İlişkin Bilgiler	49
4.3.1. İşletmelerde arazi varlığı ve kullanım durumu.....	49
4.3.2. İşletmelerin alet-ekipman varlığı.....	50
4.3.3. İşletmelerin kokulu otsu bitki üretimini tercih nedeni.....	50
4.3.3. İşletmelerde kokulu otsu bitki türlerinin üretim deseni.....	51
4.3.4. İşletmelerin gelecekte kokulu otsu bitki üretim alanında bekledikleri değişiklik durumu	51
4.3.5. İşletmelerde üreticilerin kokulu otsu bitkileri sattığı yerler.....	52

4.3.6. İşletmelerde kokulu otsu üretim faaliyetinde gayri safi üretim değeri (GSÜD)	52
4.3.7. İşletmelerde kadın çiftçilerin üretici örgütlerine üyelik veya kayıt durumu	53
4.3.8. İşletmelerin kokulu otsu bitki üretim faaliyetinde yabancı işgücü çalıştırma durumları	54
4.3.9. İşletmelerde işgücü varlığı ve işgücü kullanım durumu	54
4.4. Kokulu Otsu Bitki Yetiştiriciliğinde İşgücü Kullanımı.....	57
4.4.1. Cinsiyete göre yabancı işgücü kullanımı.....	59
4.4.2. Yaş gruplarına göre aile nüfusu ve aile işgücü kullanımı	62
4.4.3. Cinsiyete göre faaliyetlerde aile işgücü kullanımı	65
4.4.4. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde ürünlere göre işletmelerin üretim faaliyetleri takvimi	69
4.5. Kadın Çiftçilerin Kokulu Otsu Bitki Üretiminde Çalışmaktan Memnuniyet Durumları	77
4.6. Kadının Ev İşlerine Ayırdığı Zaman	77
4.7. Kadın Çiftçinin Günlük Yaptığı İşlerin Dağılımı.....	78
4.8. Kadın Çiftçilerin Boş Zamanlarını Değerlendirmesi	79
4.8. Kadın Çiftçinin Karar Verme Sürecine Katılımı	80
4.8.1. Kokulu otsu bitkilerin üretim ve pazarlama ile ilgili konularda karar verme sürecine katılım	80
4.8.2. İşletme ile ilgili diğer konularda karar verme sürecine katılım.....	86
4.8.3. Aile içi konularda karar verme sürecine katılım	87
4.17. Kadınların Yetkili Konuma Gelmeleri Durumunda Kokulu Otsu Bitki Üretimi İçin Yapmak İstedikleri	90
4.18. Bir tür Kokulu Otsu Bitki Yetiştiren İşletmeler ile İki ve Daha Fazla Tür Kokulu Otsu Bitki Yetiştiren İşletmelerin Bazı Sosyo Ekonomik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması.....	92
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	96
KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ	108

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SERADA KOKULU OTSU BİTKİLER YETİŞTİRİCİLİĞİNDE KADINLARIN İŞGÜCÜNE VE KARAR VERME SÜRECİNE KATILIMININ ANALİZİ: ANTALYA İLİ MURATPAŞA İLÇESİ ÖRNEĞİ

Dursun BOĞA

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hasan YILMAZ

Bu çalışmada, Antalya ili Muratpaşa ilçesinde serada kokulu otsu bitki yetiştiriciliği (maydanoz, dereotu, nane, tere, roka) yapan işletmelerde kadın işgücü kullanımı, kadınların üretim faaliyetlerindeki rolleri, üretim ve pazarlama sürecindeki kararlara katılımı, kokulu otsu bitki üretimindeki başlıca sorunları ve beklentilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın ana materyalini Antalya ili Muratpaşa ilçesinde kokulu otsu bitki yetiştiriciliği yapan 97 işletmeden kadınlarla yapılan anket çalışması ile toplanmış veriler oluşturmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, incelenen işletmelerde kokulu otsu bitkilerin üretildiği sera alanının 6.07 dekar, kadın çiftçilerin ortalama yaşının 43.14 yıl ve deneyim süresinin 10.40 yıl olduğu belirlenmiştir.

Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde günde ortalama 9.00 saat çalışıldığı tespit edilmiştir. Günlük ortalama çalışma saatinin 5.64 saatini (%62.69) kadın ve 3.36 saatini (%37.31) erkek işgücü oluşturmaktadır. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde kullanılan işgücünün %75.05'i aile işgücünden ve %24.95'i ise yabancı işgücünden karşılanmaktadır. İşletmelerde kullanılan yabancı işgücü kullanımının %94.88'nin kadın işgücünden oluştuğu saptanmıştır. İşletmelerde kokulu otsu bitki üretiminde kullanılan aile işgücü miktarı 668.04 EİG hesaplanmış olup, bunun %50.02'sini kadın, %49.88'ini erkek işgücü oluşturmaktadır. Kadın çiftçilerin %46.39'unun kokulu otsu bitki üretim ve pazarlanması ile ilgili kararlarda etkili oldukları belirlenmiştir.

İşletme genişlik grupları ile kadın çiftçilerin bazı sosyo ekonomik değişkenleri arasında herhangi bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-kare (χ^2) testi sonucunda; kadın çiftçilerin yaşı, eğitim düzeyi, sahip olduğu aile büyüklüğü ile ailenin gelir durumu, kokulu otsu bitki üretiminden kaynaklı sağlık sorunu yaşama durumu ve evlerinde bilgisayar, internet olma durumu değişkenleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca bir kokulu otsu bitki türü yetiştiren işletmeler ile iki ve daha fazla kokulu otsu bitki türü yetiştiren işletmeler olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grup ile kadınların kokulu otsu bitki yetiştirme sürecinde alınan kararlara katılımları arasında herhangi bir farkın olup olmadığı belirlemek için

ki-kare (χ^2) testi yapılmıştır. Analiz sonucunda bu iki grup ile kadınların; tohum ekiminin nasıl yapılacağı, hangi girdilerin alınacağı, gübre ve ilaç dozunun belirlenmesi, zirai ilaç ve gübrenin kullanım zamanı, ürünlerin ne zaman hasat edileceği, ürünlerin kime veya nereye satılacağı karar süreçlerine katılımları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Kadın işgücü, Kokulu Otsu Bitkiler, Sera, Muratpaşa İlçesi

2019, 108 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

ANALYSIS OF WOMEN’S LABOR FORCE AND DECISION- MAKING PROCESS PARTICIPATION IN SCENTED HERBACEOUS PLANTS FARMING IN GREENHOUSE: THE CASE OF MURATPAŞA DISTRICT OF ANTALYA PROVINCE

Dursun BOĞA

**Isparta University of Applied Sciences
The Institute of Graduate Education
Department of Agricultural Economics**

Supervisor: Prof. Dr. Hasan YILMAZ

In this study, it was aimed to determine the main problems and expectations in the production of scented herbaceous plants (parsley, dill, mint, cress, rocket) in the greenhouse in Muratpaşa district of Antalya province, the use of women in farms, the roles of women in production activities, the participation of women in the decisions in production and marketing process, and the problems and expectations. The main material of the research is the data collected by the survey carried out by women from 97 farms in Muratpaşa district of Antalya province.

According to the results of the research, the greenhouse area where scented herbaceous plants are produced was determined as 0.607 hectare in the investigated farms, the average age of female farmers was 43.14 years and the experience period was 10.40 years. It was determined that an average of 9.00 hours per day was employed in scented herb plant growing. The average daily working hours of 5.64 hours (62.69%) are female and 3.36 hours (37.31%) are male labor force. 75.05% of the labor force used in scented herb plant cultivation is covered by family labor force and 24.95% by foreign labor force. It has been determined that 94.88% of the foreign labor force used in farms consists of female labor force. The amount of family labor force used in plant production of scented herbaceous plants in farms were calculated as 668.04 male labor force unit (MLFU) and 50.02% of them were female and 49.88% of them were male workers.

It has been determined that 46.39% of women farmers are effective in decisions related to the production and marketing of scented herbaceous plants. In order to determine whether there is any difference between farms width groups and some socio-economic variables of female farmers, the results of the chi-square test found a statistically significant difference between the age, educational level, family size of female farmers and the situation of family income, the health problem caused by scented herbaceous plant production, farmers' computer ownership and use of internet. It is also divided into two groups as companies producing one scented herbaceous plant species and companies producing two and more scented herbaceous plant species. In order to determine whether there is any difference between these two groups and the women's participation in the decision taken in the scented herbaceous plant growing process,

chi-square test was performed. As a result of the analysis, there was a statistically significant correlation between the women's participation in the decision process on how sowing the seeds, which inputs will be taken, the determination of fertilizer and pesticides doses, the time of use of the pesticides and fertilizers, when the crops will be harvested, whom or where to sell the products.

Key Words: Antalya, Women labor force, Scented herbaceous plants, Greenhouse, Muratpaşa District

2019, 108 pages

TEŐEKKÜR

Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Prof. Dr. Hasan YILMAZ'a teőekkürlerimi sunarım.

Tezimin analiz aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle bana yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Özgür KOŐKAN'a teőekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamın anket aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve beni yalnız bırakmayan babam Ayhan BOĞA'ya teőekkür ederim.

Çalışmamın belli aşamalarında yardımlarını esirgemeyen Barina TURAN'a ve Aslı DALGIÇ'a teőekkür ederim.

Tezimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen dedem Hurşit BOĞA'ya, ninem Dursun BOĞA'ya, babam Ayhan BOĞA'ya, annem Fatmana BOĞA'ya, kardeşlerim Hurşit BOĞA'ya, Hilal BOĞA'ya Nihal BOĞA'ya ve bu hayatta ki en yakın arkadaşıma sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Dursun BOĞA
ISPARTA, 2019

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Türkiye’de yıllar itibarıyla cinsiyete göre tarım sektöründeki istihdamın gelişimi (1000 kişi).....	11
Şekil 2.2. 2018 yılında Türkiye’de tarım sektöründe kadın istihdamının yaş gruplarına göre dağılımı	12
Şekil 4.1. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımı (%)	67

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 2.1. Türkiye'de 2018 yılında istihdamın sektörlere dağılımı (1000 kişi)	11
Çizelge 2.2. Türkiye'de 2018 yılında tarımda kadının işteki istihdamı (1000 kişi) ...	13
Çizelge 2.3. Türkiye'de yıllar itibariyle kokulu otsu bitkilerin ekim alanı (dekar) ...	16
Çizelge 2.4. 2018 yılı itibariyle Akdeniz bölgesi illerinde kokulu otsu bitkilerin ekim alanı (dekar).....	17
Çizelge 2.5. 2017 yılı itibariyle Antalya ilinin ilçelerinde kokulu otsu bitkilerin ekim alanı (dekar).....	18
Çizelge 3.6. İşletmelerin yetiştirilen kokulu otsu bitkilerin sayısına göre dağılımı...	20
Çizelge 3.7. İncelenen işletmelerin sera arazisi genişlik gruplarına göre dağılımı....	21
Çizelge 3.8. Nüfusun erkek işgücü birimine çevrilmesinde kullanılan katsayılar	22
Çizelge 4.1. Kadın çiftçilerin yaş durumu	25
Çizelge 4.2. Kadın çiftçilerin eğitim düzeyi	27
Çizelge 4.3. Kadın çiftçilerin medeni durumları.....	27
Çizelge 4.4. Kadın çiftçilerin çocuk sayıları	27
Çizelge 4.5. Kadınların ve eşlerinin evlilik yaşları	28
Çizelge 4.6. Kadın çiftçilerin evlilik usulleri	28
Çizelge 4.7. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği deneyimi.....	29
Çizelge 4.8. Kadınların sosyal güvencesinin olup olmama durumu	29
Çizelge 4.9 Kadınların eşlerinin sosyal güvencesinin olup olmama durumu	30
Çizelge 4.10. Kadınların üzerine kayıtlı mal olup olmama durumu	31
Çizelge 4.11. Kadınları üzerine kayıtlı olan mal varlıkları	31
Çizelge 4.12. Kadınların eşlerine sormaksızın para harcama durumları	31
Çizelge 4.13. Kadınların evlenmeden önce herhangi bir işle uğraşmış olma durumları	33
Çizelge 4.14. Kadınların evlendikten sonra iş statülerindeki değişiklik durumu	33
Çizelge 4.15. Kadın çiftçilerin akıllı telefon kullanıp kullanmama durumları	34
Çizelge 4.16. Kadın çiftçilerin evinde bilgisayar, internet olup olmama durumu	34
Çizelge 4.17. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğine başladığındaki ilk bilgi kaynakları.....	35
Çizelge 4.18. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde bilgiye ihtiyacı olup olmama durumu.....	36
Çizelge 4.19. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde bilgiye ihtiyaç duyduğu konular	36
Çizelge 4.20. Kadın çiftçilerin şu anda kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde yararlandıkları bilgi kaynakları	37
Çizelge 4.21. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde karşılaştığı sorunlar	38
Çizelge 4.22. Kadın üreticilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinden kaynaklı yaşadıkları sağlık sorunları.....	39
Çizelge 4.23. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili devletten beklentileri.....	39
Çizelge 4.24. Kadın çiftçilerin gelecekle ilgili beklentileri	40
Çizelge 4.25. Kadınların çocuklarının gelecekte kokulu otsu bitki yetiştiriciliğiyle uğraşmalarını isteyip istememe durumları	40
Çizelge 4.26. Kadın çiftçilerin alet-ekipman kullanma durumları.....	41
Çizelge 4.27. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili düzenlenmesini istediği eğitim konuları.....	42

Çizelge 4.28. Kadınların kokulu otsu bitki yetiştiriciliği dışında düzenlenmesini istediği eğitim konuları.....	42
Çizelge 4.29. Aile büyüklüğü	43
Çizelge 4.30. Kadın çiftçilerin üyesi buldukları ailelerin aile biçimi	44
Çizelge 4.31. Aile nüfusunun yaş gruplarına ve cinsiyete dağılımı (kişi) ve oranları (%).....	45
Çizelge 4.32. Aile nüfusun eğitim durumu	46
Çizelge 4.33. Kadın çiftçilerin eşlerinin mesleği.....	47
Çizelge 4.34. Ailelerin temel geçim kaynağı	48
Çizelge 4.35. Kadın çiftçilere göre aile gelirinin durumu.....	48
Çizelge 4.36. İşletmelerde arazi varlığı ve kullanım durumu	49
Çizelge 4.37. İşletmelerde alet-ekipman varlığı (adet)	50
Çizelge 4.38. İşletmelerin kokulu otsu bitki üretimini tercih nedenleri.....	50
Çizelge 4.39. İşletmelerde kokulu otsu bitki türlerinin üretim durumu.....	51
Çizelge 4.40. İşletmelerde gelecekte kokulu otsu bitki üretim alanında beklenen değişiklik	52
Çizelge 4.41. Üreticilerin kokulu otsu bitkileri sattığı yerler.....	52
Çizelge 4.42. İşletmelerde gayrisafi üretim değeri (GSÜD)(TL)	53
Çizelge 4.43. İşletmelerde üreticilerin üretici örgütlerine üyelik durumu	53
Çizelge 4.44. İşletmelerin yabancı işgücü çalıştırma durumu	54
Çizelge 4.45. İşletmelerde potansiyel aile işgücü ve işgücü değerlendirme oranı (EİB, EİG ve %)	56
Çizelge 4.46. İşletmelerde aile işgücü kullanım durumu (EİG ve %)	56
Çizelge 4.47. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde işgücü kullanımı (saat/gün).....	58
Çizelge 4.48. Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde işgücü kullanımı	59
Çizelge 4.49. Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde yabancı işgücü kullanımı.....	61
Çizelge 4.50. Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde günlük yabancı işgücü kullanımı.....	61
Çizelge 4.51. Yaş gruplarına göre aile nüfusu ve işgücü kullanımı.....	63
Çizelge 4.52. Yaş gruplarına göre 1. grup işletmelerin aile nüfusu ve işgücü kullanımı.....	63
Çizelge 4.53. Yaş gruplarına göre 2. grup işletmelerin aile nüfusu ve işgücü kullanımı.....	64
Çizelge 4.54. Yaş gruplarına göre 3. grup işletmelerin aile nüfusu ve işgücü kullanımı.....	64
Çizelge 4.55. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı	66
Çizelge 4.56. 1. grup işletmelerde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı.....	68
Çizelge 4.57. 2. grup işletmelerde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı	68
Çizelge 4.58. 3. grup işletmelerde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı	69
Çizelge 4.59. İşletmelerin maydanoz üretiminde faaliyet takvimi	72
Çizelge 4.60. İşletmelerin nane üretiminde faaliyet takvimi	73
Çizelge 4.61. İşletmelerin dereotu üretiminde faaliyet takvimi	74
Çizelge 4.62. İşletmelerin tere üretiminde faaliyet takvimi	75
Çizelge 4.63. İşletmelerin roka üretiminde faaliyet takvimi.....	76
Çizelge 4.64. Kadın çiftçilerin işletmede kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde işgücü olarak çalışmaktan memnuniyet durumları	77

Çizelge 4.65. Kadınların günlük ev işlerine ayırdıkları zaman (saat).....	78
Çizelge 4.66. Kadının bir günde ortalama çalışma süresi (saat) ve oranları (%).....	78
Çizelge 4.67. Kadın çiftçilerin boş zamanlarını değerlendirme aktiviteleri	79
Çizelge 4.68. Kadın çiftçilerin kendilerine ayırdıkları zaman (saat)	79
Çizelge 4.69. Kokulu otsu bitkilerin üretimi ile ilgili konularda kararlara katılım durumu.....	82
Çizelge 4.70. Kokulu otsu bitkilerin pazarlanması ile ilgili konularda kararlara katılım durumu	85
Çizelge 4.71. Kadın çiftçinin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde alınan kararlarda etki durumu.....	86
Çizelge 4.72. İşletme ile ilgili diğer konularda karar verme durumu	87
Çizelge 4.73. Aile içi konularda kararlara karar verme durumu.....	89
Çizelge 4.74. Kadın çiftçilerin muhtar olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri.....	90
Çizelge 4.75. Kadın çiftçilerin ziraat mühendisi olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri	91
Çizelge 4.76. Kadın çiftçilerin kaymakam olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri.....	91
Çizelge 4.77. Kadın çiftçilerin tarım bakanı olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri.....	92
Çizelge 4.78. Bir tür kokulu otsu bitki yetiştirenler ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerin bazı özelliklerinin karşılaştırılması..	93
Çizelge 4.79. Bir tür kokulu otsu bitki yetiştiren ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerin, üretim ve pazarlama ile ilgili kararlara katılımın karşılaştırılması.....	94

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

EİB	Erkek İşgücü Birimi
EİG	Erkek İş Günü
FAO	Food and Agriculture Organization
GSÜD	Gayri Safi Üretim Değeri
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar geçmişten bugüne hayatın her alanında faaliyet göstermektedirler. Gittikçe zorlaşan hayat şartları ve ekonomik zorluklar kadın ve erkeği aile yaşantısı içerisinde rol paylaşımına yöneltmiştir. Kendilerine has yetenek ve becerileriyle kadınlar ekonomik yaşantıda yer alarak ev bütçesine katkıda bulunmaktadır. Kırsal alanda yaşayan kadınların en çok faaliyet gösterdiği sektör ise tarımdır. Tarih boyunca bu durum değişmemiştir.

Yüzyıllar boyunca kadınlar tarımsal üretimin her aşamasında önemli roller üstlendikleri halde, kalkınmanın olanaklarından eşit pay alamamışlardır. Bu durumun temel nedeni ise, eğitim olanaklarından yeterli ölçüde yararlanamamış olmalarıdır. Türkiye’de özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlar eğitim açısından çok daha olumsuz koşullarda bulunmaktadır. Tarımsal üretime çoğu zaman erkeklerden daha fazla katkı sağlamalarına karşın üretim süreci ve sosyo-ekonomik yaşamdaki rol ve katkıları göz önüne alınmamakta, gerçekleştirdikleri üretim resmi kaynaklara yansımamaktadır (Özgen ve Ufuk, 2000).

Dünya gıda üretiminin %50’sinden fazlasını gerçekleştiren kadın çiftçiler, birçok ülkede ataerkil düzen, dini ve kültürel yapıdan dolayı yüksek oranda işgücüne katılmalarına rağmen çalışmıyor kabul edilip, istatistiklerde ev kadını olarak yer almaktadır. Bu durum tarımda kadın emeğinin bir problem olarak ne kadar derinleştiğini açıkça göstermektedir. Türkiye’de de kırsal kadının emeğine bakış birçok ülkeyle benzerlik göstermektedir. TÜİK 2018 yılı verilerine göre istihdam edilen kadınların %26.09’u tarım sektöründe çalışırken, erkeklerin %14.92’si tarım sektöründedir. Tarımda istihdam edilen kadın sayısı 2.35 milyon, erkekler ise 2.94 milyondur (TÜİK, 2019). Diğer yandan tarımda çalışan kadınların %79.90’ı ücretsiz aile işgücü konumundadır (Gülçubuk ve Yasan, 2009).

Türkiye’de tarımla uğraşan ailelerde yapılacak işler konusunda erkek ve kadın açısından geleneklere dayalı bir iş bölümü vardır. Bu iş bölümünde erkekler genellikle sadece tarımsal işlerin bir kısmını yaparken, kadınlar hem yeniden üretim hem de ailenin yaşamının sürdürülmesi için gerekli tüm ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri gerçekleştirirler. Ayrıca, gıda seçimi, üretimi, yetiştirilmesi, hazırlanması

ve hasadında merkezi role sahip olmaları gibi özellikleri nedeniyle kadınlar tarımsal üretiminin biriktirici, koruyucu ve geliştirici beynidirler (Aysu, 2009).

Yapılan işlerden hangisinin ev işi hangisinin ekonomik faaliyet olarak tanımlanacağı toplumdan topluma ve zamana göre farklılık göstermektedir. Kırsalda iş yeri ile konut ayrımı kesin çizgilerle yapılamamaktadır. Dünyanın birçok yerinde aile işletmeleri tarafından ekilen ürünlerin toplanması ve hasadı “ev işi” olarak tanımlanmıştır (Sirman, 1991).

Türkiye’de tarımsal üretimde bulunan işletmelerin çoğunun üretim alanlarının 50 dekarın altında ve küçük aile işletmesi konumundadır. Bu nedenle de işletmelerdeki işgücü ihtiyacının neredeyse tamamı aile bireyleri tarafından karşılanmaktadır. Özellikle emek yoğun işlerin çoğunluğu kadınlar tarafından yapılmaktadır (Kutlar, 2009). Bu nedenle kadınlar tarım işletmeleri için önemli bir güç kaynağıdır. Ancak bu güç kaynağı, çoğunlukla karşılığı ödenmeyen “ücretsiz aile işçisi” emeği olarak görünmekle birlikte, tarımsal üretimin önemli bir bölümü bu emeğe dayanmaktadır. Ne var ki, kadınların gerçekleştirdikleri işler, üretim sürecinin rutin, ağır ve vasıfsız işleridir. Mekanize ve nitelikli işleri erkekler yapmaktadır. Oysa kadınların üretim etkinliği ile aile yaşamının sürdürülmesi için gerekli tüm temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri düşünülürse aşırı çalıştıkları da bir gerçektir (Akbaş, 1998).

Genellikle erkeklerin yaptıkları işler toplumsal olarak, karşılığında daha fazla gelir getiren işlerdir. Kadınların yaptıkları işler daha çok ev eksenli emeğe dayanan mevsimlik, yarı zamanlı, ücretsiz işler olmaktadır. Bunun bir sonucu olarak kırsal alanda ev işleri ile tarımsal faaliyetlerin birbirine yakın görünmesi ve bazı ev işlerinin tarımsal işletmeyi destekleyici olması kadın işini değersiz ve görünmez kılmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında “erkek işi” ve “kadın işi” tanımlamalarında birincisinin daha değerli, ikincisinin ise daha az değerli olduğu yolunda yargılar toplumda kabul görmektedir (Hablemitoğlu, 2001).

Kadınların “ucuz emek” veya “aile ekonomisine yardımcı” olarak görülmesi ve faaliyetlerinin büyük bölümünün ev işi yani gerçek anlamda üretim değil doğal yaşamlarının bir parçası olarak kabul edilmesi, işin değerinin düşük algılanmasına neden olmaktadır. Kadının ev içi sorumluluklarından kaynaklanan emeği, kapalı aile

ekonomisi içerisinde kalmakta ve kadınlar, ekonomik değışim değeri olmayan görünmez emeğin karşılığını alma ve kullanma olanağından yoksun bulunmaktadır (Kulak, 2011). Kadınlar eşlerinin ve çocuklarının bakımı yanında eşleri ile birlikte tarımsal üretime çok büyük katkılar yapmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarımda toprağın hazırlanmasından ürünün hasadına kadar olan süreçte gerekli işgücünün büyük bir kısmını kadınlar karşılamaktadır. Yine hasat sonrası ürünlerin depolanması, işlenmesi ve pazarlanmasında da kadınlar çok önemli rol oynamaktadır (Özkan, 2000). Diğer bir ifadeyle toplum ve aile yaşamının her alanında, üretimde, eğitimde, sağlık, gıda ve beslenme alanında erkeklere göre daha fazla sorumluluk almaktadırlar (Işık ve Saltuk, 1991).

Tarım kesimindeki kadınların üretime katılım düzeyleri, ailenin sahip olduğu arazi ve hayvan varlığına, gelire ve ürün desenine göre değişmektedir. Ancak, tarımda mekanizasyon düzeyi arttıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyeli ev kadınlığına yönelmektedir. Az topraklı ailelerde kadınlar mevsimlik işçilik başta olmak üzere bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasına katılmaktadır (Gülçubuk, 1999). Buna karşın kadınların tarımsal ürünleri üretimi ve pazarlanması ile ilgili kararlara katılımı düşük ve kararlarda etkileri yeterli değildir.

Türkiye’de kadın istihdamında tarım sektörü önemli bir paya sahiptir. Kadınlar tarım sektöründe çalışarak ülkede besin öğelerinin yarısından fazlasını sağlamaktadırlar. Kadınlar tarımsal üretim için önemli bir noktada olmasına karşın, kadınlara tarımsal konularda eğitimler yok denecek kadar azdır. Kadınlar tarımsal konularda eğitilerek bilgi ve becerileri artırılmalıdır. Bu sayede kadınlar faaliyetlere bilinçli olarak katılım sağlayacak ve verimliliklerinin artacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de örtüaltı tarımında Antalya ili önemli bir yere sahiptir. Antalya ilinde serada yetiştirilen sebzelerin yenilen kısmına göre sınıflandırılmasında kokulu otsu bitkiler (maydanoz, dereotu, nane, tere, roka) grubuna giren ürünlerin neredeyse tamamı Muratpaşa ilçesinde yetiştirilmektedir. TÜİK verilerine göre, 2018 yılında Antalya’da örtü altında 545 dekar alanda kokulu otsu bitkiler yetiştirilmiş olup bunun 520 dekarı Muratpaşa ilçesinde gerçekleşmiştir. Serada kokulu otsu bitkilerin yetiştiriciliğinde kullanılan iş gücünün büyük bir kısmını kadınların oluşturduğu yapılan alan araştırmasında tespit edilmiştir.

Bu alışmada Antalya ilinin Muratpaşa ilçesinde serada kokulu otsu bitki yetiştiriciliği yapan işletmelerde kadın işgücü kullanımı, kadının üretim faaliyetlerindeki rolleri, üretim ve pazarlama ile ilgili karar sürecine katılımı, kokulu otsu bitki üretiminde karşılaştıkları başlıca sorunlar ve beklentilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada farklı işletme gruplarında kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerde kadın çiftçinin ve ailesinin sosyo-ekonomik özellikleri, işletmenin arazi, alet-ekipman varlığı ve ürün deseni gibi genel özellikleri, işletmelerdeki işgücü varlığı kullanım durumu incelenmiştir. Kadınların kokulu otsu bitki üretim ve pazarlama sürecindeki kararlara katılımları ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın, özellikle kırsal alanda kadın konusunda çalışmalar yapan kişilere, tarımsal üretimde ve seracılıkta kadın işgücü kullanım ve yayım konusunda çalışanlar ile karar vericilere faydalı olacağı beklenmektedir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Çalışma Konusuyla İlgili Yapılmış Diğer Çalışmalar

Gökçe (1996), “Tarımsal Faaliyetler Açısından Kemalpaşa Örneği İle Köy Kadını” konulu çalışmasında kadınların çalışma sürelerinin %42’si ev dışında ve tarım işlerinde geçmekte olup bu yörede en çok yapılan tarım işleri meyve toplamak, sebze toplamak, çapa yapmak, ürün sulamak, gübre vermek ve ekin biçmektir. Ev için alış-veriş yapan kadınların oranının da %30.7 olduğu saptanmıştır. Köy kadınları kendilerini ailelerinin geçiminden kocalarından hemen sonra ikinci derecede sorumlu saydıkları ve aynı zamanda kendilerini kocalarından sonra en çok sözü geçer kişi olarak görmektedirler. Kadınların işletme içinde yönetim ve karar kademesinde edilgen bir konumda oldukları görülmüş ve yetkisiz sorumlu durumunda oldukları tespit edilmiştir.

Özkan (2000), tarafından yapılan “Antalya İli Sera Sebzeciliğinde Kadın Üreticilerin Rolü” konulu çalışmada işletmelerde çiftçi ailesi ortalama 4.12 kişi olup bunun %53.16’sının erkek %46.84’ünün kadın olduğu belirlenmiştir. Görüşme yapılan kadınların %64.0’nın ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Kadınların sebze üretimi ve pazarlamasında önemli bir işgücü kaynağı oluşturduğu, özellikle ekim, çapalama ve hasat işlemlerinde büyük rol oynadıkları saptanmıştır. Buna karşın ilaçlama, gübreleme, sulama, nakliye ve satış işlemlerine kadınların daha az katıldıkları belirlenmiştir. İşletmelerde kadının sebze üretiminde günlük ortalama çalışma saati 6 saat olarak bulunmuştur. Kadınların işgücü olarak büyük katkılarına karşın işletmede üretim ve pazarlama ile ilgili çeşitli konularda etkin olmadıkları, sebze üretiminde kadınların en önemli eksikliğinin hastalık ve zararlılarla ilgili bilgi eksikliği olduğunu tespit etmiştir.

Ceyhan vd. (2001), “Sebze Tarımında Çalışan Kadınların Sosyo Ekonomik Özellikleri” konulu çalışmalarında kadınların sebze tarımına katılımı ile sosyo ekonomik özellikleri incelenmiştir. İnceleme alanında kadınlar sebze üretimine ve pazarlama faaliyetine yoğun olarak katılırken, karar sürecine katılımlarının daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Kadınların sebze üretim faaliyetine katılımı ile yaşları, hane nüfusu ve işletme arazisi büyüklüğü arasında ters bir ilişki olduğunu

belirlenmiştir. Tarım dışında iş yapılan işletmelerde kadınların sebze tarımına daha çok emek verdiği tespit edilmiştir. Sebze tarımı ile ilgili kararların alınmasında etkili faktörlerin; kadının sahip olduğu statü ve sebze tarımındaki deneyimi olduğu tespit edilmiştir.

Özçatalbaş (2001), yaptığı bir çalışmada Adana ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyünde kadınların tarımsal faaliyetlere katılımı ve yayımdan yararlanma olanaklarını incelemiş ve çalışma sonucunda kadınların %46.2'sinin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerine fiilen katıldığını, %66.3'ünün ise işletmede neyin ne kadar üretileceği ve pazarlamasının nasıl yapılacağı gibi konularda karara katkıda bulunduğunu tespit etmiştir.

De Brauw vd. (2008), tarımda kadınlaşmayı işgücü ve yönetsel açıdan incelemiştir. İşgücü açısından kadın erkeklerle kıyaslanırken, yönetsel açıdan kadının çiftlik işlerinde karar mekanizmasındaki etkisine değinmiştir. Yapılan çalışmalar genellikle tarımda işgücünün kadınlaşması üzerine olduğundan karar mekanizmasının kadınlaşması konusu geri planda kalmıştır. Kadınların tarımsal faaliyetlerden elde ettikleri gelirleri arttıkça karar mekanizmasının da kadınlaşacağı vurgulanmıştır.

Erçoban (2009), yaptığı çalışmada Tokat iline bağlı seçilmiş olan 13 dağ ve ova köylerinde kadınların önemli ölçüde tarımsal üretim faaliyetine katıldığı ve aile gelirinin oluşmasına katkıda bulunduğu bildirilmiştir. Kadın çiftçilerin %91.9'unun bitkisel üretim faaliyetlerine katıldığı belirlenmiştir. Dağ ve ova köylerinde kadınların en çok kendi ihtiyaçları yani ev için bitkisel üretim yaptıkları saptanmıştır. Bu oran dağ köylerinde %88.14 iken, ova köylerinde %83.34'dür. Bununla birlikte kadınların % 90.1'inin hayvansal üretim faaliyetlerine katıldığı belirlenmiştir. Kadın çiftçilerin hayvansal üretim faaliyetine katılım durumunu ağırlıklı olarak süt ürünleri üretimi, sağım oluşturmuştur. Kadınlar bu önemli katkılarına rağmen, eğitim olanaklarından ve yayım hizmetlerinden yeterince yararlanmadıkları görülmüştür. Kadın çiftçilerin aile içi karar sürecine katılımları köylere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Şahin ve Terin (2009), Van ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyündeki kadınların tarımsal faaliyetlere katılımı ve tarımsal yayıma ilişkin görüşlerinin ortaya konulduğu araştırmada kadınların hayvansal üretim faaliyetlerine bitkisel üretim

faaliyetlerinden daha fazla katıldığı tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerde kadınların %88.4'ü hayvanlara yem vermeye, %84.1'i su vermeye, %79.7'si ahır temizliğine, %78.3'ü yem hazırlamaya, %72.5'i süt sağımına katılmıştır. Kadınların tarımsal üretimde karar alma sürecine katılımının bitkisel üretimde %47.8, hayvansal üretimde ise %72.5 olduğu görülmüştür. Sonuç olarak kadınların tarımsal üretim faaliyetlerine fiilen katılım oranı ne kadar artarsa, karar alma sürecine katılım oranının da artacağı belirlenmiştir.

Ünal (2009), "Kırsalda Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler ve Yaşam Kolaylaştırıcı Faaliyetler - "Seydişehir İlçesi Örneği" konulu araştırmasında kadınların %60'ı yöreye merkezi ısıtma sistemi kurulması ile genel anlamda, %44'ü tarımsal faaliyetlerde yardımlaşma sağlanması ile bitkisel ve hayvansal üretimde, %37'si elektrikli ev aletlerinin kullanılması ile hane içinde yaşamın büyük ölçüde kolaylaşacağını belirlemişlerdir. Araştırma bölgesindeki kadınların yoğun olarak sadece tarımsal üretimde değil, aynı zamanda hane içinde çalışmakta ve kadınların ev işleri, ekmek yapımı, tarla-bahçe işleri, su taşıma, hayvan bakımı gibi günlük rutin işler dışında kışlık yiyecek hazırlığı, yakacak temini gibi işleri de aksatmadan yürüttükleri tespit edilmiştir. Kadınların, %48'inin işgücüne katılımını etkileyen en önemli ekonomik faktör gelir seviyesi, %36'sının işgücüne katılımı etkileyen en önemli sosyal faktör eğitim düzeyi olarak belirlenmiştir.

Kır (2010), tarafından yapılan çalışmada Konya ilinin hayvancılık konusunda ön plana çıkmış ilçelerinden biri olan Karapınar'da küçükbaş hayvancılık işletmelerinde nüfusun %51.53'unu kadın nüfus oluşturmuştur. Toplam nüfusun %52.06'sında aktif nüfus denilen 15-49 yaş arası grup oluşturmuştur. İşletmelerin % 97.84 oranında okuryazar oranına sahip olması bilgilendirme ve yayım faaliyetlerinin etkinliği açısından önemli olduğu tespit edilmiştir. Gerek ekonomik gerekse sosyal kararlarda kadınların rollerinin de ortaya konulduğu araştırmada eğitim seviyesi, arazi genişliği ve hayvan varlığının etkileri ki kare analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Eğitimin komşularla yapılacak olan işlerde karar mekanizmasına olan etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır.

Luqman vd. (2011), Pakistan'da çiftçi kadınlar günlük hayatlarında ne yapıyor? konusuna vurgu yaptığı bu çalışmada pamuk üretimi ve hayvancılık işlerinin

tümünden sadece kadınların sorumlu olduğu ve bir kadının günde ortalama 15 saatten fazla çalıştığı bilgisine ulaşmıştır. Gün doğumuyla işe başlayan kadın günde sadece 50 dakikasını çocuk bakımına ayırmaktadır. Ahır ve ev temizliği kadınların en fazla zaman ayırdığı faaliyetlerdir.

Kan (2012), "Kırsal Alanda Tarım İşletmelerinde Yoksulluk ve Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Konya İli Hadim İlçesi" konulu çalışmada kadın ve erkeklerin rollerinin toplumun erkek ve kadınlara biçtiği rollerle büyük oranda benzeştiği görülmüştür. Kadının ev içinde geleneksel rollerin dışında tarımsal üretim sürecinde erkekle beraber yoğun bir şekilde yer aldığı, buna rağmen gelirin harcanması konusunda erkeğin üstünlüğünün olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bölgesinde kadınların sadece %12.50'si mülk sahibidir. Kadınların eğitim durumu erkeklere göre düşüktür. Bölgede kadının çalışması ile ilgili genel bir kanaat olup, kadının çalışacağı işin kadının ev içi rollerini aksatmayacak şekilde olması gerektiği belirtilmiştir. Bölgede kadının yoksulluktan etkilenme düzeyi daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Soltani vd. (2012), İran'da çeltik üreten kadınların tarımsal yayım programlarına katılımını hangi faktörlerin etkilediğini belirlemek amacıyla 300 kadınla anket yapmışlardır. Kırsal kadınların yaş ortalaması 41'dir. Çeltik yetiştiriciliğinde 21-30 yıllık, hayvan yetiştiriciliğinde 24 yıllık, bitkisel üretimde 8 yıllık tecrübelerinin olduğu saptanmıştır. Kadınların yayım programlarına katılımını sağlamak için kitle iletişim araçlarını (tv-radyo) kullanılmış ve olumlu yönde etkiler alınmıştır. Çeltik yetiştiriciliğinde eğitim düzeyi ve mesleki tecrübe kırsal kadınların yayım programlarına katılımını etkilemektedir. Bu çalışmada kadınların yayım programlarına katılımını artırmak için kadın yayımcı çalıştırılması, kültürel engellerin kaldırılması, kadınların sınırlarının geliştirilmesi için tv ve radyo programlarının yaygınlaştırılması önerisinde bulunulmuştur.

Kutlar vd. (2013), "Kırsal alanda kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesi: Burdur ili örneği" konulu çalışmada Burdur ili merkez ilçeye bağlı 10 köyde süt sığırı yetiştiriciliği yapan 89 işletmede görüşülen kadınların yaş ortalamasının 40.36, deneyim süresinin 19.98 olduğu tespit edilmiştir. Kadınların çoğunun ilkokul mezunu olduğu saptanmıştır. Ayrıca kadınların günde

7.51 saat çalıştığı, toplam günlük çalışma saatinin 1.89 saatini süt sığırı yetiştiriciliğine ayırdığı belirlenmiştir. Kadınların %52.8'inin süt sığırcılığı ile ilgili kararlarda orta seviyede etkili olduğu tespit edilmiştir.

Ezihe vd. (2014), Nijerya'da kadınların soya üretimine katılımının ekonomik olarak değerlendirildiği bu çalışmada, emek yoğun ve fazla enerji gerektiren soya fasulyesi işleminin neredeyse tamamına yakını orta yaşlı kadınların gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Pazarlama alanında ise yeterli eğitim seviyesinde olmayan kadınlar geri planda kalmıştır. Oldukça karlı bir iş olan soya, devlet tarafından desteklendiği ve kadınlara soya hakkında yayım desteği verildiği takdirde daha da karlı bir iş olacağı kanısına varılmıştır.

Yavuz vd. (2014), yaptıkları bir çalışmada Bayburt ilinde kırsal alanda kadınların mevcut tarımsal üretim ve yaşam süreçlerindeki rolü ve konumları tespit edilerek, tarımsal üretimdeki etkinlikleri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmada görüşülen kadınların yaş ortalamasının 44.3 olup, 31-50 yaş aralığında olanların üretime daha fazla katıldığı belirlenmiştir. Ayrıca kadınların %65.8'inin ilkokul mezunu olduğu, %85.0'inin tarımsal üretime katıldığı saptanmıştır. Bitkisel üretim faaliyetlerinde kadınların en fazla çapalama ve hasat işlerine, hayvansal üretim faaliyetinde ise süt sağımı ve süt işleme faaliyetlerine katıldıkları, hem bitkisel üretim hem de hayvansal üretimde en az pazarlama faaliyetlerine katıldıkları tespit edilmiştir. Ancak kadınların tarımsal üretimde bu kadar önemli rol üstlenmelerine karşın, tarımsal üretimle ilgili karar alınırken fikirlerinin yeterli oranda (%44.2) alınmadığı belirlenmiştir. Ayrıca kadınların %59.5'inin bilgi kaynağı olarak eşlerine başvurdukları %44.2'sinin tarımsal üretimle ilgili fikirlerinin alındığı ve %59.2'si işletmelerini geliştirmeyi düşündükleri tespit edilmiştir.

Akay (2017), "Gelir Getirici Faaliyetlerde Kırsal Kadının Etkinliğinin Artırılması Üzerine Bir Çalışma: Erzurum İli Örneği" konulu araştırmada kadınların %95.8'inin tarımsal üretime katıldığı ve bu kadınların %24.2'si bitkisel, %37.5'i hayvansal, %34.2'si ise hem bitkisel hem de hayvansal üretim faaliyetlerinde yer aldıkları saptanmıştır. Kadınların yaptıkları işi iyileştirmek istedikleri, önce sağlık dolayısıyla sosyal sigortayı sonra gelirlerini önemsedikleri, karar mekanizmalarında %65'inin fikrinin alınmadığı, geleneksel ortamdaki memnun oldukları, iş ve yaşam şartlarını

iyileştirecek yaygın eğitim arzu ettikleri ve devletin vereceği desteklerden çok, yapacağı altyapı yatırımlarını önemsediklerini ifade etmişlerdir.

Sayar (2018), Erzurum ili Pasinler İlçesinde faaliyet gösteren süt sığırcılığı işletmelerinde kadınların tarımsal üretimde ortalama olarak yılda 976.3 saat, günde 2.6 saat çalıştıkları belirlemiştir. Yıllık kadın emeğinin %59.1'i süt ürünleri üretiminde, %32.1'i hayvancılıkta ve %8.8'i ise bitkisel üretimde kullanıldığı saptanmıştır. Bununla birlikte kadınların bitkisel üretimde en fazla çapalamada, hayvansal üretimde ise tereyağı, peynir yapımında ve süt sağımında emek yoğun olarak çalıştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca tarım işletmesinin ölçeği arttıkça kadın emeğinin arttığı, tarım dışı gelirin varlığıyla kadın emeğinin azaldığı belirlenmiştir.

2.2. Türkiye’de Tarımda Kadının Rolü ve İşgücüne Katılımı

Türkiye’de kadın işgücünün gerçek anlamda piyasada yer alması 1950’lerde kırdan kente göç ile başlamıştır. Kadınların işgücü piyasasındaki konum ve çalışma biçimi zamana bağlı olarak değişmiştir. Bu değişimin bilinmesi bize o ülkenin kalkınmışlık düzeyi hakkında bilgi vermektedir. Başka bir deyişle o ülkenin kadın çalışanlarının tarım alanında yoğunlaşmış olması ülkenin gelişmekte olduğunu, hizmet sektöründe yoğunlaşmış olması ise gelişmiş bir ülke olduğunu göstermektedir. Gelişmiş bir ülkenin en önemli özelliklerinden biri de gelişmiş ülkelerde ücretsiz aile işçiliği yerine ücretli çalışan kadın emeğinin olmasıdır (Koray vd., 1999). Gelişmiş ülkelerde, kadınların işgücüne katılım oranları büyük ölçüde artarken, gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’de kadın işgücü azalma eğilimi göstermektedir. Bu azalma kadının işgücü piyasasına giriş süresinin uzaması ile alakalıdır. İş gücü yapısındaki önemli değişikliklerden biri olan tarımsal etkinliklerin tarım dışı sektörlerle kayışı, kırdan ücretsiz aile işçisi olan kadının kente göç sonucu bu sektörlerde eğitimsiz ve deneyimsiz kalışı işgücü piyasasına girişi olumsuz etkilemiştir (Tansel, 2002).

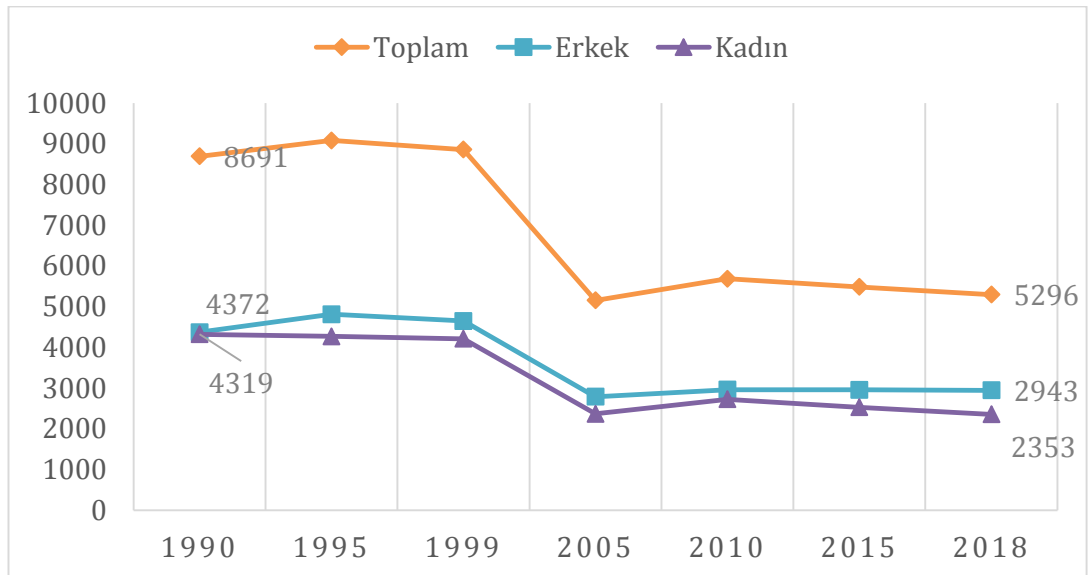
Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde, istihdamın yarısından fazlası hizmet sektöründe yoğunlaştığı görülecektir. Bu durum kadın ve erkek istihdamında da aynıdır. Türkiye’de toplam istihdamın %68.62’sini erkek nüfusu, %31.38’ini kadın nüfusu oluşturmaktadır. Kadın istihdamının hizmet sektöründen sonra %26.09’u tarım

sektöründe yer almaktadır (Çizelge 2.1). Toplam kadın istihdamının erkek istihdamına göre tarım sektöründeki önemini koruduğu anlaşılmaktadır (TUİK, 2019).

Çizelge 2.1. Türkiye'de 2018 yılında istihdamın sektörlere dağılımı (1000 kişi) (TUİK, 2019)

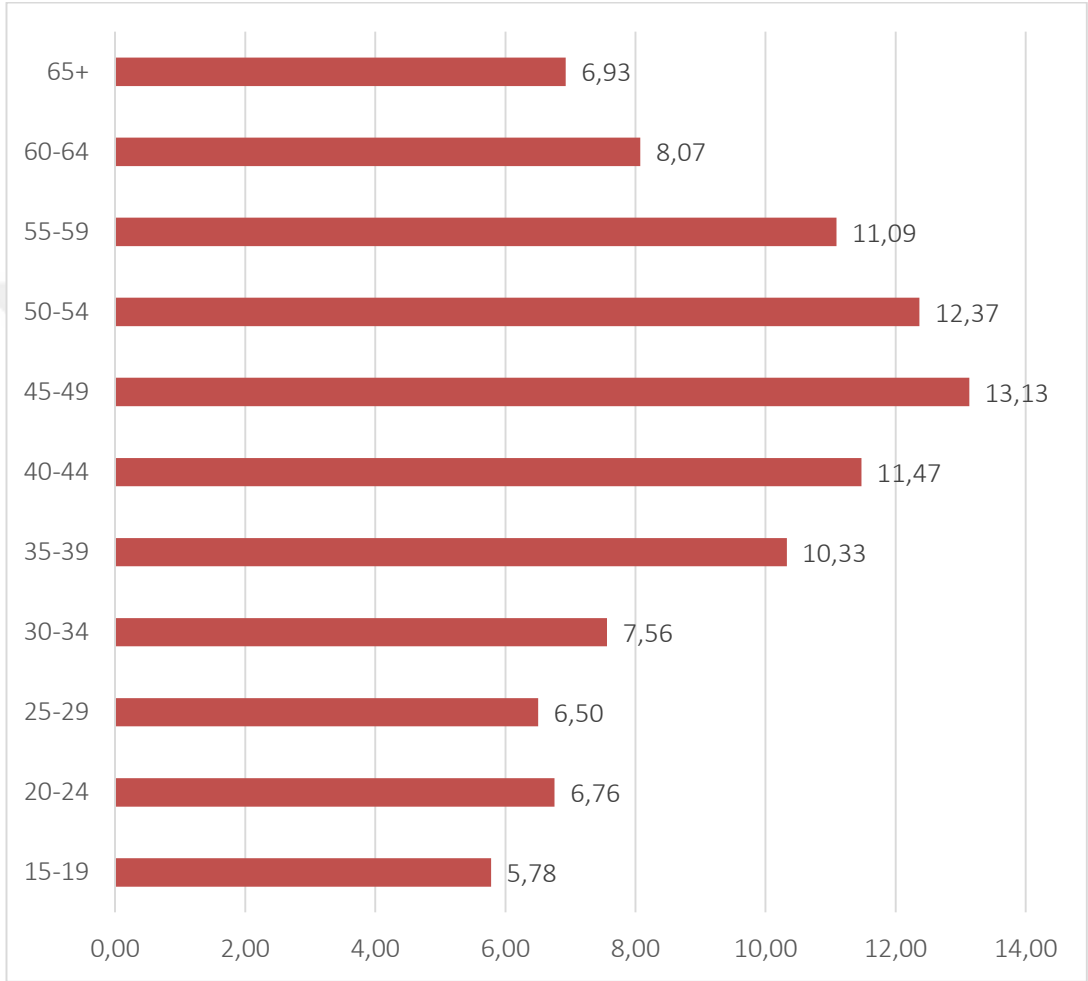
Sektör	İstihdam		Erkek		Kadın	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarım	5 296	18.43	2 943	14.92	2 353	26.09
Sanayi	5 675	19.75	4 312	21.87	1 363	15.11
İnşaat	1 993	6.94	1 911	9.69	82	0.91
Hizmet	15 774	54.89	10 554	53.52	5 220	57.88
Toplam	28 738	100.00	19 720	100.00	9 018	100.00

Türkiye’de tarım sektöründeki istihdam, 1990 yılında 8 milyon 691 bin iken 2018 yılında %61 azalarak 5 milyon 296 bin olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılından sonra azalış gösteren tarımdaki istihdam, 2005’ten sonra artış göstermesine karşın günümüze gelindiğinde 2000’deki durumuna henüz ulaşamamıştır. 2018 yılında toplam tarım istihdamının %55.57’sini erkek, %44.43’ünü kadın istihdamı oluşturmaktadır. Tarımda kadının istihdamı yıllar itibariyle azalma göstermiştir. 1990 yılından bu yana %54 azalarak 2018 yılında 2 milyon 353 bin olarak gerçekleşmiştir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Türkiye’de yıllar itibarıyla cinsiyete göre tarım sektöründeki istihdamın gelişimi (1000 kişi) (TUİK, 2019)

Türkiye’de 2018 yılında tarım sektöründe istihdam edilen kadınların en fazla %13.13 pay ile 45-49 yaş aralığındaki kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca istihdam edilen kadınların yaklaşık %35’inin 35-49 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir (Şekil 2.2). Bu verilere bakıldığında tarımda istihdam edilen kadınların çoğunun orta yaşlı olduğu söylenebilir.

Şekil 2.2. 2018 yılında Türkiye’de tarım sektöründe kadın istihdamının yaş gruplarına göre dağılımı (TUIK, 2019)

2018 yılında tarım sektöründe istihdam edilen kadınların %79.90’ı ücretsiz aile işçisiyken sadece %11.35’inin kendi hesabına çalışan olduğu görülmektedir. Erkeklerde bu durum tam tersine %67.76’sı kendi hesabına çalışırken %19.02’si ücretsiz aile işçisidir (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2. Türkiye'de 2018 yılında tarımda kadının işteki istihdamı (1000 kişi)
(TUİK, 2019)

İşteki durum	Toplam		Erkek		Kadın	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ücretli, Maaşlı Veya Yevmiyeli	544	10.27	341	11.58	203	8.63
İşveren	50	0.96	47	1.63	3	0.13
Kendi Hesabına	2262	42.70	1995	67.76	267	11.35
Ücretsiz Aile İşçisi	2440	46.06	560	19.02	1880	79.90
Toplam	5296	100.00	2943	100.00	2353	100.00

Yapılan literatür araştırmasına göre Türkiye’de kadın istihdamında yaşanan sorunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Tarımda kadın işgücünün başlıca sorunu, kadın emeğinin özel olarak ücretlendirilmemesi veya düşük ücretlendirilmesidir.
- Tarım sektöründe genellikle aile çiftçiliğinin yaygın olması, piyasa koşullarına uygun bir örgütlenme şekli olmadığından kadın emeğinin parasal karşılığı çoğunlukla bulunmamaktadır.
- Kırsal kesim geleneklerin ve ataerkil yapının en derin olduğu yerlerdir ve bu sebeple kadının tarımda çalışması ev içi rollerinin doğal bir parçası olarak kabul görmektedir.
- Yalnızca aile mülkiyetindeki tarım arazilerinde değil, başkasının tarım arazisinde çalışan mevsimlik tarım işçileri açısından da kadınların ücretleri erkeklerinkinden düşüktür. 2018 yılı verilerine göre kadın mevsimlik işçinin günlük ortalama yevmiyesi 67 TL iken erkek işçinin yevmiyesi 82 TL olarak gerçekleşmiştir (TUİK, 2019). Bu durum kadınların emeği ücretlendirilse bile erkeğe göre düşük ücretlendirilerek cinsiyete dayalı ayrımcılığın devam ettirildiğini göstermektedir (Candan ve Günal, 2013).
- Tarımda kadın işgücünün ikinci en önemli sorunu ise mülkiyet eşitsizliğidir. Erkeğin mülkiyetteki ezici üstünlüğü, kadınların emek olarak bu derece yoğun oldukları sektörde söz sahibi olmalarının önündeki bir diğer engeldir (Ecevit, 1996). Türkiye’de tüm tapuların yaklaşık %65’i erkeğin üzerinde iken %35’i kadının üzerindedir. Ayrıca kırsal alanda bu eşitsizlik daha da artmaktadır. Tarımsal araziler üzerinde bu oran orman köylerinde %8’in altına düşmektedir (Candan ve Günal, 2013).
- Tarımda çalışan kadınların üçüncü önemli sorunu ise sigortasız ve kayıtsız çalışmış olmalarıdır.

- Her ne kadar yapılan çalışmalar neticesinde kadın çiftçilerin sigortalanmaları ve çiftçi kayıt sistemine kaydolmaları yönünde rakamsal artışlar söz konusu olsa da oransal bazda halen düşüktür (Şahinli ve Şahbaz, 2013).
- Erkeklerin önemli bir kısmı iş için kentlere göç ederken, kırdaki tarımsal faaliyetler kadınlara bırakılmaktadır. Buna karşın mülkiyet ve çiftçi kaydı halen erkeğin üzerinde olduğundan kadın çiftçilerin, devletin desteklerinden faydalanmada, tarım birlikleri ve kooperatiflerle ilişki kurmada, karar alma mekanizmalarına katılmada ve ürünlerini pazarlamada en önemli sorun olarak karşılına çıkmaktadır.
- Diğer bir önemli sorun ise kadınların kayıt dışı çalışmalarından dolayı tarım için gerekli olan kredi ve hibe gibi finansmana erişmedeki zorluklarıdır. Bu durumda tarımda yeni teknikleri uygulamak, verimini artırmak, ürünlerini pazarlamak için yatırım yapmak veya işini büyütmek isteyen kadınlar için finansman kaynağına erişmek hala önemli bir sorun olarak yer almaktadır.
- Ayrıca tarımda bilgi ve teknoloji gerektirmeyen, vasıfsız ve el emeği yoğun işlerde kadınlar yoğunluktadır. Bu sebeple tarımda yeni teknikleri uygulayan, tarım makinelerini etkin kullanabilen ve toprağı daha bilimsel bilgi ile işleyen çiftçiler olmaları mümkün değildir (Sarı, 2016).

Tarımsal istihdamdaki hızlı azalışa rağmen, tarımın kadınların hâlâ en çok istihdam edildiğı alan olma özelliğı sürmektedir. Tarımsal gelirlerin azalması, erkeklerin bu sektörü giderek terk etmesine ve böylece tarımın kadınlaşmasına yol açmıştır. Kadınlar kırsal alanda ailelerine sundukları bakım hizmetlerinin yanı sıra hem ev içinde üretim (ekmek, salça, peynir, yoğurt vb. yapımı) faaliyetlerini sürdürmekte, hem de ev dışında tarımsal üretime katılmaktadır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde emek yoğun işleri çoğunlukla kadınlar üstlenmektedir; iş yükleri genellikle erkeklerden fazladır. Kadınlar yalnızca ev içi emek harcamakla kalmayıp zor koşullarda ve ağır iş yükü altında tarımsal üretime katılmalarına rağmen, kadınların önemli bölümü, ailelerinin erkek üyelerinin topraklarında çalışmakta ya da ücretli işçilik veya pazarlama gibi faaliyetlerden elde ettikleri gelire erkekler tarafından el konulmaktadır. Miras yasalarına göre şimdiye dek önemli oranda toprağın kadınların eline geçmesi gerekirken, bu durumun özellikle Doğı Anadolu ve Güneydoğı Anadolu Bölgeleri'nde gerçekleşmemiş olduğunu görüyoruz. Kadınlar, ataerkil

gelenekler çerçevesinde hâlâ yasal haklarından erkekler lehine vazgeçmek durumunda kalmaktadır. Diğer bir sorun ise tarımda kadınların %98'inin kayıt dışı çalışmasıdır. Kırsal alandaki kadınların önemli bölümü sosyal güvenlik şemsiyesinin dışındadır (KEİG, 2009).

Kırsal kesimde yer alan işgücünün çoğunluğunu oluşturan kadınların çalışması her nedense erkeklerin yanında ek işgücü gibi değerlendirilmektedir. Bu gruptaki kadınlar ev işlerinin yanı sıra, bitkisel ve hayvansal üretimde de yer almakta ve aynı zamanda ev işlerini de çoğunlukla tek başlarına yapmaktadırlar. Kadının gelir elde etmesi doğrudan aile ekonomisinin iyileştirilmesine yansımakta, işgüçlerinin ve çalışmalarının karşılığını alması ise pek gündeme gelmemektedir (Gülçubuk, 2012).

2.3. Türkiye’de ve Antalya’da Kokulu Otsu Bitkilerin Üretim Alanları

Kültüre alınmış olan sebzelerin incelenmesinde kolaylık olması amacıyla sebzelerin sınıflandırılması değişik şekillerde yapılmaktadır. Ünelere göre değişik sınıflandırma sistemleri kabul edilmiş olmasına rağmen sebzeler;

- Yetiştirilme mevsimlerine göre,
- Kültürlerine (yetiştirilme sistemlerine) göre,
- Yenilen kısımlarına göre,
- Botanik özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır.

Sebzelerin yenilen kısmına göre sınıflandırılmasında sebzeler değerlendirilen kısımlarına göre sınıflandırılmaktadır. Sebzelerin değerlendirilen kısımları ve değerlendirilme şekillerinin ülkelere göre bazı farklılıklar göstermesi bu sınıflandırma sistemini zorlaştırmaktadır. Ayrıca sebzeleri yenilen kısımlarına göre kesin bir çizgi ile ayırmak da oldukça zordur. Çünkü fasulye ve bakla hem taze hem de kuru, biber ve patlıcan yine hem taze hem de kuru, kereviz ve pırasanın hem toprak altı hem de toprak üstü kısımlarının değerlendirilmesi gibi özellikler bu sistemde zorluklar çıkarmaktadır. Bu zorluklara rağmen Türkiye’de sebzeler yenilen kısımlarına göre sınıflandırıldığında 11 grup altında toplanmaktadır. Bunlar;

- Yumruları yenen sebzeler (patates, tatlı patates, yer elması)
- Kökleri yenen sebzeler (havuç, turp, kırmızı pancar, şalgam, kök kereviz)
- Soğan ve sürgünleri yenen sebzeler (pırasa, taze soğan, taze sarımsak)
- Kuru soğanları yenen sebzeler (soğan, sarımsak)

- Yalnız sürgünleri yenen sebzeler (kuşkonmaz)
- Yaprak sapsarı yenen sebzeler (ravent, sap kereviz)
- Yaprakları yenen sebzeler (marul, salata, lahana, ıspanak, pazı, semizotu)
- Meyveleri yenen sebzeler (domates, biber, patlıcan, hıyar, kabak, kavun, karpuz, taze fasulye, taze bezelye)
- Kuru ve taze tohumları yenen sebzeler (iç bakla, iç bezelye, kuru fasulye, barbunya)
- Çiçek ve çiçek tablası yenen sebzeler (karnabahar, enginar, bamya)
- Kokulu otsu bitkiler (maydanoz, dereotu, nane, tere, roka) şeklindedir (Vural ve ark. 2000).

Sebzelerin yenilen kısımlarına göre sınıflandırılmasında kokulu otsu bitkiler grubuna giren maydanoz, dereotu, nane, tere ve rokanın toplam ekim alanı Türkiye’de 2004 yılında 63 080 dekar iken 2018 yılında %58.39 artarak 99 912 dekar alanda gerçekleşmiştir. Aynı zamanda kokulu otsu bitkilerin hem örtüaltındaki hem de tarladaki ekim alanı yıllar itibariyle büyük artış göstermiştir. Özellikle örtüaltında ekim alanı 2004 yılında 329 dekar iken 2018 yılında 9 546 dekar olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3. Türkiye’de yıllar itibariyle kokulu otsu bitkilerin ekim alanı (dekar) (TUIK, 2019)

Yıllar	Örtüaltı		Tarla		Toplam		İndeks (2004=100)
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	
2004	329	0.52	62 751	99.48	63 080	100.00	-
2005	400	0.60	66 140	99.40	66 540	100.00	105.49
2006	629	0.90	69 178	99.10	69 807	100.00	110.66
2007	939	1.50	61 784	98.50	62 723	100.00	99.43
2008	1 053	1.58	65 455	98.42	66 508	100.00	105.43
2009	1 372	1.94	69 168	98.06	70 540	100.00	111.83
2010	1 479	2.09	69 298	97.91	70 777	100.00	112.20
2011	1 810	2.68	65 665	97.32	67 475	100.00	106.97
2012	2 146	2.93	71 144	97.07	73 290	100.00	116.19
2013	2 596	3.33	75 305	96.67	77 901	100.00	123.50
2014	2 570	3.25	76 506	96.75	79 076	100.00	125.36
2015	3 702	4.71	74 963	95.29	78 665	100.00	124.71
2016	4 349	5.49	74 899	94.51	79 248	100.00	125.63
2017	8 491	8.61	90 100	91.39	98 591	100.00	156.30
2018	9 546	9.55	90 366	90.45	99 912	100.00	158.39

Türkiye’de 2018 yılında toplam kokulu otsu bitki üretim alanı 99 912 dekar olup bunun %50.28’i yani 50 235 dekarı Akdeniz bölgesinde yer almıştır. Akdeniz bölgesi bu değerle kokulu otsu bitki üretiminde önemli bir konuma sahiptir. Akdeniz bölgesinde tüm illerde tarlada kokulu otsu bitki üretimi yapılırken örtü altında sadece 4 ilde yapılmaktadır. Bu iller sırasıyla 3 430 dekar ile Adana, 545 dekar ile Antalya, 50 dekar ile Burdur ve 15 dekar ile Isparta illeridir (Çizelge 2.4). Antalya ili örtü altında kokulu otsu bitki üretiminde Adana ilinden sonra önemli bir paya sahiptir.

Çizelge 2.4. 2018 yılı itibariyle Akdeniz bölgesi illerinde kokulu otsu bitkilerin ekim alanı (dekar) (TUİK, 2019)

İller	Örtüaltı		Tarla		Toplam	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Hatay	-	-	41 513	100.00	41.513	100.00
Adana	3 430	83.05	700	16.95	4.130	100.00
Mersin	-	-	1 560	100.00	1.560	100.00
Antalya	545	39.24	844	60.76	1.389	100.00
Kahramanmaraş	-	-	807	100.00	807	100.00
Burdur	50	9.67	467	90.33	517	100.00
Isparta	15	5.07	281	94.93	296	100.00
Osmaniye	-	-	23	100.00	23	100.00
Toplam	4 040	8.04	46 195	91.96	50.235	100.00

Antalya ili turizmde Türkiye’nin en önemli merkezlerinden biri olmasının yanı sıra örtüaltı üretiminde de ilk sıralarda yer almaktadır. TUİK 2018 verilerine göre Türkiye’de toplam 772 090,8 dekar örtüaltı alanın 283 283,1 dekarı Antalya ilinde yer almaktadır. İlde bulunan örtüaltı alanlarının 63 584,5 dekarı (% 22.45) cam sera, 19 3442,6 dekarı (%68.29) plastik sera, 13 535 dekarı (% 4.78) yüksek tünel ve 12 721 dekarı (%4.49) alçak tünelden oluşmaktadır. Bölge seralarında yaygın olarak gerçekleştirilen sebze yetiştiriciliği yanında süs bitkileri, fide ve meyve yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Sera sebze yetiştiriciliği Gazipaşa’dan başlayıp Alanya, Manavgat, Serik, Merkez, Kemer, Kumluca, Finike, Demre ve Kaş’a kadar uzanan 640 km’lik sahil şeridinde yoğun bir şekilde yapılmaktadır.

Antalya sera sebze yetiştiriciliğinde, %51 ile domates birinci sırada yer almakta, bunu %20.2 ile hıyar, %17.3 ile biber ve %8.6 ile patlıcan izlemektedir. Geriye kalan %2.9’luk alanda da kavun, fasulye, kabak gibi diğer sebze türleri yetiştirilmektedir. Bunların yanında istatistiklere girmemekle beraber çift ürün yetiştiriciliği yapılan

sebze seralarında aralarındaki boş ve soğuk dönemi değerlendirmek için yapılan marul salata üretimi de önemli bir yer tutmaktadır (Sevgican, 2002).

Antalya ilinde 2018 yılında 1 389 dekar alanda üretimi yapılan kokulu otsu bitkilerin 545 dekarı (%39.24) örtüaltında gerçekleştirilmiştir. Örtüaltında gerçekleştirilen kokulu otsu bitki üretiminin neredeyse tamamına yakını (520 dekar) Muratpaşa ilçesinde yapılmıştır (Çizelge 2.5).

Çizelge 2.5. 2017 yılı itibariyle Antalya ilinin ilçelerinde kokulu otsu bitkilerin ekim alanı (dekar) (TUİK, 2019)

İlçeler	Örtüaltı		Tarla		Toplam	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Muratpaşa	520	91.23	50	8.77	570	100.00
Aksu	-	-	200	100.00	200	100.00
Kepez	-	-	197	100.00	197	100.00
Manavgat	-	-	133	100.00	133	100.00
Serik	25	26.32	70	73.68	95	100.00
Korkuteli	-	-	78	100.00	78	100.00
Döşemealtı	-	-	75	100.00	75	100.00
Konyaaltı	-	-	22	100.00	22	100.00
Gündoğmuş	-	-	16	100.00	16	100.00
Akseki	-	-	3	100.00	3	100.00
Toplam	545	39.24	844	60.76	1389	100.00

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini, Antalya ilinin Muratpaşa ilçesinde örtü altında kokulu otsu bitkilerin yetiştiriciliğini yapan 97 işletmeden anket yöntemi ile elde edilmiş orijinal nitelikli veriler oluşturmuştur. Bunun yanında araştırmanın ikincil verileri olarak konu ile ilgili yapılmış araştırma ve inceleme sonuçları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Tarım ve Orman Bakanlığı, Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından yayınlanmış kaynaklar ve istatistiki kayıtlardan yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örnek işletmelerin seçiminde uygulanan yöntem

Antalya ili Muratpaşa ilçesinde serada kokulu otsu bitkilerin (maydanoz, dereotu, nane, tere, roka) yetiştiriciliğini yapan üretici sayısına ilişkin bilgilerin ilgili kurumlardan sağlıklı bir şekilde temin edilemediğinden dolayı Muratpaşa ilçesinde 1 ay süren ön saha çalışmasında işletmeler tek tek gezilerek ve ilgili ürünlerin alım satımını yapan pazarlama şirketleri kayıtlarından faydalanılarak tam sayım yöntemi ile işletme sayısı tespit edilmiştir. Bu sayede kokulu otsu bitkileri yetiştiren işletmeler hakkında gerekli ön bilgiler elde edilmiştir. Muratpaşa ilçesinde 946 üreticinin bir ve birden fazla tür kokulu otsu bitki (maydanoz, dereotu, nane, tere, roka) yetiştiriciliği yaptıkları saptanmıştır. Anket yapılacak işletme sayısı “Oransal Örneklem” yöntemi kullanılarak hesap edilmiştir. Örnek sayısının belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma^2 + p(1-p)} \quad (3.1)$$

Formülde:

n = Örnek Hacmi, N = Popülasyon hacmini (946), P = Tahmin Oranını (maksimum örnek hacmi için 0,05), σ^2 = Ana kitle varyansını ifade etmektedir.

N büyüklüğündeki sonlu bir ana kitle için, belli bir özelliği taşıyanların bilinen veya tahmin edilen oranına (P) göre örneklem yapmak istiyorsak, örnek hacmi

formülümüz yukarıdaki gibi olacaktır. Burada P, üzerinde çalıştığımız özelliğin ana kitledeki oranı veya rastlanma olasılığıdır. P, daha önceki araştırma veya deneyimlerden elde edilebileceği gibi, sezgisel olarak da tahmin edilebilir. Maksimum örnek hacmine ulaşabilmek için $P=0.5$ alınmalıdır. P'nin, 0.5'ten daha az ve daha yüksek değerleri, örnek hacmini düşürür. O nedenle P'nin bilinmediği durumlarda maksimum örnek hacmiyle çalışmak olası hatayı azaltacağından $P=0.5$ alınması önerilebilir. σ^2px ise; oranın varyansıdır.

Gerçek oran ne olursa olsun, bunun istenen herhangi bir olasılık düzeyinde güven aralığının, örnek oranının iki tarafında belli bir r oranından daha fazla uzamamasını isteyebiliriz. Bu durumda σ^2px parametresini: $Z_{(a/2)} \sigma_P=r$ formülü ile ifade edebiliriz. Burada $\sigma_P=0,04848$ ifade etmektedir (Miran, 2010).

Oransal örnekleme yöntemi formülüne göre yapılacak anket sayısı %90 güven aralığı (1.65) ve %8 hata payı ile 96.85 (97) kişi olarak belirlenmiştir. İşletmelerde birden fazla ürün yetiştirilmekte olduğu, yapılan alan araştırmasında tespit edilmiş ve sayıları belirlenmiştir. Yetiştirilen tüm kokulu otsu bitkilerin örneği temsil edebilmesi için yetiştirilen kokulu otsu bitkilerin sayısına göre işletmeler gruplandırılmıştır. Grup oranları dikkate alınarak her bir grup için anket yapılacak işletme sayısı hesap edilmiştir. Buna göre; işletmeler bir tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmeler (43 işletme) ve iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmeler (54 işletme) olarak sınıflandırılmıştır (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.1. İşletmelerin yetiştirilen kokulu otsu bitkilerin sayısına göre dağılımı

Yetiştirilen ürün sayısı	İşletme sayısı	%	İşletme sayısı
1 ürün yetiştiren	418	44	43
2 ürün yetiştiren	342	36	35
3 ürün yetiştiren	118	12	12
4 ürün yetiştiren	24	3	2
5 ürün yetiştiren	44	5	5
Toplam	946	100	97

Anket uygulaması sonucunda farklı genişlikteki işletmeler arasında farklılığı ortaya koymak amacıyla işletmeler; 1-4 dekar arasında seraya sahip işletmeler (47 işletme) 1. grup, 5-9 dekar arasında seraya sahip işletmeler (27 işletme) 2. grup, 10+ ve üzeri

dekar seraya sahip işletmeler (23 işletme) 3. grup olarak sınıflandırılmıştır (Çizelge 3.7).

Çizelge 3.2. İncelenen işletmelerin sera arazisi genişlik gruplarına göre dağılımı

Sera arazisi genişlik grupları (dekar)	1-4	5-9	10- +	Toplam
Örnek sayısı (adet)	47	27	23	97

3.2.2. Anket formunun hazırlanması

Konu ile ilgili yurt içi ve yurtdışındaki yayınlar taranmış ve elde edilen literatür yardımıyla anket formları hazırlanmıştır. Anketlerin hazırlanmasında, kadın çiftçilerle ilgili sosyo-ekonomik değişkenler; kadın çiftçilerin yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, evlilik yaşları, çocuk sayıları, kaç yıldır kokulu otsu bitki üretimi yaptığı, kadın çiftçilerin sahip olduğu aileye ilişkin bilgiler (ailenin biçimi ve büyüklüğü, aile nüfusunun yaş, cinsiyet ve eğitim durumu, ailenin temel geçim kaynağı), işletme arazisine ilişkin bilgiler (mülk, kira, ortak, kuru, sulu arazi ve sera arazisi), işletmelerde üretilen kokulu otsu bitki türleri, işletmelerin alet-ekipman varlığı, işletmelerin kokulu otsu bitkileri satış yerleri ve elde etkileri gayri safi üretim değeri, kadın çiftçilerin üretici örgütüne kayıt veya üyelik durumu, işletmelerde cinsiyete göre aile ve yabancı işgücü varlığı, işletmelerde kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde cinsiyete göre aile ve yabancı işgücü kullanımı, kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretim ve pazarlama karar alma sürecine katılımı, işletme ile ilgili diğer kararların alınması sürecine katılımı, aile içi kararlara katılımı, kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretimi ile ilgili bilgi kaynakları, beklentileri, sorunlarının belirlenmesine yönelik sorulara yer verilmiştir.

Anketin güvenilirliği deneme anketleri yapılarak kontrol edilmiş ve anlaşılması zor olan sorularda değişiklik yapılmıştır. Güvenirliği test edilen anketlerin basımı gerçekleştirilmiş ve anket yapılması saptanan ilçede kokulu otsu bitki yetiştiriciliği yapan işletmelerde kadın çiftçiler ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Anket uygulaması 2018 yılı Eylül ve Ekim ayları arasında yapılmıştır. olup, veriler 2017-2018 yılı üretim dönemlerine aittir.

3.2.3. Verilerin analizinde uygulanan yöntem

İşletmelerdeki aile işgücü, erkek işgücü birimi cinsinden hesaplanmıştır. İşgücü birimine çevirmede nüfusun yaş ve cinsiyet özellikleri dikkate alınmıştır. Erkek işgücü birimine (EİB) çevirmede Çizelge 3.8’de yer alan katsayılar esas alınmıştır (Erkuş vd., 1995).

Bu hesaplamada devamlı hastalık, eğitim ve askerlik nedeni ile çalışılmayan günler dikkate alınmamıştır. Araştırma bölgesindeki doğal koşullar, yağışlı günler, dini ve milli bayramlar dikkate alınarak bir yıl içerisinde çiftçi ve ailesinin çalışabileceği gün sayısı 300 gün olarak tespit edilmiştir. Çiftçi ailesinin işletmede çalıştığı işgünü, inceleme bölgesi için belirlenen serada çalışılabilir gün sayısı ile işletmelerin sahip oldukları erkek işgücünün çarpılması sureti ile hesaplanmıştır. Çalışmada potansiyel EİG’nün hesaplanmasında 1 kişinin en fazla yılda 300 gün çalışacağı dikkate alınmıştır (Açıl ve Köylü, 1971).

Çizelge 3.3. Nüfusun erkek işgücü birimine çevrilmesinde kullanılan katsayılar

Yaş	Erkek	Kadın
0-6	-	-
7-14	0.50	0.50
15-64	1.00	0.75
65+	0.75	0.50

Kadın çiftçilerin sosyo-ekonomik yapısını belirleyen bazı faktörler ile işletme sera arazisi genişlik grupları arasında fark veya ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-kare (Chi Square) (χ^2) istatistik analizi uygulanmıştır. Ayrıca kadınların bazı sosyo-ekonomik yapısını belirleyen bazı faktörlerin bir tür otsu bitki yetiştiren işletmeler ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmeler arasında fark veya ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-kare (Chi Square) (χ^2) istatistik analizi uygulanmıştır.

Ki-kare (χ^2) testi özellikle sosyal bilimler alanındaki araştırmacılarca çok çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Uyumluluk seviyesi testi, ilişkilerin var olup olmadığının testi ve iki değişkenin birbirinden bağımsız olup olmadıklarının testi

kullanım alanlarından bazılarıdır. Esasen χ^2 testi sadece ilişkilerin tespitinde değil, değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde de kullanılmaktadır. Gözlenen frekanslar (O_{ij}) ile beklenen frekanslar (E_{ij}) arasındaki farkın karesinin beklenen frekanslara olan oranlarının toplamı yaklaşık χ^2 dağılır ve söz konusu test istatistiği aşağıdaki gibi formüle edilir (Köseoğlu ve Yamak, 2008).

$$\chi^2 = \sum_{ij} \frac{(O_{ij}-E_{ij})^2}{E_{ij}} \quad (3.2)$$

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Kadın Çiftçilerin Sosyo-ekonomik Özellikleri

4.1.1. Kadın çiftçilerin yaşı

Araştırma kapsamında görüşülen kadın çiftçilerin yaşı ortalama 43.14'tür. 18-30 yaş aralığının genç, 31-40 ile 41-50 yaş aralığının orta yaşlı, 51 yaş üzerinin yaşlı olduğu düşünüldüğünde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğiyle uğraşan kadın çiftçilerin büyük bir çoğunluğunun orta yaşlı olduğu anlaşılmaktadır. İşletmelerde kadınların yaş aralığı incelendiğinde %43.30'unun 41-50 yaş aralığında, %20.62'sinin 31-40 yaş aralığında, %20.62'sinin 51 yaş üzerinde olduğu ve %15.46'sının ise 15-30 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. İşletme grupları itibariyle kadınların yaş aralığı incelendiğinde; işletmelerde büyük bir çoğunluğu 31-40 ile 41-50 yaş aralığındaki kadınların oluşturduğu görülmektedir (Çizelge 4.1). Bununla birlikte işletme grupları büyüdükçe kadın çiftçilerin ortalama yaşının küçüldüğü tespit edilmiştir.

İşletme grupları arasında kadınların yaşları bakımından bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Hesaplanan χ^2 istatistiği 16.339 olup bu değer 0.05 olasılıkla önemli bulunmuştur ($P < 0.05$).

Ceyhan vd. (2001), tarafından yapılan araştırmada Çarşamba ve Bafra ovalarında yer alan yörelerde sebze tarımında kadın çiftçilerin yaş ortalaması 36 olarak tespit etmişlerdir.

Onaran ve Yanar (2012), tarafından Antalya ili Demre, Finike ve Kumluca ilçelerinde serada hıyar üretimi yapan işletmelerde üreticilerin %6.15'nin 50 yaşın üzerinde, %70.77'sinin 35-50 yaş arasında, %23.08'sinin 35 yaşından küçük ve bu sonuçlara göre üreticilerin yarısından fazlasının 35-50 yaş arasında olduğu tespit etmişlerdir. Ayrıca üreticilerin ortalama yaşı 42 olarak hesaplamışlardır.

Yalçın ve Boz (2007), Antalya ili Kumluca ilçesinde serada sebze üretimi yapan üreticilerin %25.3'ünün 50 yaşın üzerinde, %48.7'sinin 35-50 ve %26.0'sinin da 35 yaşından küçük olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuçlardan görüldüğü üzere

deneklerin yaklaşık yarısının 35-50 yaş arasında olduğu görülmektedir. Üreticilerin ortalama yaşı 42.7 olarak bulunmuştur. Bu durumda Antalya ilinde serada sebze yetiştiriciliğinde üreticilerin çoğunun orta yaş grubunda olduğu ve benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.1. Kadın çiftçilerin yaş durumu

Yaş grupları	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
15-30	5	10.64	6	22.22	4	17.39	15	15.46
31-40	6	12.77	4	14.81	10	43.48	20	20.62
41-50	22	46.81	13	48.15	7	30.43	42	43.30
51+	14	29.79	4	14.81	2	8.70	20	20.62
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Ortalama	45.55		42.19		39.35		43.14	
$\chi^2= 16.339$					P=0.026			

4.1.2. Kadın çiftçilerin eğitim durumu

Eğitim düzeyi kırsal toplumların sosyo-ekonomik düzeylerini göstermesi açısından önemli bir özelliktir. Ancak yapılan çalışmalar, tarım sektöründe okuma yazma oranının diğer sektörlerle göre daha düşük olduğunu göstermektedir (Özçatalbaş ve Gürgen,1998).

Kokulu otsu bitki üretim faaliyetinde bulunan kadın çiftçilerin eğitim düzeyine bakıldığında %8.25'nin okuryazar olup %58.76'sının ilkokul, %25.77'sinin ortaokul ve %7.22'sinin lise mezunu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kadın çiftçilerin büyük bir çoğunluğu ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.2). Araştırma yapılan kadın çiftçiler içinde lise üstü okul mezunu bulunmamaktadır.

Kadın çiftçilerin işletme gruplarına göre eğitim düzeylerine bakıldığında 1. gruptaki kadınların %65.96'sı ilkokul, %21.28'i ortaokul, %2.13'ü lise mezunu, %10.64'ünün okuryazar olduğu; 2. grupta %51.85'i ilkokul, %25.93'ü ortaokul, %14.81'i lise mezunu %7.41'nin okuryazar; 3. grupta ise %52.17'si ilkokul, %34.78'i ortaokul ve %8.70'i lise mezunu ve %4.35'inin okuryazar oldukları tespit edilmiştir. İşletme gruplarında kadın çiftçilerin yarıdan fazlası ilkokul mezunu olup işletme grubu

büyüdükçe okuryazar olanların oranı azalırken ortaokul ve lise mezunu olanların sayısı artmaktadır (Çizelge 4.2).

İşletme grupları arasında kadın çiftçilerin eğitim düzeyleri bakımından farklılığın olup olmadığı belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Hesaplanan χ^2 istatistiği 14.799 olup bu değer 0.10 olasılıkla önemli bulunmuştur ($P < 0.10$).

Özkan (2000), tarafından Antalya ilinde yapılan çalışmada serada sebze üretimi yapan işletmelerde kadınların %26.7'sinin okuma yazma bilmediğini, %2.7'sinin okuryazar olduğunu, %64.0'nın ilkokul ve %2.7'sinin lise mezunu olduğunu saptamıştır.

Ceyhan vd. (2001), tarafından yapılan araştırmada Çarşamba ve Bafra ovalarında yer alan işletmelerde sebze tarımında kadın çiftçilerin ortalama 4.5 yıl eğitim gördükleri tespit edilmiştir.

Onaran ve Yanar (2012), tarafından Antalya İli Demre, Finike ve Kumluca ilçelerinde serada hıyar üretimi yapan işletmelerde üreticilerin %1.5'inin okuryazar, %56.94'ünün ilköğretim mezunu, %33.86'sinin lise mezunu ve %7.7'sinin de üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

Yalçın ve Boz (2007), Antalya ili Kumluca ilçesinde serada sebze üretimi yapan üreticilerin %48.7'sinin ortaokul mezunu, %16.7'sinin sadece okuryazar ve %12.6'sinin yüksekokul mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Gale vd. (2014), Antalya'nın Kepez İlçesinde Geleneksel Sera Üretiminin Özellikleri araştırmasında üreticilerin %80.0'i ilkokul, %8.9'u ortaokul, %6.7'si lise ve %4.4'ü üniversite mezunudur. İlkokul mezunu olanların oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Akçaöz vd. (2005), araştırmalarında Antalya'da tarımsal üretimde çiftçilerin çoğunluğunun %61.5 oranla ilkokul mezunu olduğunu tespit etmişlerdir.

Çizelge 4.2. Kadın çiftçilerin eğitim düzeyi

Eğitim durumu	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar	5	10.64	2	7.41	1	4.35	8	8.25
İlkokul	31	65.96	14	51.85	12	52.17	57	58.76
Ortaokul	10	21.28	7	25.93	8	34.78	25	25.77
Lise	1	2.13	4	14.81	2	8.70	7	7.22
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Ortalama	5.28		6.52		6.00		5.91	
$\chi^2= 14.799$				$P=0.063$				

4.1.3. Kadın çiftçilerin medeni durumu, çocuk sayıları, evlilik yaşları ve usulleri

Çizelge 4.3’de görüldüğü gibi, araştırma bölgesindeki kadın çiftçilerin medeni durumları işletme grupları itibariyle incelenmiştir. Buna göre 1. grupta evli olanların oranı %95.74 iken %4.26’sı duldur. Diğer işletme gruplarında kadın çiftçilerin %100’ü evlidir (Çizelge 4.3). Dul olan kadınlar eşlerini vefat nedeniyle kaybettiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.3. Kadın çiftçilerin medeni durumları

Medeni durum	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evli	45	95.74	27	100.00	23	100.00	95	97.94
Dul	2	4.26	0	0.00	0	0.00	2	2.06
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

Kadın çiftçilerin sahip olduğu çocuk sayısına bakıldığında %12.37’sinin 1, %43.30’unun 2, %32.99’unun 3, %11.34’ünün 4 çocuğa sahip olduğu öğrenilmiştir. Tüm işletme gruplarında kadınların çoğunun 2 çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Kadın çiftçilerin çocuk sayıları

Çocuk Sayısı	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	7	14.89	2	7.41	3	13.04	12	12.37
2	18	38.30	13	48.15	11	47.83	42	43.30
3	18	38.30	7	25.93	7	30.43	32	32.99
4	4	8.51	5	18.52	2	8.70	11	11.34
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

Kadınların ve eşlerinin evlenme yaşları incelendiğinde, kadınların evlenme yaşı ortalamasının 18.74, eşlerinin 23.14 olduğu tespit edilmiştir. Tüm işletme gruplarında kadınların evlilik yaşı ortalamasının eşlerinden küçük olduğu saptanmıştır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Kadınların ve eşlerinin evlilik yaşları

İşletme grupları	Kadın	Eşi
1. Grup	18.98	23.81
2. Grup	18.44	22.89
3. Grup	18.61	22.09
Genel	18.74	23.14

Araştırma kapsamında incelenen kadınların %67.01'nin görücü usulü ile; %23.71'inin anlaşarak, %9.28'inin kaçarak evlendiği görülmektedir. Tüm işletme gruplarında kadınlarının çoğunun görücü usulü ile evlendiği tespit edilmiştir (Çizelge 4.6). Görücü usulü ile evliliklerde genelde aile büyüklerinin kararının etkili olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4.6. Kadın çiftçilerin evlilik usulleri

İşletme grupları	Görücü		Kaçarak		Anlaşarak		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	33	70.21	5	10.64	9	19.15	47	100.00
2. Grup	15	55.56	3	11.11	9	33.33	27	100.00
3. Grup	17	73.91	1	4.35	5	21.74	23	100.00
Genel	65	67.01	9	9.28	23	23.71	97	100.00

4.1.4. Kadın çiftçilerin deneyim durumu

İncelenen işletmelerde kadınların kokulu otsu bitki yetiştiriciliği deneyim süresi ortalama 10.40 yıl olarak bulunmuştur. Genel olarak işletmelerde %22.68'i 3-7 yıl, %59.79'u 8-12 yıl, %17.53'nün ise 13 yıl üzeri deneyim sahibi olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.7).

İşletme gruplarına göre kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği deneyim süreleri çizelge 4.7'de verilmiştir. İşletme gruplarının hepsinde kadın çiftçilerin çoğunlukla 8-12 yıl deneyim süresine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca işletme grubu büyüdükçe kadınların ortalama deneyim süresi azalmaktadır. Bu durumun 1.grupta 51 yaş üzeri yani yaşlı kadın çiftçilerin diğer işletme gruplarına göre daha

fazla olması bununla birlikte işletme grubu büyüdükçe kadınların yaşının daha genç olması nedeniyle deneyim sürelerinin az olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.7). Ceyhan vd. (2001), tarafından yapılan araştırmada sebze tarımında kadın çiftçilerin yaklaşık 19 yıldır sebze üretim deneyimlerinin olduğunu tespit etmişlerdir.

İşletme grupları arasında kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde deneyim süreleri bakımından farklılığın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Buna göre değişkenler arasında farklılığı istatistiksel anlamda önemli olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.7. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği deneyimi

Deneyim (yıl)	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
3-7	8	17.02	9	33.33	5	21.74	22	22.68
8-12	30	63.83	15	55.56	13	56.52	58	59.79
13+	9	19.15	3	11.11	5	21.74	17	17.53
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Ortalama	10.53		10.33		10.22		10.40	
$\chi^2= 3.212$				$P=0.523$				

4.1.5. Kadın çiftçinin sosyal güvenliğinin olup olmama durumu

Kadın çiftçilerin kendilerine ait sosyal güvencesinin olup olmadığı incelendiğinde, %76.26'sının eşinden yararlandığı, %25.26'sının ise kendine ait sosyal güvencesinin var olduğu tespit edilmiştir. Kendine ait sosyal güvencesi olan kadın çiftçilerin %79.17'sinin tarım bağkuru, %20.83'ünün bağkuru olduğu saptanmıştır. İşletme grubu büyüdükçe kendine ait sosyal güvencesi olan ve tarım bağkuru kadınların arttığı görülmektedir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Kadınların sosyal güvencesinin olup olmama durumu

Sosyal güvence durumu		1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cevaplar	Evet	6	12.77	9	33.33	9	39.13	24	24.74
	Eşimden Yararlanıyorum	41	87.23	18	66.67	14	60.87	73	75.26
	Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Evet, ise sosyal güvencesi	Tarım Bağkuru	4	66.67	7	77.78	8	88.89	19	79.17
	Bağkur	2	33.33	2	22.22	1	11.11	5	20.83

Kadın çiftçilerin çoğu eşinin sosyal güvencesinden yararlandığından dolayı eşlerin sosyal güvencesi ayrı olarak sorulmuştur. Buna göre kadın çiftçilerin eşlerinin sosyal güvencesinin olup olmama durumu incelendiğinde, hayatta olan eşlerin tamamının sosyal güvencesinin olduğu tespit edilmiştir. Eşlerin %70.53'ünün tarım bağıkurlu, %15.79'unun bağıkurlu ve %13.68'inin SSK'lı olduğu saptanmıştır. Tüm işletme gruplarında tarım bağıkuru olan eşlerin büyük bir çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca işletme grubu büyüdükçe tarım bağıkuru olan eşlerin oranı artmaktadır (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9 Kadınların eşlerinin sosyal güvencesinin olup olmama durumu

Sosyal güvence durumu		1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cevaplar	Var	45	100.00	27	100.00	23	100.00	95	100.00
	Yok	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
	Toplam	45	100.00	27	100.00	23	100.00	95	100.00
Evet, ise sosyal güvencesi	SSK	10	22.22	2	7.41	1	4.35	13	13.68
	Tarım bağıkuru	26	57.78	20	74.07	21	91.30	67	70.53
	Bağıkur	9	20.00	5	18.52	1	4.35	15	15.79

Kırsal kesimde yaşayan pek çok kadının araziler üzerinde kullanım hakkı yoktur veya araziler üzerindeki imtiyazları kalıcı değildir. Üretimin sürdürülmesi ve geliştirilmesini amaçlayan çiftçi birliklerine üye olma veya kredi kaynaklarından yararlanma koşullarını taşıyor olmaları dışında, arazilerin tapularını ellerinde bulunduranlar; eşleri, erkek kardeşleri ve babalarıdır (Alkan ve Toksoy, 2009).

Araştırma kapsamındaki kadın çiftçilerin üzerine kayıtlı herhangi mal varlığının olup olmama durumu incelendiğinde, %30.93'ünün üzerine kayıtlı mal varlığı olduğu, %69.07'sinin ise olmadığı saptanmıştır. Ayrıca kadınların üzerine birden fazla mal varlığının kayıtlı olduğu da öğrenilmiştir (Çizelge 4.10).

İşletme grupları arasında kadınların çiftçilerin üzerine kokulu otsu bitki yetiştiriciliği deneyiminin farklılığın önemli olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Buna göre değişkenler arasında farklılığının istatistiksel anlamda önemli olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.10. Kadınların üzerine kayıtlı mal olup olmama durumu

Mal varlığı durumu		1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cevaplar	Var	18	38.30	6	22.22	6	26.09	30	30.93
	Yok	29	61.70	21	77.78	17	73.91	67	69.07
	Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
$\chi^2= 2.405$					P=0.300				

Kadın çiftçilerin %46.67'sinin üzerine araba, %30.00'nin tarla, %26.67'sinin ev, %10.00'nin sera gibi mal varlıklarının kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. İşletme gruplarında kadınların üzerine kayıtlı mal varlığı olup olmama durumu incelendiğinde, en fazla üzerine mal varlığı kayıtlı olan kadın 1. grupta yer almaktadır. Tüm işletme gruplarında kadınların üzerine en fazla kayıtlı olan mal varlığının araba olduğu saptanmıştır (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Kadınları üzerine kayıtlı olan mal varlıkları

Mal varlığı		1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet, ise mal varlığı	Tarla	3	16.67	4	66.67	2	33.33	9	30.00
	Sera	2	11.11	1	16.67	0	0.00	3	10.00
	Ev	6	33.33	1	16.67	1	16.67	8	26.67
	Araba	9	50.00	1	16.67	4	66.67	14	46.67

* Birden fazla cevap verilmiştir.

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilere “eşinize sormaksızın para harcayabilir misiniz?” diye sorulmuştur. Bu soruya 2 kadının eşi vefat ettiği için 95 kadın cevap vermiştir. Kadınların %84.21'i eşine sormaksızın para harcadığını, %15.79'u harcamadığını ifade etmişlerdir. Tüm işletme gruplarında kadınların çoğu eşine sormaksızın para harcayabildiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.12). Bu durum kadının kokulu otsu bitki üretiminden kazandığı para üzerinde hakkını koruduğunu ve sormaksızın kendi istekleri doğrultusunda harcayabildiğini göstermektedir.

Çizelge 4.12. Kadınların eşlerine sormaksızın para harcama durumları

İşletme Grupları	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	34	75.56	11	24.44	45	100.00
2. Grup	26	96.30	1	3.70	27	100.00
3. Grup	20	86.96	3	13.04	23	100.00
Genel	80	84.21	15	15.79	95	100.00

4.1.6. Kadınların evlilikten önce ve sonra işteki durumları

Araştırma kapsamındaki kadın çiftçilerin evlenmeden önce herhangi bir işte çalışma durumları incelendiğinde çalışan kadınların %65.98'inin tarımsal faaliyette çalışmış oldukları tespit edilmiştir. Kadın çiftçilerin %34.02'sinin ise evlenmeden önce herhangi bir işte çalışmadıkları saptanmıştır. Tarımsal faaliyette çalışmış olan kadınların %90.48'inin serada sebze yetiştiriciliğinde, %7.94'ünün tarlada tahıl yetiştiriciliğinde ve %3.17'sinin sera işlerinde yevmiyeci olarak çalışmış oldukları belirlenmiştir. Bu verilere göre evlenmeden önce çalışan kadınların çoğunun serada sebze yetiştiriciliğinde çalıştıkları tespit edilmiştir. Evlenmeden öncede serada sebze yetiştiriciliğinde çalışan kadınların tecrübe ve bilgilerinin daha fazla olduğu düşünülmektedir. Tüm işletme gruplarında kadınların çoğunun evlenmeden önce tarımsal faaliyetlerde çalıştığı tespit edilmiştir (Çizelge 4.13).

Araştırma kapsamında incelenen kadın çiftçilerin evlendikten sonra ki iş statülerindeki değişiklik durumu Çizelge 4.14'de verilmiştir. Kadın çiftçilerin evlendikten sonra %86.60'ının iş yoğunluğunun arttığı, %9.28'inin iş yoğunluğunun azaldığı, %4.12'sinin değişmediği tespit edilmiştir. İşletme grubu büyüdükçe evlendikten sonra iş yoğunluğu artan kadınların oranının arttığı saptanmıştır (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.13. Kadınların evlenmeden önce herhangi bir işle uğraşıp uğraşmama durumları

Çalışma durumu		1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cevaplar	Tarımsal faaliyet	28	59.57	21	77.78	15	65.22	64	65.98
	Hayır	19	40.43	6	22.22	8	34.78	33	34.02
	Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Evet, ise uğraşılan faaliyet	Serada sebze yetiştiriciliği	24	88.89	18	85.71	15	100.00	57	90.48
	Tarla ve sera işlerine yevmiyeye	1	3.70	1	4.76	0	0.00	2	3.17
	Tarlada tahıl yetiştiriciliği	3	11.11	2	9.52	0	0.00	5	7.94

Çizelge 4.14. Kadınların evlendikten sonra iş statülerindeki değişiklik durumu

İşletme grupları	İş yoğunluğum arttı		İş yoğunluğum azaldı		Değişmedi		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	39	82.98	6	12.77	2	4.26	47	100.00
2. Grup	24	88.89	2	7.41	1	3.70	27	100.00
3. Grup	21	91.30	1	4.35	1	4.35	23	100.00
Genel	84	86.60	9	9.28	4	4.12	97	100.00

4.1.7. Kadın çiftçilerin sahip olduğu teknoloji varlığı ve kullanım durumu

Araştırma kapsamında incelenen kadınların tamamının cep telefonu kullandığı öğrenilmiştir. Kadınların %74.23'ü akıllı telefon kullanırken, %25.77'si akıllı telefon kullanamadığı belirlenmiştir. 1. grupta akıllı telefon kullanamayan kadınların diğer işletme gruplarına göre fazla olduğu tespit edilmiştir. (Çizelge 4.15). 1. gruptaki kadınların çoğunun orta yaşlı ve yaşlı olduğu dikkate alındığında yaşın teknoloji kullanımını etkilediği düşünülmektedir.

Çizelge 4.15. Kadın çiftçilerin akıllı telefon kullanıp kullanmama durumları

İşletme grupları	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	32	68.09	15	31.91	47	100.00
2. Grup	22	81.48	5	18.52	27	100.00
3. Grup	18	78.26	5	21.74	23	100.00
Genel	72	74.23	25	25.77	97	100.00

Kadınların evinde bilgisayar ve internet olup olmama durumu incelendiğinde %64.95'inin evinde bilgisayar ve internet olmadığı, %35.05'nin evinde olduğu tespit edilmiştir. İşletme grubu büyüdükçe evinde bilgisayar ve internet olan kadınların oranının arttığı saptanmıştır. İşletme grubu büyüdükçe kadınların yaşlarının daha genç olması sebebiyle teknolojiye olan talebin arttığı belirlenmiştir (Çizelge 4.16).

Kadın çiftçilerin evinde bilgisayar, internet olma durumunun işletme gruplarına göre farklılığının olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmış hesaplanan χ^2 istatistiği 12.339 olup bu değer 0.002 olasılıkla önemli bulunmuştur ($P<0.05$).

Çizelge 4.16. Kadın çiftçilerin evinde bilgisayar, internet olup olmama durumu

Cevaplar	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	9	19.15	11	40.74	14	60.87	34	35.05
Yok	38	80.85	16	59.26	9	39.13	63	64.95
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
$\chi^2=12.339$				$P=0.002$				

4.1.8. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretiminde bilgi kaynakları ve yararlanma durumu

Tarımsal bilgi, çiftçiler için toprak, su, tohum gibi son derece önemli bir kaynaktır. Çiftçilerin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri ile ilgili teknik veya ekonomik konularda bilgiye sahip olmadan, ellerindeki kaynakları verimli ve etkin bir şekilde kullanmaları oldukça zordur. Çiftçi kendisi için gerekli olan bilgileri kendi deneyimlerinden, gözlemlerinden ya da yayım elemanlarından temin edebilmektedir (Özçatalbaş ve Gürgen, 1998).

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilere “kokulu otsu bitki üretimine başladığınızda ilk bilgi kaynağınız kim veya kimlerdir?” diye sorulmuş alınan cevaplar Çizelge 4.52’de verilmiştir. Buna göre kadın çiftçilerin %43.30’u dost, akraba, komşuları %35.05’i eşinin ailesi, %10.31’i aile büyükleri, %9.28’i eşi, %2.06’sı babasının olduğunu ifade etmişlerdir. 1. ve 2. grup işletmelerdeki kadın çiftçilerin çoğunun ilk bilgi kaynağının dost, akraba, komşuları 3. grup işletmelerde ise eşinin ailesi olduğu saptanmıştır. Ayrıca tüm işletme gruplarında ilk bilgi kaynağı dost, akraba, komşuları ve eşinin ailesi olan kadınlar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır (Çizelge 4.17). Bu bilgilere göre kadınların bu yetiştiriciliğe başladıklarında profesyonel bir yardım almayı tecrübesine güvendiği insanlardan yararlandığı belirlenmiştir.

Çizelge 4.17. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğine başladığındaki ilk bilgi kaynakları

Bilgi kaynağı	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Babası	1	2.13	1	3.70	0	0.00	2	2.06
Aile büyükleri	5	10.64	4	14.81	1	4.35	10	10.31
Eşi	7	14.89	1	3.70	1	4.35	9	9.28
Eşinin ailesi	13	27.66	9	33.33	12	52.17	34	35.05
Dost, akraba, komşuları	21	44.68	12	44.44	9	39.13	42	43.30
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

Kadın çiftçilere ”kokulu otsu bitki yetiştirirken bilgiye ihtiyacımız var mı?” diye sorulmuş, bu soruya kadın çiftçilerin %82.47’si evet ihtiyacım var, %17.53’ü hayır ihtiyacım yok cevabını vermişlerdir.

Tüm işletme gruplarında kadın çiftçilerin çoğu evet bilgiye ihtiyacım var derken, 1., 2. ve 3. gruplarda sırasıyla kadınların %23.40, %11.11 ve %13.04'ü hayır bilgiye ihtiyacım yok demişlerdir. 1. grupta diğer işletme gruplarına göre hayır bilgiye ihtiyacım yok diyen kadınların fazla olmasının sebebinin yaşa bağlı olarak edinilen tecrübeden kaynaklandığı düşünülmektedir (Çizelge 4.18).

İşletme grupları arasında kadınların çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili bilgi ihtiyaç durumları bakımından farklılığın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Buna göre değişkenler arasında farklılığının istatistiksel anlamda önemli olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.18. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde bilgiye ihtiyacı olup olmama durumu

Bilgi ihtiyaç durumu	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Cevaplar	Evet	36	76.60	24	88.89	20	86.96	80	82.47
	Hayır	11	23.40	3	11.11	3	13.04	17	17.53
	Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
$\chi^2 = 2.212$					P=0.331				

İşletmelerde bilgiye ihtiyacı olan kadın çiftçilerin %98.75'nin hastalık ve zararlılar ile mücadele, %16.25'inin sulama-ilaçlama, %2.50'sinin her konuda bilgiye ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Tüm işletme gruplarında kadınların çoğunlukla hastalık ve zararlılar ile mücadele konusunda bilgiye ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde bilgiye ihtiyaç duyduğu konular

Bilgi ihtiyaç duyulan konular	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Evet, ise bilgi ihtiyacı duyulan konular	Hastalık ve zararlılar ile mücadele	35	97.22	24	100.00	20	100.00	79	98.75
	Sulama-İlaçlama	5	13.89	6	25.00	2	10.00	13	16.25
	Her Konuda	2	5.56	0	0.00	0	0.00	2	2.50

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Kadın çiftçilere ”şu anda kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde yararlandığınız bilgi kaynağınız kim veya kimlerdir” diye sorulmuş alınan cevaplar Çizelge 4.20’de oransal olarak verilmiştir. Buna göre kadın çiftçilerin %53.61’i ziraat mühendisinden, %51.55’i eşinden, %43.30 zirai ilaç ve gübre bayilerinden, %21.65’i komşu, akrabalarından kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili bilgi edindiği tespit edilmiştir. Ayrıca kadın çiftçilerin %11.34’ünün hiç kimseden bilgi almadığı ve tecrübelerine güvendiği belirlenmiştir. Tüm işletme gruplarında kadın çiftçilerin çoğunlukla yararlandığı bilgi kaynaklarının eşi, ziraat mühendisi ve zirai ilaç gübre bayileri olduğu belirlenmiştir. 1. ve 2. grupta kadın çiftçilerin en fazla yararlandığı bilgi kaynağı ziraat mühendisi, 3. grupta ise eşinin olduğu saptanmıştır. 3. gruptaki kadın çiftçilerin profesyonel yardım almanın yanında eşlerinin tecrübesinden fazlasıyla yararlandıkları tespit edilmiştir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Kadın çiftçilerin şu anda kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde yararlandıkları bilgi kaynakları

Bilgi kaynağı	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eşi	22	46.81	11	40.74	17	73.91	50	51.55
Komşu, akrabalar	13	27.66	3	11.11	5	21.74	21	21.65
Ziraat mühendisi	23	48.94	19	70.37	10	43.48	52	53.61
Zirai ilaç ve gübre bayileri	21	44.68	13	48.15	8	34.78	42	43.30
Kendisi	6	12.77	3	11.11	2	8.70	11	11.34

*Birden fazla cevap verilmiştir.

4.1.9. Kadın çiftçilerin sorunları

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilere “kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” diye sorulmuş, alınan cevaplar oransal olarak Çizelge 4.21’de verilmiştir. Genel olarak işletmelerde kadın çiftçilerin tamamının girdilerin pahalı olması, %89.69’unun hastalık ve zararlılarla mücadele, %42.27’sinin pazarlama sorunu, %32.99’unun verim düşüklüğü, %27.84’ünün işçi temini, %21.65’inin kokulu otsu bitkilere ruhsatlı ilaç olmaması, %8.25’inin teknik bilgi eksikliği ve %2.06’sinin finansman yetersizliği gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Tüm işletme gruplarında kadın çiftçilerin tamamı girdilerin pahalı olması konusunda sorun yaşarken büyük çoğunluğunun da hasatlık ve zararlılarla mücadele konusunda sorun yaşadığı belirlenmiştir. Finansman yetersizliği kadın çiftçilerin az

karşılaştığı bir sorun olmakla beraber 3. gruptaki kadın çiftçiler finansman sorununu yaşamamaktadırlar. Bununla birlikte işletme grubu büyüdükçe işçi temini ve pazarlama sorunu yaşayan kadın çiftçilerin oranının arttığı tespit edilmiştir (Çizelge 4.21).

Çizelge 4.21. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde karşılaştığı sorunlar

Sorunlar	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Girdilerin pahalı olması	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Hastalık ve zararlılarla mücadele	40	85.11	24	88.89	23	100.00	87	89.69
Teknik bilgi eksikliği	6	12.77	1	3.70	1	4.35	8	8.25
Pazarlama sorunu	14	29.79	13	48.15	14	60.87	41	42.27
Finansman yetersizliği	1	2.13	1	3.70	0	0.00	2	2.06
Verim düşüklüğü	13	27.66	7	25.93	12	52.17	32	32.99
İşçi temini	13	27.66	7	25.93	7	30.43	27	27.84
Kokulu otsu bitkilere ruhsatlı ilaç olmaması	12	25.53	5	18.52	4	17.39	21	21.65

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Kadın çiftçilere “kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinden kaynaklı sağlık sorunu yaşıyor musunuz?” ve “yaşıyorsanız bu sağlık sorunları nedir?” diye sorulmuş, kadınların %52.58’i sağlık sorunu yaşadığını, %47.42’si sağlık sorunu yaşamadığını ifade etmişlerdir. Sağlık sorunu yaşayan kadın çiftçilerin %80.39’u kol ve bacak ağrısı, %13.73’ü alerji, %5.88’i bel fitiği gibi sağlık sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir. 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sağlık sorunu yaşayan kadın çiftçilerin oranı sırasıyla %68.09, %33.33 ve %43.48 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.22). 1. grup işletmelerde çoğu kadın çiftçinin orta yaşlı ve yaşlı olmasından dolayı sağlık sorunu yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu durum kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde yaşanan sağlık sorunlarının ileri yaşlarda ortaya çıktığını göstermektedir.

Kadınların kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinden kaynaklı sağlık sorunu yaşama durumlarının işletme gruplarına göre farklılığın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmış hesaplanan χ^2 istatistiği 9.307 olup bu değer 0.05 olasılıkla önemli bulunmuştur ($P < 0.05$).

Çizelge 4.22. Kadın üreticilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinden kaynaklı yaşadıkları sağlık sorunları

Sağlık sorunu yaşama durumu		1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cevaplar?	Evet	32	68.09	9	33.33	10	43.48	51	52.58
	Hayır	15	31.91	18	66.67	13	56.52	46	47.42
	Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Evet, ise yaşanan sağlık sorunu	Kol ve bacak ağrısı	27	84.38	9	100.00	5	50.00	41	80.39
	Alerji oluyorum	4	12.50	0	0.00	3	30.00	7	13.73
	Bel fitiği	1	3.13	0	0.00	2	20.00	3	5.88
		$\chi^2=9.307$				P=0.010			

4.1.10. Kadın çiftçilerin beklentileri

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili devletten yardım bekledikleri konular Çizelge 4.23’de verilmiştir. Buna göre kadın çiftçilerin %55.67’si girdi desteği sağlaması, %25.77’si ürün satışında fiyatların yüksek olması, %12.37’si ürün satışında araçların ortadan kaldırılması, %6.19’u kokulu otsu bitkilere ruhsatlı ilaç çıkarılması konularında devletten yardım bekledikleri saptanmıştır. Tüm işletme gruplarında kadın çiftçilerin en fazla girdi desteği sağlaması konusunda devletten yardım bekledikleri tespit edilmiştir (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili devletten beklentileri

Beklentiler	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Girdi desteği sağlaması	29	61.70	13	48.15	12	52.17	54	55.67
Ürün satışında fiyatların yüksek olması	12	25.53	7	25.93	6	26.09	25	25.77
Kokulu otsu bitkilere ruhsatlı ilaç çıkarmasını	1	2.13	3	11.11	2	8.70	6	6.19
Ürün satışında araçların ortadan kaldırmasını	5	10.64	4	14.81	3	13.04	12	12.37
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

Kadın çiftçilerin gelecekle ilgili beklentileri ise Çizelge 4.24’te düzenlenmiştir. Kadın çiftçilerin gelecekte çocuklarını okutup meslek sahibi yapabilmeyi (%24.74), çocuklarını evlendirebilmeyi (%20.62), hacca gidebilmeyi (%17.53), emekli olup yaylaya yerleşebilmeyi (%15.46), sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürebilmeyi (%11.34), maddi yönden daha iyi bir hale gelebilmeyi (%3.09) bekledikleri öğrenilmiştir. Kadın çiftçilerin %7.22’si gelecekte bir beklentisinin olmadığını ifade etmiştir (Çizelge

4.24). Bu verilere göre kadınlar anne olmanın verdiği içgüdüsel duyguyla gelecekte kendilerinden fazla çocukları için bir şeyler yapabilmış olmayı beklemektedirler.

Çizelge 4.24. Kadın çiftçilerin gelecekle ilgili beklentileri

Beklentiler	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hacca gidebilmek	11	23.40	2	7.41	4	17.39	17	17.53
Çocuklarını evlendirebilmek	5	10.64	12	44.44	3	13.04	20	20.62
Çocuklarını okutup meslek sahibi yapabilmek	14	29.79	1	3.70	9	39.13	24	24.74
Maddi yönden daha iyi bir hale gelebilmek	1	2.13	2	7.41	0	0.00	3	3.09
Emekli olup yaylaya yerleşmek	6	12.77	6	22.22	3	13.04	15	15.46
Sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürmek	6	12.77	2	7.41	3	13.04	11	11.34
Bir beklentim yok	4	8.51	2	7.41	1	4.35	7	7.22
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilerin gelecekte çocuklarının kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile uğraşmasını isteyip istememe durumları Çizelge 4.25'te verilmiştir. Buna göre kadın çiftçilerin %92.78'inin uğraşmasını istemediği, %7.22'sinin ise uğraşmasını istediği tespit edilmiştir (Çizelge 4.25). Kadın çiftçilerin çoğu özellikle kız çocuklarının çiftçi olmalarını istemediklerini, okuyarak başka meslek sahibi olmalarını istediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.25. Kadınların çocuklarının gelecekte kokulu otsu bitki yetiştiriciliğiyle uğraşmalarını isteyip istememe durumları

İşletme grupları	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	2	4.26	45	95.74	47	100.00
2. Grup	3	11.11	24	88.89	27	100.00
3. Grup	2	87.0	21	91.30	23	100.00
Genel	7	7.22	90	92.78	97	100.00

4.1.11. Kadın çiftçilerin alet-ekipman kullanımı

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilere “kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde alet-ekipmanları kullanabiliyor musunuz?” diye sorulmuş, kadın çiftçilerin %65.98'i kullanabildiğini, %34.02'si kullanamadığını ifade etmişlerdir. İşletmelerde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde kullanılan alet-ekipmanlar traktör, el traktörü ve pülverizatördür. Alet-ekipman kullanabilen kadın çiftçiler işletmelerde bulunan alet-ekipmanlardan sadece pülverizatörü kullanabildiklerini belirtmişlerdir. Alet-ekipman

kullanamayan kadın çiftçilerin %21.21'i kullanmayı bilmediğini, %26.78'i ise erkek işi olduğunu düşündüğü için kullanmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca işletme grubu büyüdükçe alet-ekipman kullanan kadın çiftçilerin oranı artmaktadır (Çizelge 4.26). İşletmelerde üretim alanı arttıkça işgücüne olan ihtiyaç artmakta ve yapılan işlerden zaman kazanılmak istenmektedir. Bu durumda işletmede kadının alet-ekipman kullanmayı bilmesi işleri kolaylaştırması ve zaman kazanılması açısından önemli hale gelmektedir.

İşletme grupları arasında kadınların çiftçilerin alet-ekipman kullanma durumlarının farklılığının olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Buna göre değişkenler arasında farklılığının istatistiksel anlamda önemli olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.26. Kadın çiftçilerin alet-ekipman kullanma durumları

Alet-ekipman kullanma durumu		1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cevaplar	Evet	28	59.57	17	62.96	19	82.61	64	65.98
	Hayır	19	40.43	10	37.04	4	17.39	33	34.02
	Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
Evet, ise kullanılan alet-ekipman	Pülverizatör	28	100.00	17	100.00	19	100.00	64	100.00
Hayır, ise nedeni	Erkek işi olduğunu düşünüyor	16	84.21	7	70.00	3	75.00	26	78.79
	Kullanmayı bilmiyor	3	15.79	3	30.00	1	25.00	7	21.21
		$\chi^2= 3.802$				P=0.149			

4.1.12. Kadın çiftçilerin eğitim alma durumu

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilere “son 10 yıldır ilçenizde kadına yönelik eğitim çalışması düzenlendi mi?” diye sorulmuş, kadınların %70.10'u düzenlenmediğini, %29.90'ı ise haberinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bunun üzerine kadınlara “kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili düzenlenmesini istediğiniz eğitim konuları var mı?” diye sorulmuş, kadınların %59.79'u hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda, %5.15'i ise tohum ekiminden ürün satışına kadar her konuda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadınların %35.05'i eğitim almak istemediğini ifade etmişlerdir. Tüm işletme gruplarında kadın çiftçilerin eğitim almak istedikleri konuların başında hastalık ve zararlılarla mücadele eğitimi gelmektedir (Çizelge 4.27). 1., ve 2. grup işletimlerdeki kadınlar yaş ve tecrübelerinin fazla olduğundan, 3. grup

işletmelerdeki kadınlar eğitime ayıracak vakitleri olmadığından eğitim almak istemediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.27. Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili düzenlenmesini istediği eğitim konuları

İşletme grupları	Hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda		Tohum ekiminden ürün satışına kadar her konuda		Eğitim istemiyorum		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	22	46.81	4	8.51	21	44.68	47	100.00
2. Grup	20	74.07	1	3.70	6	22.22	27	100.00
3. Grup	16	69.57	0	0.00	7	30.43	23	100.00
Genel	58	59.79	5	5.15	34	35.05	97	100.00

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilere “kokulu otsu yetiştiriciliği dışında eğitim almak istediğiniz konular var mı?” diye sorulmuş, kadınların %37.11’i eğitim almak istemediklerini belirtmişlerdir. Eğitim almak isteyen kadınların %24.74’ü bilgisayar kullanımı,%19.59’u serada sebze yetiştiriciliği, %8.25’i terzilik, %6.19’u yabancı dil, %3.09’u çocuk bakımı ve %1.03’ü spor yapma konusunda eğitim almak istediklerini ifade etmişlerdir. İşletme gruplarında düzenlenmesi istenilen eğitim konularının oranları farklılık göstermektedir (Çizelge 4.28).

Çizelge 4.28. Kadınların kokulu otsu bitki yetiştiriciliği dışında düzenlenmesini istediği eğitim konuları

Konular	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Serada sebze yetiştiriciliği ile ilgili	9	19.15	9	33.33	1	4.35	19	19.59
Terzilik eğitimi	6	12.77	1	3.70	1	4.35	8	8.25
Yabancı dil	1	2.13	1	3.70	4	17.39	6	6.19
Spor yapma	1	2.13	0	0.00	0	0.00	1	1.03
Bilgisayar kullanımı	8	17.02	8	29.63	8	34.78	24	24.74
Çocuk bakımı	1	2.13	1	3.70	1	4.35	3	3.09
Eğitim istemiyorum	21	44.68	7	25.93	8	34.78	36	37.11
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

4.2. Kadın Çiftçilerin Sahip Olduğu Aileye İlişkin Bilgiler

4.2.1. Çiftçi ailelerinin büyüklüğü

Tarımsal uğraşlarda, emek yoğun insan gücüne olan gereksinim açıktır. Bu bakımdan, kırsal kesimde geniş aile tipi içinde çok çocuk sahibi olma, geleneksel yapının değişmez özelliğidir. Çiftçi bir kadının hem ev içi, hem de ev dışı tarımsal çalışmalarında kendisine yardımcı işgücünün varlığı önem kazanmaktadır (Aziz vd., 2000).

İşletmelerde kadın çiftçilerin sahip olduğu aile büyüklüğü ortalama 3.64 kişi olup, Türkiye'deki kırsal kesimde ortalama 5.4 kişi olan aile büyüklüğünün altındadır. Genel olarak işletme ailelerinin %28.87'i 4 kişi olup bu sırasıyla %23.71'i 2, %23.71'i 5, %18.56 3 ve %5.15'i 6 kişi olan aileler izlemektedir (Çizelge 4.29)

Çizelge 4.29'da aile büyüklüğü işletme grupları itibariyle incelenmiştir. Buna göre 1. grupta ailelerin %36.17'si 2 kişiden oluşurken bu oran aile büyüklüğü arttıkça düşmektedir. 2. grupta %40.74'ü 4 kişilik ailelerden oluşurken 3 ve 5 kişilik ailelerde toplamda %37.04 orana sahiptirler. 3. grupta ailelerin %39.13'ü 5 ve %34.78'i 4 kişilik ailelerden meydana gelirken diğer aile büyüklükleri aynı orana sahiptir. Yani 3. gruptaki ailelerin çoğunu 4 ve 5 kişilik aileler oluşturmaktadır. Bu verilere göre işletme grupları büyüdükçe kadın çiftçilerin sahip olduğu ailelerin kişi sayısının arttığı saptanmıştır (Çizelge 4.29).

Aile büyüklüğünün işletme gruplarına göre farklılığın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare testi yapılmış hesaplanan χ^2 istatistiği 16.940 olup bu değer 0.05 olasılıkla önemli bulunmuştur ($P < 0.05$).

Çizelge 4.29. Aile büyüklüğü

Aile kişi sayısı	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
2 Kişi	17	36.17	4	14.81	2	8.70	23	23.71	
3 Kişi	11	23.40	5	18.52	2	8.70	18	18.56	
4 Kişi	9	19.15	11	40.74	8	34.78	28	28.87	
5 Kişi	9	19.15	5	18.52	9	39.13	23	23.71	
6 Kişi	1	2.13	2	7.41	2	8.70	5	5.15	
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00	
		$\chi^2 = 16.940$		$P = 0.031$					

4.2.2. Çiftçi ailelerin biçimi

İşletmelerde çekirdek aile tipi (%93.81) büyük çoğunluğu oluştururken, geniş aile tipi (%6.19) az oranda olmakla beraber halen mevcuttur (Çizelge 4.30). Bu durum değişen toplumsal süreçte kırsaldaki ailelerin geniş aile tipinden çekirdek aile tipine doğru daraldığını göstermektedir. İşlevselci bakış açısıyla aile çalışmalarına yaklaşan Talcott Parsons'ın çekirdek aileyi endüstriyelleyen toplumun bir ürünü olarak belirtmesi, araştırma alanı olan Muratpaşa ilçesinin Antalya'nın merkez ilçesi olması ve aile biçiminin çoğunlukla çekirdek aileden oluşması Parsons'ın düşüncesini desteklemektedir (Merter, 1990).

Çizelge 4.30. Kadın çiftçilerin üyesi buldukları ailelerin aile biçimi

Aile biçimi	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek aile	45	95.74	26	96.30	20	86.96	91	93.81
Geniş aile	2	4.26	1	3.70	3	13.04	6	6.19
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

4.2.3. Çiftçi ailelerinin nüfus, yaş ve cinsiyet durumu

Aile nüfusu, yaş gruplarına cinsiyete göre ayrı ayrı incelenmiştir. İncelenen işletmelerin nüfus durumu Çizelge 4.31'de verilmiştir. Araştırma sonucunda, işletme başına düşen ortalama nüfus 3.30-4.26 arasında değişmektedir. İşletmeler ortalamasında ise bu rakam 3.64 olup, bunun %52.04'ünü kadın nüfusu, %47.96'sını ise erkek nüfusu oluşturmaktadır. Yaş gruplarına göre incelediğimizde 15-49 yaş grubu %57.22 ile başta gelmekte, bunu %17.56 ile 50-64 yaş grubunda olanlar, %16.43 ile 7-14 yaş grubu sonrasında %6.23'ü 0-6 yaş grubu ve %2.55 ile 65 yaş üzeri yaş grubu izlemektedir (Çizelge 4.31). Özkan (2000), tarafından Antalya'da yapılmış bir çalışmada ortalama nüfus 4.12 bulunmuştur. Bu nüfusun %53.16'sını erkek, %46.84'ünü kadın nüfusu oluşturmuştur.

Çizelge 4.31. Aile nüfusunun yaş gruplarına ve cinsiyete dağılımı (kişi) ve oranları (%)

Yaş grupları ve cinsiyetler		1. Grup	2. Grup	3. Grup	Genel	Toplam nüfusa oranı	Toplam nüfusa oranı
0-6	K	0.17	0.07	0.09	0.12	2.04	6.23
	E	0.04	0.07	0.26	0.10	6.12	
7-14	K	0.17	0.41	0.48	0.31	11.22	16.43
	E	0.23	0.26	0.43	0.29	10.20	
15-49	K	0.94	1.48	1.48	1.22	34.69	57.22
	E	0.77	0.85	1.09	0.87	25.51	
50-64	K	0.40	0.19	0.13	0.28	3.06	17.56
	E	0.45	0.33	0.22	0.36	5.10	
65+	K	0.02	0.04	0.04	0.03	1.02	2.55
	E	0.11	0.00	0.04	0.06	1.02	
Toplam	K	1.70	2.19	2.22	1.96	52.04	100.00
	E	1.60	1.52	2.04	1.68	47.96	
	K+E	3.30	3.70	4.26	3.64	100.00	100.00

4.2.4. Çiftçi ailelerinde nüfusun eğitim durumu

Eğitim düzeyi toplumsal gelişmişliğin bir göstergesi olmakla beraber üreticilerin eğitim durumları tarımsal bilgiye ulaşım düzeyini, yenilikleri takip etme kurumsal iletişim kurma ve ürettiklerini değerlendirme gibi birçok faktörü de etkilemektedir (Kır, 2010).

Aile nüfusunun eğitim durumu 6 yaşından yukarı nüfusa göre incelenmiştir. İşletmeler ortalamasına göre nüfusun tamamı okuma yazma bilmektedir. İşletmelerde 6 yaşından yukarı olan nüfus içinde sadece okuryazar olan %14.19, %43.11'i ilkokulda okuyan veya mezun, %23.95'i lisede okuyan veya mezun, %23.05'i ortaokulda okuyan veya mezun, %4.79'u lisans ve üstü okuyan veya mezun ve %0.90'ı ön lisans okuyan veya mezunu bireylerden oluşmuştur (Çizelge 4.32).

Erkan vd. (1989), Mardin yöresindeki çalışmalarında, işletmelerdeki ortalama nüfusun %26.66'sının okur-yazar olmayan, %61.70'inin okur-yazar, ilkokulda okuyan veya mezun, %10.96'sının lisede okuyan veya mezun, %0.68'inin de yüksek okulda okuyan veya mezun olan bireyler olduğunu belirtmişlerdir.

Oğuz ve Mülayim (1997), tarafından Konya ilinde yapılan çalışmada, 6 yaşın üzerindeki ortalama işletme nüfusunun %3.96'sının okuma-yazma bilmeyenler, %72.87'sinin ilkokulda okuyan veya mezun, %20.53'ünün ortaokul ve lisede okuyan veya mezun, %2.64'ünün yüksekokulda okuyan veya mezun bireylerden oluştuğu ortaya konmuştur.

Ünal (2009), tarafından Konya ilinin Seydişehir ilçesinde yapılan çalışmada 6 yaşından yukarı olan nüfus içinde okuma-yazma bilmeyenlerin oranında %6.74 iken, okuryazar nüfusun %66.08'i ilköğretimde okuyan veya mezun, %22.69'u lisede okuyan veya mezun ve %4.49'u da yüksekokulda okuyan veya mezun bireylerden oluştuğu ortaya konulmuştur.

Değişik bölgelerde yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, tarımsal nüfusun eğitim düzeyi bölgeler itibariyle farklılık göstermektedir. Araştırma bölgemiz olan Muratpaşa ilçesinde okuryazarlık oranı Seydişehir ilçesinden, Konya ve Mardin illerinden yüksek bulunmuştur.

Çizelge 4.32. Aile nüfusunun eğitim durumu

Öğrenim durumu	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar	8	5.52	3	3.06	3	3.30	14	4.19
İlkokul	71	48.97	35	35.71	38	41.76	144	43.11
Ortaokul	26	17.93	21	21.43	30	32.97	77	23.05
Lise	32	22.07	30	30.61	18	19.78	80	23.95
Ön lisans	2	1.38	1	1.02	0	0.00	3	0.90
Lisans ve üstü	6	4.14	8	8.16	2	2.20	16	4.79
Toplam	145	100.00	98	100.00	91	100.00	334	100.00

4.2.5. Kadın çiftçilerin eşlerinin mesleği

Kırsal kesim yaşantısında iş, meslek yaygın olarak "çiftçi" genel adı ile anılır. Ancak toplumsal gelişme, kırsal kesimde toprak azlığı, ilçe merkezlerine yakınlık ya da ulaşım kolaylığı gibi nedenlerle farklı mesleklerin yer aldığı gözlenen bir durumdur. Eşin mesleği, kadınların ekonomik özellikleri ve özellikle kocanın mesleğine bağlı olarak, kadının karar vermedeki durumunun anlaşılmasında belirleyici olması açısından önemlidir (Yıldırak, 1992).

Bu kapsamda, kadın çiftçilerin eşlerinin mesleklerini belirlemek amacıyla sorulan sorulara alınan yanıtlar doğrultusunda aşağıdaki Çizelge 4.33’de düzenlenmiştir. Genel olarak bakıldığında kadın çiftçilerin eşlerinin sırasıyla %85.26’sının çiftçi, %9.47’sinin işçi ve %5.26’sının diğer meslek gruplarında faaliyet gösterdikleri görülmektedir (Çizelge 4.33).

Kadınların eşlerinin meslekleri işletme grupları itibariyle incelenmiştir. Buna göre 1. grupta kadınların %75.56’nin eşi çiftçi, %15.56’sı işçi ve %8.89’u diğer meslek grubunda, 2. grupta %88.99’u çiftçi, %7.41 işçi, %3.70’i ise diğer meslek grubunda, 3. grupta ise kadınların eşlerinin %100’ünün yani tamamının çiftçi olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre küçük ve orta işletme gruplarındaki kadınların eşleri çiftçilik dışında farklı meslek gruplarında da faaliyet göstermektedir (Çizelge 4.33).

Erçoban (2009), tarafından Tokat’ın merkez ilçesinde yapılan bir çalışmada kadınların eşlerinin %60.40’nın çiftçi, %14.85’i işçi ve %24,75’nin ise diğer meslek grubunda (esnaf, serbest meslek vb.) olduğu tespit etmiştir.

Çizelge 4.33. Kadın çiftçilerin eşlerinin mesleği

Meslek grupları	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çiftçi	34	75.56	24	88.89	23	100.00	81	85.26
İşçi	7	15.56	2	7.41	0	0.00	9	9.47
Diğer(esnaf, serbest meslek vb.)	4	8.89	1	3.70	0	0.00	5	5.26
Toplam	45	100.00	27	100.00	23	100.00	95	100.00

4.2.6. Çiftçi ailelerinin temel geçim kaynağı

Ailelerin temel geçim kaynağı sağladığı faaliyet Çizelge 4.34’te incelenmiştir. Buna göre 1. grup işletmelerde ailelerin %91.49’u, 2. grup işletmelerde %96.30’u, 3. grup işletmelerde ise tümünün temel geçim kaynağının kokulu otsu bitki üretim faaliyeti olduğu görülmektedir. Ayrıca 1. grup işletmelerde ailelerin %8.51’i ve 2. grup işletmelerde %3.70’inin temel geçim kaynağının tarım dışı faaliyet olduğu saptanmıştır. Bu durumun sebebi 1. ve 2. grup işletmelerde özellikle 1. grup işletmelerde kokulu otsu bitki üretim alanının diğer işletme gruplarına az ve aile için yeterli geçim kaynağı oluşturamamasıdır (Çizelge 4.34).

Çizelge 4.34. Ailelerin temel geçim kaynağı

Faaliyetler	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kokulu otsu bitki üretim faaliyeti	43	91.49	26	96.30	23	100.00	92	94.85
Tarım dışı faaliyet	4	8.51	1	3.70	0	0.00	5	5.15
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

4.2.7. Çiftçi ailelerinin gelir düzeyi durumu

İncelenen işletmelerde kadın çiftçilerin %75.26'sının ailesinin gelir düzeyini orta, %20.62'sinin yüksek düzeyde, %4.12'sinin düşük düzeyde gördüğü belirlenmiştir. İşletme grupları itibariyle kadın çiftçilerin aile gelirini nasıl gördüğünü incelediğimizde, 1. ve 2. grup işletmelerde kadınların büyük bir çoğunluğu ailesinin gelirini orta düzeyde görürken, 3. grup işletmelerdeki kadınların yarıdan fazlası yüksek düzeyde görmektedir. 3. grupta aile gelirini düşük düzeyde gören kadın çiftçi olmadığı belirlenmiştir. İşletme grubu büyüdükçe aile gelir düzeyi de paralel olarak artmaktadır. İşletme ailelerinin çoğunun gelirini kokulu otsu bitki üretiminden sağladığından dolayı böyle bir artış gösterdiği tespit edilmiştir (Çizelge 4.35).

Kadın çiftçilerin aile gelir düzeyini değerlendirmesine ilişkin düzeylerin işletme gruplarına göre farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-kare testi yapılmış hesaplanan χ^2 istatistiği 30.469 olup bu değer 0.01 olasılıkla önemli bulunmuştur (P<0.01).

Çizelge 4.35. Kadın çiftçilere göre aile gelirinin durumu

İşletme Grupları	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	2	4.26	44	93.62	1	2.13	47	100.00
2. Grup	2	7.41	18	66.67	7	25.93	27	100.00
3. Grup	0	0.00	11	47.83	12	52.17	23	100.00
Genel	4	4.12	73	75.26	20	20.62	97	100.00
$\chi^2= 30.469$ P=0.000								

4.3. İşletmeye İlişkin Bilgiler

4.3.1. İşletmelerde arazi varlığı ve kullanım durumu

Toprak, tarımsal faaliyet için işletmenin kuruluş yeridir ve üretimde bulunabilmek için önemli bir koşuldur. Diğer sektörlerdeki üretim faktörlerinden farklı olarak arazi, tarımsal üretimin vazgeçilmez temel ögesidir. Arazinin kıt ve artırılmaz olması, ona olan talebin nüfus artışı ile daha da yoğunlaşması tarımsal üretimde arazi mülkiyetinin ve kullanma şeklinin önemini gittikçe artırmaktadır (Bülbül, 1979).

Kokulu otsu bitki üretim faaliyetinde bulunan işletmelerin arazi varlığı ve kullanım durumu incelendiğinde; işletme başına 6.44 da toplam işletme arazisi, 6.07 da işlenen arazi, 0.37 da kullanılmayan alan, 6.07 da sulanan arazi, 0.37 da kuru arazi ve 6.07 da sera arazisi düştüğü tespit edilmiştir. Tüm işletmeler ortalamasına göre işletme arazisinin mülkiyet durumuna bakıldığında işletme başına düşen mülk ve kira işlenen arazi miktarları sırasıyla 5.98 ve 0.46 da olarak bulunmuştur. İşletme başına parsel sayısı ise ortalama 2.22 adet, sera sayısı ise 2.33 adet olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.36).

İşletme gruplarına göre baktığımızda işletme grubu büyüdükçe orantılı olarak işletmelerde dekarların, parsel sayısının ve sera sayısının arttığı görülmektedir. Genel olarak işletmelerde toplam işletme arazisinin çoğunun sulanabilir olduğu ve işlendiği tespit edilmiştir. Bunun yanında işletmelerde işlenen alanın toplam sera arazisi ile eşit olduğu görülmektedir. Bu durum araştırma bölgesindeki işletmelerin arazilerinin büyük bir kısmını sera arazisi olarak değerlendirdiği sonucunu vermektedir.

Çizelge 4.36. İşletmelerde arazi varlığı ve kullanım durumu

	1.Grup	2.Grup	3.Grup	Genel
Toplam işletme arazisi (da)	2.80	6.52	13.76	6.44
Toplam parsel sayısı (adet)	1.45	2.89	3.00	2.22
Toplam işlenen alan (da)	2.64	6.19	12.93	6.07
Toplam kullanılmayan alan (da)	0.16	0.33	0.83	0.37
Toplam sulanan alan (da)	2.64	6.19	12.93	6.07
Toplam kuru alan (da)	0.16	0.33	0.83	0.37
Mülk arazi (da)	2.75	6.19	12.46	5.98
Kira arazi (da)	0.05	0.33	1.30	0.46
Toplam sera arazisi (da)	2.64	6.19	12.93	6.07
Toplam sera sayısı (adet)	1.72	2.85	2.96	2.33

4.3.2. İşletmelerin alet-ekipman varlığı

Tarımsal üretimde alet-ekipman varlığı üreticilerin işini kolaylaştırması ve zaman kazandırması bakımından oldukça önemlidir. İncelenen işletmelerdeki alet-ekipman varlığı Çizelge 4.37’de verilmiştir. Çizelgeden görüleceği üzere, işletmeler ortalamasına göre işletme başına 0.07 traktör, 1.12 pülverizatör, 0.31 el traktörü ve 1.41 el arabası düşmektedir. İşletme başına düşen ortalama alet-ekipman sayıları işletme büyüklükleri ile doğru orantılı olarak artmaktadır (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37. İşletmelerde alet-ekipman varlığı (adet)

Alet-ekipman çeşidi	1. Grup	2. Grup	3. Grup	Genel
Traktör	0.00	0.04	0.26	0.07
Pülverizatör	1.00	1.07	1,43	1.12
El Traktörü	0.17	0.37	0.52	0.31
El Arabası	1.00	1.30	2.39	1.41

4.3.3. İşletmelerin kokulu otsu bitki üretimini tercih nedeni

İşletmelerin kokulu otsu bitki üretimini tercih nedenleri Çizelge 4.38’de verilmiştir. Buna göre genel olarak işletmeler kokulu otsu bitki üretimini %57.73 gelirin yüksek olması, %15.46 geleneksel üretim alışkanlığı, %9.28’i diğer sebze türlerine göre üretiminin kolay olması, %9.28 aile işgücünü değerlendirme, %5.15 arazi ve iklim koşullarının uygunluğu, %3.09’u ise bu işi sevmeleri nedeniyle tercih etmişlerdir. Tüm işletme gruplarında en fazla tercih nedeni olarak gelirin yüksek olması gösterilebilir (Çizelge 4.38). Anket sırasında araştırma alanında uzun yıllardır serada sebze üretimi yapıldığı bununla birlikte kokulu ot dışında diğer sebze türleri yetiştirildiğinde yeterli verim alınmadığından işletmeler tarafından kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinin karlı bulunduğu öğrenilmiştir.

Çizelge 4.38. İşletmelerin kokulu otsu bitki üretimini tercih nedenleri

Tercih nedenleri	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Arazi ve iklim koşullarının uygunluğu	3	6.38	2	7.41	0	0.00	5	5.15
Aile işgücünü değerlendirme	7	14.89	1	3.70	1	4.35	9	9.28
Bu işi seviyoruz	1	2.13	2	7.41	0	0.00	3	3.09
Gelirinin yüksek olması	22	46.81	17	62.96	17	73.91	56	57.73
Geleneksel üretim alışkanlığı	10	21.28	1	3.70	4	17.39	15	15.46
Diğer sebze türlerine göre üretiminin kolay olması	4	8.51	4	14.81	1	4.35	9	9.28
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

4.3.3. İşletmelerde kokulu otsu bitki türlerinin üretim deseni

Çizelge 4.39’da işletmelerde kokulu otsu bitki türlerinin üretim deseni incelendiğinde en fazla üretilen türün maydanoz olup (%62.89), bunu sırasıyla dereotu (%37.11), tere (%30.93), roka (%29.90), nanenin (%26.80) izlediği görülmektedir. İşletme grupları itibariyle bakıldığında 1. grup ve 3. grup işletmelerde en fazla üretilen tür maydanoz, 2. grup işletmelerde ise dereotudur. İşletme gruplarında en az üretilen tür ise 1. grup işletmelerde roka, 2. ve 3. grup işletmelerde nane olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.39).

Çizelge 4.39. İşletmelerde kokulu otsu bitki türlerinin üretim durumu

Ürün türleri	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Maydanoz	30	63.83	11	40.74	20	86.96	61	62.89
Nane	14	29.79	6	22.22	6	26.09	26	26.80
Dereotu	8	17.02	14	51.85	14	60.87	36	37.11
Tere	6	12.77	9	33.33	15	65.22	30	30.93
Roka	5	10.64	9	33.33	15	65.22	29	29.90
Toplam işletme	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

4.3.4. İşletmelerin gelecekte kokulu otsu bitki üretim alanında beledikleri değişiklik durumu

Kadın çiftçilere gelecekte kokulu otsu bitki üretim alanında nasıl bir değişiklik bekliyorsunuz? diye sorulmuş buna göre kadınların büyük bir çoğunluğu yani %85.57’si gelecekte üretim alanlarının değişmeyeceğini, %12.37’si artacağını, %2.06’sı ise azalacağını ifade etmişlerdir. Tüm işletme gruplarında kadın çiftçilerin çoğu üretim alanlarının değişmeyeceğini söylerken, 2. ve 3. grupta sırasıyla kadınların %18.52’si ve %17.39’u artacağını söyledikleri belirlenmiştir (Çizelge 4.40).

Çizelge 4.40. İşletmelerde gelecekte kokulu otsu bitki üretim alanında beklenen değişiklik

Değişiklik durumu	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Artacak	3	6.38	5	18.52	4	17.39	12	12.37
Değişmeyecek	43	91.49	21	77.78	19	82.61	83	85.57
Azalacak	1	2.13	1	3.70	0	0.00	2	2.06
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

4.3.5. İşletmelerde üreticilerin kokulu otsu bitkileri sattığı yerler

İşletmelerde üreticilerin kokulu otsu bitkileri sattığı yerler ile buralara satış yapan işletmelerin sayısı ve oransal dağılımı Çizelge 4.41’de verilmiştir. Tüm işletme gruplarında pazarlama şirketine satışın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 1. 2. ve 3. gruplarda tüccara satış yapan işletmelerin oranları sırasıyla %53.19, %59.26 ve %73.91 olarak hesaplanmıştır. Pazarcılara toptan satan işletmelerin oranı 1. grupta %12.77, 2. grupta %40.74 olarak belirlenmiştir. Ayrıca 3. grupta pazarcılara toptan satış yapanın olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 4.41).

İşletmelerde pazarlama şirketine satılan ürünlerin çoğu zaman pazarlama şirketine üretici tarafından teslim edildiği, pazarcılara toptan ve tüccara satılan ürünlerin alıcı tarafından işletmeden alındığı öğrenilmiştir.

Çizelge 4.41. Üreticilerin kokulu otsu bitkileri sattığı yerler

Satış yapılan kişi ve yerler	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Pazarlama şirketine	28	59.57	19	70.37	18	78.26	65	67.01
Pazarcılara toptan	6	12.77	11	40.74	0	0.00	17	17.53
Tüccarlara	25	53.19	16	59.26	17	73.91	58	59.79

* Birden fazla cevap verilmiştir.

4.3.6. İşletmelerde kokulu otsu üretim faaliyetinde gayri safi üretim değeri (GSÜD)

Bir üretim faaliyetinin gayrisafi üretim değeri; bu üretim kolunda tarımsal faaliyet sonucu elde edilen ürünlerin piyasa fiyatları üzerinden değerleri ile söz konusu üretim faaliyetlerinde ortaya çıkan yıllık üretimin toplamına eşittir (Rehber ve Tipi, 2016).

İncelenen işletmelerde kokulu otsu bitki üretim faaliyetine ait gayrisafi üretim değerleri Çizelge 4.42’de verilmiştir. İşletmelerde gayrisafi üretim değerinin işletme büyüklüğüne paralel olarak arttığı belirlenmiştir. Gayrisafi üretim değeri 1. grup işletmelerde %63.83’nün 15.000-75.000 TL arasında, 2. ve 3. grup işletmelerde ise sırasıyla %48.15 ve % 69.57 151.000 TL ve üzeri olduğu bulunmuştur (Çizelge 4.42).

İşletme gruplarında gayrisafi üretim değeri bakımından farklılığın olup olmadığını belirlemek için Ki-kare testi yapılmıştır. Hesaplanan χ^2 istatistiği 30.867 olup bu değer 0.01 olasılıkla önemli bulunmuştur ($P<0.01$).

Çizelge 4.42. İşletmelerde gayrisafi üretim değeri (GSÜD)(TL)

Gayrisafi üretim değeri	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
15.000-75.000 (TL)	30	63.83	5	18.52	2	8.70	37	38.14
76.000-150.000 (TL)	10	21.28	9	33.33	5	21.74	24	24.74
151.000 + (TL)	7	14.89	13	48.15	16	69.57	36	37.11
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00
$\chi^2= 30.867$				$P=0.000$				

4.3.7. İşletmelerde kadın çiftçilerin üretici örgütlerine üyelik veya kayıt durumu

Kokulu otsu bitki üretim faaliyetinde bulunan işletmelerde kadın çiftçilerin üretici örgütlerine üyelik ve kayıt durumu incelendiğinde; işletmelerin %34.02’sin de üye veya kayıtlı olduğu, %65.98’sinin de üye veya kayıtlı olmadığı görülmektedir. İşletme grupları itibarıyla incelendiğinde, işletme grubu büyüdükçe üretici örgütüne üye veya kayıtlı olan kadın çiftçilerin azaldığı saptanmıştır (Çizelge 4.43).

Çizelge 4.43. İşletmelerde kadın çiftçilerin üretici örgütlerine üyelik durumu

Üyelik durumu	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	18	38,30	9	33,33	6	26,09	33	34,02
Hayır	29	61,70	18	66,67	17	73,91	64	65,98
Toplam	47	100,00	27	100,00	23	100,00	97	100,00

4.3.8. İşletmelerin kokulu otsu bitki üretim faaliyetinde yabancı işgücü çalıştırma durumları

İşletmelerin yabancı işgücü çalıştırma durumu çizelge 4.44'te incelenmiştir. Genel olarak işletmelerde %90.12'si yabancı işgücü çalıştırırken %9.28'i çalıştırmamaktadır. Yüksek oranda yabancı işgücü çalıştıran işletmelerin olması bazı faaliyetlerde aile işgücünün yeterli olmayıp yabancı işgücüne ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmaktadır. İşletme grupları itibariyle incelendiğinde 2. ve 3. gruptaki işletmelerin tamamının, 1. grup işletmelerde ise %80.85'nin yabancı işgücü çalıştırdığı görülmektedir (Çizelge 4.44). Bu durumun sebebi 1. grup işletmelere göre 2. ve 3. grup işletmelerde sera alanının fazla olması yabancı işgücüne olan ihtiyacı arttırmaktadır. İşletmelerde yabancı işgücüne toprağa hayvan gübresi verme, sürüm, tohum ekimi ve biçme bağlama faaliyetlerinde ihtiyaç duyulmaktadır.

Çizelge 4.44. İşletmelerin yabancı işgücü çalıştırma durumu

İşletme grupları	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Grup	38	80.85	9	19.15	47	100.00
2. Grup	27	100.00	0	0.00	27	100.00
3. Grup	23	100.00	0	0.00	23	100.00
Genel	88	90.72	9	9.28	97	100.00

4.3.9. İşletmelerde işgücü varlığı ve işgücü kullanım durumu

Üretim faktörlerinden olan emek (işgücü) ve müteşebbisin kaynağını oluşturan nüfus varlığı ile ekonomik kalkınma arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik yaşamında nüfusun niceliği kadar niteliğinin bir göstergesi olan işgücünün kullanım etkinliği de önemlidir. Doğada bulunan kaynaklar hemen kullanılacak durumda olmadığından, bu kaynaklardan faydalanabilmek ve sermayenin oluşumu için, üretim faktörlerinden işgücüne ihtiyaç vardır. İşgücü bu nedenle üretimin aktif bir elemanı olarak kabul edilmektedir (Şahin ve Miran, 2008). Bu nedenle tarım işletmelerinde işgücünün varlığı kadar hangi alanlarda kullanıldığı önemlidir.

Araştırma bölgesindeki doğal koşullar, yağışlı günler, dini ve milli bayramlar dikkate alınarak bir yıl içerisinde çiftçi ve ailesinin çalışabileceği gün sayısı 300 gün olarak

tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerde işgücü varlığı ve kullanım durumu olarak Çizelge 4.45 ve 4.46'da verilmiştir. İşletmelerde potansiyel işgücü miktarı 745.21-903.26 erkek işgünü (EİG) arasında değişmekte ve genel olarak işletmeler ortalamasında 807.99 EİG olmaktadır. İşletmelerde işgücünün %52.06'sını erkek, %47.94'ünü kadın işgücü oluşturmaktadır (Çizelge 4.45).

Araştırmada potansiyel aile işgücünün işletmede kullanılan işgücüne oranı işgücü değerlendirme oranı olarak ifade edilmiştir. Genel olarak işletmelerde işgücü değerlendirme oranı %90.14 olup 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla %95.50, %85.55 ve %88.81 olduğu görülmektedir (Çizelge 4.45). Özkan (2000), tarafından Antalya ilinde yapılan çalışmada bu oran %72.1, Yılmaz, (1994) tarafından yapılan Antalya ili ve civarında serada sebze üretimi yapan işletmelerde %64, Özkan (1993), tarafından Antalya ili Aksu sulama projesi alanındaki tarım işletmelerinde %53.5 olarak bulunmuştur.

İncelen işletmelerde yılda kullanılan ortalama aile işgücü miktarı 728.35 erkek işgünü (EİG)'dür. Bu aile işgücünün %91.72'si kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde, %8.28'i tarım dışı faaliyetlerde kullanılmaktadır. Tarım dışı faaliyetlerde çalışma durumuna işletme grupları itibariyle bakıldığında işletme grubu büyüdükçe tarım dışı faaliyetlerde çalışma durumunun azalmakta olduğu görülmektedir. İşletmelerde kadın işgücünün kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerine yoğun olarak katıldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte tüm işletmelerin ortalaması olarak, işletmede kullanılan aile işgücünün yarısından fazlasını (%50.12) kadın işgücü oluşturmaktadır (Çizelge 4.46).

Özkan (2000), Antalya ili sera sebzeçiliğinde kadın üreticilerin rolü çalışmasında işletmelerde potansiyel aile işgücü 836.7 EİG olup bunun %59.2'sinin erkek %40.8'inin kadın olduğunu belirlemiştir. Bununla birlikte yılda kullanılan aile işgücü miktarı 603.2 EİG'nün %68.8'inin seracılıkta kullanıldığı ifade edilmiştir.

Çizelge 4.45. İşletmelerde potansiyel aile işgücü ve işgücü değerlendirme oranı (EİB, EİG ve %)

İşletme grupları	Potansiyel aile işgücü						Toplam aile işgücü kullanımı						İşgücü değerlendirme oranı
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam		
	EİB	EİG	EİB	EİG	EİB	EİG	EİB	EİG	EİB	EİG	EİB	EİG	
1. Grup	1.10	330.32	1.38	414.89	2.48	745.21	1.02	304.79	1.36	406.91	2.37	711.70	95.50
2. Grup	1.47	441.67	1.31	394.44	2.79	836.11	1.22	365.28	1.17	350.00	2.38	715.28	85.55
3. Grup	1.47	440.22	1.54	463.04	3.01	903.26	1.33	397.83	1.35	404.35	2.67	802.17	88.81
Genel	1.29	387.37	1.40	420.62	2.69	807.99	1.16	347.16	1.27	381.19	2.43	728.35	90.14
Oran (%)	–	47.94	–	52.06	–	100.00	–	47.66	–	52.34	–	100.00	–

Çizelge 4.46. İşletmelerde aile işgücü kullanım durumu (EİG ve %)

İşletme grupları	Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde				Tarım dışı faaliyetlerde				Toplam aile işgücü kullanımı			
	Kadın	Erkek	Toplam		Kadın	Erkek	Toplam		Kadın	Erkek	EİG	%
	%	%	EİG	%	%	%	EİG	%	%	%		
1. Grup	52.23	47.77	607.98	100.00	13.85	86.15	103.72	100.00	42.83	57.17	711.70	100.00
2. Grup	47.30	52.70	669.44	100.00	27.27	72.73	45.83	100.00	51.07	48.93	715.28	100.00
3. Grup	49,59	50.41	789.13	100.00	0.00	100.00	13.04	100.00	49.59	50.41	802.17	100.00
Genel	50.12	49.88	668.04	100.00	23.08	76.92	60.31	100.00	47.66	52.34	728.35	100.00
Oran (%)	–	–	91.72	–	–	–	8.28	–	–	–	100.00	–

4.4. Kokulu Otsu Bitki Yetiştiriciliğinde İşgücü Kullanımı

İşletmelerde toplam işgücü kullanımı yıllık 2 700 saat (günlük işgücü kullanımı: 9.00 saat) olup; bunun %75.05'ini aile işgücü ve %24.95'ini ise yabancı işgücünün oluşturduğu tespit edilmiştir. Toplam işgücü kullanımının %62.69'unu kadın işgücü oluştururken %37.31'ini erkek işgücü oluşturmaktadır. Aile işgücü kullanımının %51.98'ini kadın, %48.02'ini erkek işgücü oluştururken, yabancı işgücü kullanımının ise %94.88'ini kadın, %5.12'sini erkek işgücünün oluşturduğu saptanmıştır. 1., 2. ve 3. grupta toplam işgücü kullanımı sırasıyla 5.37, 8.97 ve 15.90 saat olup tüm işletme gruplarında daha çok kadın işgücü kullanıldığı belirlenmiştir (Çizelge 4.47).

Kokulu otsu bitki üretim faaliyetleri içerisinde; toprağa hayvan gübresi verme, solarizasyon, sürüm, damlama sulama sistemi kurma, karık açma, tohum ekimi, sulama, gübreleme, ilaçlama, yabancı ot temizliği, biçme ve bağlama, kasaya yerleştirme, kasa taşıma, yükleme, nakliye, gölge tozu atma yer almaktadır. Çizelge 4.48'de incelenen işletmelerin cinsiyet ve faaliyetlere göre aile işgücü kullanımı verilmiştir. İşletmelerde ortalama işgücü kullanımı 9.00 saat/gün olup, bunun %62.69'u kadın ve %37.31'i erkeklere ait olduğu belirlenmiştir. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde toplam aile işgücü kullanımı içinde, biçme ve bağlamanın %48.09, kasaya yerleştirme %14.49, ilaçlama %6.56, kasa taşıma %5.95, solarizasyon %4.10, tohum ekimi %3.57, sulama %2.99, yabancı ot temizliği %2.52, , toprağa hayvan gübresi verme %2.34, damlama sulama sistemi kurma %2.22, karık açma %2.17, nakliye %1.57, yükleme %1.40, gübreleme %0.90, sürüm %0.73, gölge tozu atma %0.41 pay aldıkları saptanmıştır. Faaliyetlerde en yüksek payı alan biçme ve bağlama faaliyeti tüm işletmelerde kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir (Çizelge 4.48).

Çizelge 4.47. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde işgücü kullanımı (saat/gün)

İşletme grupları	Aile işgücü				Yabancı işgücü				Toplam işgücü			
	Kadın	Erkek	Toplam		Kadın	Erkek	Toplam		Kadın	Erkek	Toplam	
	%	%	Saat	%	%	%	Saat	%	%	%	Saat	%
1. Grup	57.22	42.78	4.04	100.00	97.05	2.95	1.33	100.00	67.06	32.94	5.37	100.00
2. Grup	51.55	48.45	6.78	100.00	91.24	8.76	2.18	100.00	61.22	38.78	8.97	100.00
3. Grup	48.73	51.27	12.27	100.00	89.80	10.20	3.64	100.00	58.13	41.87	15.90	100.00
Genel	51.98	48.02	6.75	100.00	94.88	5.12	2.25	100.00	62.69	37.31	9.00	100.00
Oran %	–	–	75.05	–	–	–	24.95	–	–	–	100.00	–

Çizelge 4.48. Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde işgücü kullanımı

Faaliyetler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%
Toprağa hayvan gübresi verme	0.03	0.48	0.18	5.46	0.21	2.34
Solarizasyon	0.20	3.47	0.17	5.16	0.37	4.10
Sürüm	0.00	0.00	0.07	1.97	0.07	0.73
Damlama sistemi kurma	0.10	1.79	0.10	2.94	0.20	2.22
Karık açma	0.08	1.41	0.12	3.45	0.20	2.17
Tohum ekimi	0.32	5.69	0.00	0.00	0.32	3.57
Sulama	0.06	0.99	0.21	6.34	0.27	2.99
Gübreleme	0.02	0.42	0.06	1.70	0.08	0.90
İlaçlama	0.30	5.28	0.29	8.71	0.59	6.56
Yabancı ot temizliği	0.15	2.61	0.08	2.37	0.23	2.52
Bıçme ve bağlama	4.33	76.69	0.00	0.00	4.33	48.09
Kasaya yerleştirme	0.03	0.55	1.27	37.92	1.30	14.49
Kasa taşıma	0.01	0.24	0.52	15.57	0.54	5.95
Yükleme	0.00	0.03	0.12	3.71	0.13	1.40
Nakliye	0.00	0.03	0.14	4.16	0.14	1.57
Gölge tozu atma	0.02	0.33	0.02	0.54	0.04	0.41
Toplam	5.64	62.69	3.36	37.31	9.00	100.00

4.4.1. Cinsiyete göre yabancı işgücü kullanımı

İncelenen işletmelerde yabancı işgücü kullanımı Çizelge 4.49'da ve 4.50'de verilmiştir. İşletmelerde toprağa gübre verme ve sürüm faaliyeti için erkek, tohum ekimi ve bıçme bağlama faaliyeti için kadın işgücünden yararlanılmaktadır. Üreticilerin yabancı işgücünü daha çok bıçme ve bağlama faaliyeti için kullandıkları belirlenmiştir. İşletmelerde yılda kullanılan yabancı işgücü miktarı ortalama 673.79 saat olup, bunun %92.16'sının bıçme ve bağlama faaliyeti için kullanıldığı saptanmıştır. İşletmeler ortalamasına göre bağlama bıçme faaliyeti için genel olarak işletmelerde ortalama 620.95 saat yabancı işgücü kullanımı olduğu tespit edilmiştir. İşletme grupları büyüdükçe bıçme ve bağlama faaliyeti için yabancı işgücü kullanımının arttığı belirlenmiştir. Nitekim 1., 2. ve 3. grup işletmelerde bağlama bıçme faaliyeti için yabancı işgücü kullanımı sırasıyla 378.21, 587.60 ve 929.97 saat olarak tespit edilmiştir. Tohum ekimi faaliyeti için işletme başına 18.35 saat yabancı işgücü kullanımı olduğu belirlenmiştir. İşletme grupları büyüdükçe tohum ekimi faaliyeti için yabancı işgücü kullanımının arttığı belirlenmiştir. 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 7.83, 9.78 ve 49.91 saat olarak bulunmuştur. Toprağa hayvan gübresi faaliyeti için işletme başına 26.80 saat yabancı işgücü kullanımının olduğu

belirlenmiştir. 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 7.32, 49.60 ve 96.80 saat bulunmuştur. Sürüm faaliyeti için işletme başına 7.68 saat yabancı işgücü kullanımının olduğu tespit edilmiştir. 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 4.41, 7.72 ve 14.55 saat olarak bulunmuştur (Çizelge 4.49).

Genel olarak işletmelerde biçme ve bağlama faaliyeti günlük işgücü kullanımı 2.07 saat/gün olup işletme grupları büyüdükçe yabancı işgücü kullanımının arttığı tespit edilmiştir. İşletme gruplarına göre biçme ve bağlama faaliyeti için günlük işgücü kullanımı 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 1.26, 1.96 ve 3.10 saat/gün olduğu bulunmuştur (Çizelge 4.50). Kokulu otsu bitkiler biçme ve bağlamaya (hasada) uygun hale geldiğinde ürün kaybı yaşanmaması için kısa zamanda hasat edilmelidir. Ayrıca kokulu otsu bitkilerin hasadı uzun sürmektedir. İşletmelerde biçme ve bağlama faaliyetinde yüksek işgücü kullanılmasının sebebi üreticilerin ürün kaybı yaşamak istememeleri ve ürünlerin hasadını mümkün olan en kısa zamanda yapmak istemeleri olduğu öğrenilmiştir.

Tohum ekim faaliyeti için işletmelerde günlük işgücü kullanımı 0.06 saat/gün olduğu belirlenmiştir. İşletme gruplarına göre günlük yabancı işgücü kullanımı 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 0.03, 0.03 ve 0.17 saat/gün yabancı işgücü kullanımı olduğu tespit edilmiştir. 1. ve 2. grup işletmelerde tohum ekimini çoğunlukla aileden kadın işgücünün yaptığı, 3. grup işletmelerde ise aile işgücünün yanında çoğunlukla yabancı kadın işgücü kullanıldığı belirlenmiştir (Çizelge 4.50).

Toprağa hayvan gübresi verme faaliyeti için işletmelerde günlük işgücü kullanımı 0.09 saat/gün olduğu bulunmuştur. İşletme gruplarına göre günlük işgücü kullanımı 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 0.02, 0.17 ve 0.32 saat/gün yabancı işgücü kullanımının olduğu hesaplanmıştır (Çizelge 4.50).

Sürüm faaliyeti için işletmelerde günlük işgücü kullanımı 0.03 saat/gün olduğu bulunmuştur. İşletme gruplarına göre günlük işgücü kullanımı 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 0.01, 0.03 ve 0.05 saat/gün yabancı işgücü kullanımının olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.50).

Çizelge 4.49. Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde yabancı işgücü kullanımı

Faaliyetler	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Toprağa hayvan gübresi verme (saat/İşletme)	0.00	7.32	0.00	49.60	0.00	96.80	0.00	26.80
Sürüm (saat/işletme)	0.00	4.41	0.00	7.72	0.00	14.55	0.00	7.68
Tohum ekimi (saat/işletme)	7.83	0.00	9.78	0.00	49.91	0.00	18.35	0.00
Biçme ve bağlama (saat/işletme)	378.21	0.00	587.60	0.00	929.97	0.00	620.95	0.00
Toplam	386.04	11.73	597.38	57.32	979.88	111.35	639.30	34.49
Oran (%)	97.05	2.95	91.24	8.76	89.80	10.20	94.88	5.12

Çizelge 4.50. Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde günlük yabancı işgücü kullanımı

Faaliyetler	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Toprağa hayvan gübresi verme (saat/ gün)	0.00	0.02	0.00	0.17	0.00	0.32	0.00	0.09
Sürüm (saat/gün)	0.00	0.01	0.00	0.03	0.00	0.05	0.00	0.03
Tohum ekimi (saat/gün)	0.03	0.00	0.03	0.00	0.17	0.00	0.06	0.00
Biçme ve bağlama (saat/gün)	1.26	0.00	1.96	0.00	3.10	0.00	2.07	0.00
Toplam	1.29	0.04	1.99	0.19	3.27	0.37	2.13	0.11

4.4.2. Yaş gruplarına göre aile nüfusu ve aile işgücü kullanımı

Çizelge 4.51’de yaş gruplarına göre aile nüfusu ve işgücü kullanımı verilmiştir. İşletme başına ortalama aile nüfus miktarı 3.64 kişi olup bunun %53.82’si kadın ve %46.18’i erkek nüfusundan oluşmaktadır. Aile nüfusunun %57.22’si 15-49 yaş grubunda yer almaktadır. Gruplara göre incelendiğinde; işletme büyüklüğü arttıkça aile nüfusunun da arttığı tespit edilmiştir. İşletme gruplarına göre aile nüfusu 1., 2. ve 3. gruplarda sırasıyla 3.30, 3.70 ve 4.26 kişi olarak bulunmuştur. İşletmelerde ortalama aile işgücü kullanımı 6.75 saat/gün olup, bunun 3.51 saat/gün ile %51.98’inin kadınlara ve 3.24 saat/gün ile %48.02’sinin erkeklere ait olduğu belirlenmiştir. İşletme gruplarına göre aile işgücü kullanımını incelediğimizde 1., 2. ve 3. gruplarda sırasıyla 4.04 saat/gün, 6.78 saat/gün ve 12.27 saat/gün olarak tespit edilmiştir (Çizelge 4.51, 4.52, 4.53 ve 4.54).

Gruplara göre incelendiğinde; tüm işletme gruplarındaki işletmelerde aile işgücü kullanım oranı en yüksek 15-49 yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. 7-14 yaş grubunun aile işgücü içerisindeki payı 1., 2. ve 3. gruplarda sırasıyla %0.69, %0.66 ve %1.88 olduğu ve çocukların anne ve babalarına yardım amaçlı çalıştıkları tespit edilmiştir (Çizelge 4.51, 4.52, 4.53 ve 4.54).

Çizelge 4.51. Yaş gruplarına göre aile nüfusu ve işgücü kullanımı

Yaş grupları	Yaş gruplarına göre aile nüfusu (kişi)						Yaş gruplarına göre aile işgücü kullanımı (saat/gün)					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
0-6	0.12	54.55	0.10	45.45	0.23	6.23	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7-14	0.31	51.72	0.29	48.28	0.60	16.43	0.06	73.52	0.02	26.48	0.08	1.20
15-49	1.22	58.42	0.87	41.58	2.08	57.22	2.79	56.91	2.11	43.09	4.91	72.64
50-64	0.28	43.55	0.36	56.45	0.64	17.56	0.66	38.73	1.04	61.27	1.70	25.21
65+	0.03	33.33	0.06	66.67	0.09	2.55	0.00	0.00	0.06	100.00	0.06	0.95
Toplam	1.96	53.82	1.68	46.18	3.64	100.00	3.51	51.98	3.24	48.02	6.75	100.00

Çizelge 4.52. Yaş gruplarına göre 1. grup işletmelerin aile nüfusu ve işgücü kullanımı

Yaş grupları	Yaş gruplarına göre aile nüfusu (kişi)						Yaş gruplarına göre aile işgücü kullanımı (saat/gün)					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
0-6	0.17	80.00	0.04	20.00	0.21	6.45	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7-14	0.17	42.11	0.23	57.89	0.40	12.26	0.01	21.83	0.02	78.17	0.03	0.69
15-49	0.94	55.00	0.77	45.00	1.70	51.61	1.58	70.41	0.66	29.59	2,25	55.60
50-64	0.40	47.50	0.45	52.50	0.85	25.81	0,2	44.31	0.91	55.69	1.63	40.44
65+	0.02	16.67	0.11	83.33	0.13	3.87	0.00	0.00	0.13	100.00	0.13	3.27
Toplam	1.70	51.61	1.60	48.39	3.30	100.00	2.31	57.22	1.73	42.78	4.04	100.00

Çizelge 4.53. Yaş gruplarına göre 2. grup işletmelerin aile nüfusu ve işgücü kullanımı

Yaş grupları	Yaş gruplarına göre aile nüfusu (kişi)						Yaş gruplarına göre aile işgücü kullanımı (saat/gün)					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
0-6	0.07	50.00	0.07	50.00	0.15	4.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7-14	0.41	61.11	0.26	38.89	0.67	18.00	0.03	76.80	0.01	23.20	0.04	0.66
15-49	1.48	63.49	0.85	36.51	2.33	63.00	2.91	59.13	2.01	40.87	4.93	72.65
50-64	0.19	35.71	0.33	64.29	0.52	14.00	0.55	30.31	1.26	69.69	1.81	26.69
65+	0.04	100.00	0.00	0.00	0.04	1.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Toplam	2.19	59.00	1.52	41.00	3.70	100.00	3.50	51.55	3.29	48.45	6.78	100.00

Çizelge 4.54. Yaş gruplarına göre 3. grup işletmelerin aile nüfusu ve işgücü kullanımı

Yaş Grupları	Yaş gruplarına göre aile nüfusu (kişi)						Yaş gruplarına göre aile işgücü kullanımı (saat/gün)					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
0-6	0.09	25.00	0.26	75.00	0.35	8.16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7-14	0.48	52.38	0.43	47.62	0.91	21.43	0.20	85.55	0.03	14.45	0.23	1.88
15-49	1.48	57.63	1.09	42.37	2.57	60.20	5.12	49.65	5.20	50.35	10.32	84.12
50-64	0.13	37.50	0.22	62.50	0.35	8.16	0.66	38.29	1.06	61.71	1.72	14.00
65+	0.04	50.00	0.04	50.00	0.09	2.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Toplam	2.22	52.04	2.04	47.96	4.26	100.00	5.98	48.73	6.29	51.27	12.27	100.00

4.4.3. Cinsiyete göre faaliyetlerde aile işgücü kullanımı

İşletmelerde kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde yıllık aile işgücü kullanımı 2026.40 saat (günlük işgücü kullanımı: 6.75 saat) olup: bunun %51.98'ini kadın işgücü ve %48.02'sini erkek işgücünün oluşturduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.55'te incelenen işletmelerin cinsiyet ve faaliyetlere göre aile işgücü kullanımı verilmiştir. İşletmelerde ortalama aile işgücü kullanımı 6.75 saat/gün olup, bunun %51.98'i kadın ve %48.02'si erkeklere ait olduğu belirlenmiştir. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde toplam aile işgücü kullanımı içinde, biçme ve bağlamanın %33.43, kasaya yerleştirme %19.31, ilaçlama %8.74, kasa taşıma %7.94, solarizasyon %5.46, sulama %3.98, tohum ekimi %3.85, yabancı ot temizliği %3.36, damlama sulama sistemi kurma %2.96, karık açma %2.89, nakliye %2.10, yükleme %1.87, toprağa hayvan gübresi verme %1.79, gübreleme %1.19, sürüm %0.60, gölge tozu atma %0.54 pay aldıkları saptanmıştır. Faaliyetlerde en yüksek payı alan biçme ve bağlama faaliyeti tüm işletmelerde kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir (Çizelge 4.55, 4.56, 4.57 ve 4.58).

İşletmelerde kadınların yoğun olarak çalıştıkları faaliyetlerin; biçme bağlama (%100), tohum ekimi (%100), yabancı ot temizliği (%64.94), solarizasyon (%53.06), damlama sulama sistemi kurma (%50.59), ilaçlama (%50.48), gölge tozu atma (%50.38) olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin daha yoğun çalıştığı faaliyetlerin; sürüm (%100), nakliye (%98.69), yükleme (%98.53), kasaya yerleştirme (%97.61), kasa taşıma (%97.51), sulama (%79.20), toprağa hayvan gübresi verme (%77.73), gübreleme (%70.80), karık açma (%59.26) olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.55, 4.56, 4.57 ve 4.58).

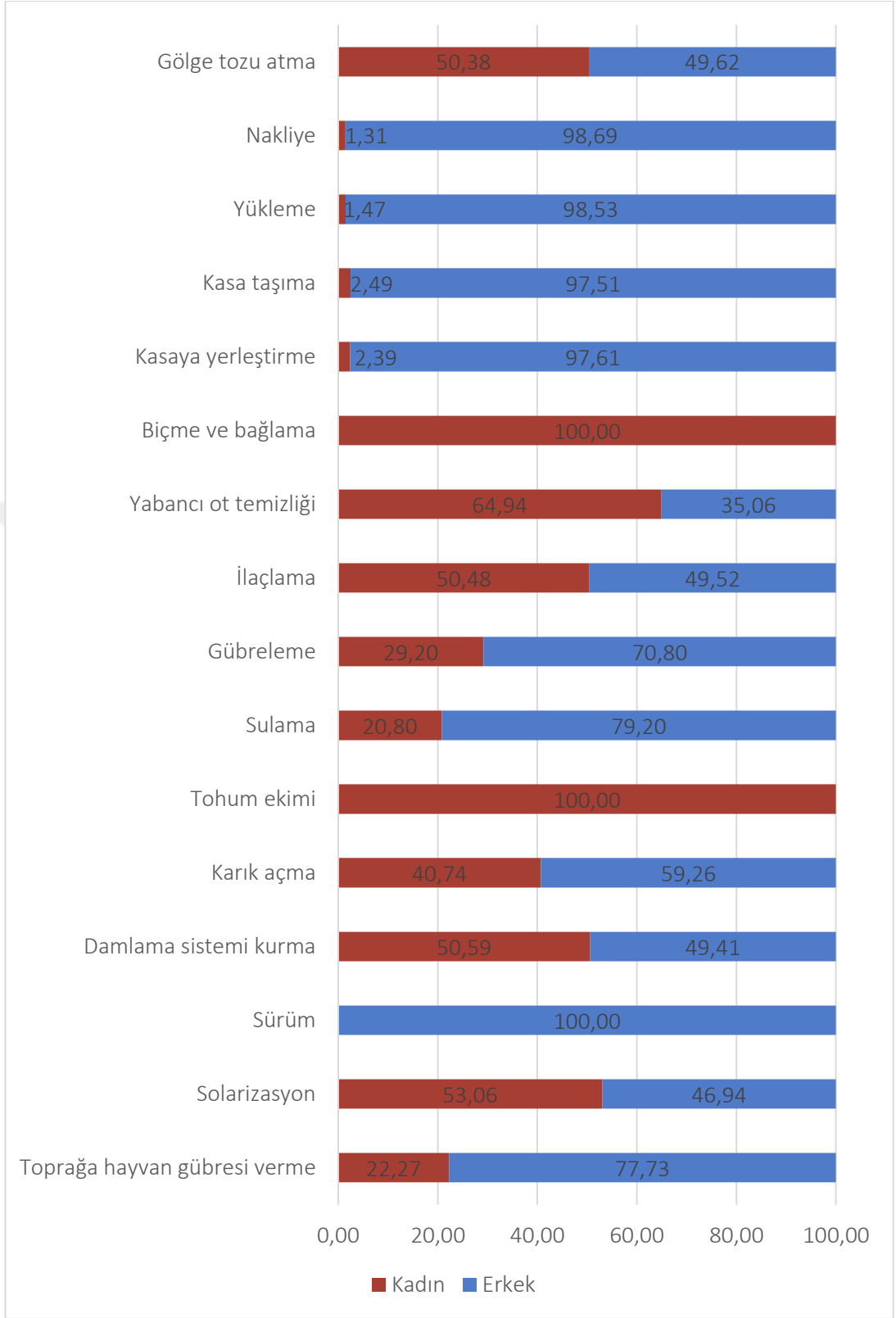
İşletme grupları büyüdükçe aile işgücü kullanımının da arttığı tespit edilmiştir. Sırasıyla 1., 2. ve 3. grup işletmelerin aile işgücü kullanımı 4.04 saat/gün, 6.78 saat/gün ve 12.27 saat/gün olarak bulunmuştur. Tüm işletme gruplarında en fazla işgücü gerektiren faaliyetlerin biçme ve bağlama, kasaya yerleştirme, kasa taşıma, ilaçlama ve solarizasyon olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.55, 4.56, 4.57 ve 4.58).

1. ve 2. grupta kadının günlük çalışma saati erkeklerden fazla olmasına karşın 3. grupta bu durumun tersi olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi 3. Grupta pazarlama

şirketlerine ürün satış yapan işletmelerin çoğunlukta olmasıdır. Pazarlama şirketlerine ürünlerin yükleme, nakliye gibi faaliyetlerin diğer işletme gruplarına göre 3. grupta daha çok yapılması ve işletmeden erkek nüfusun bunu gerçekleştirmesidir. Tüm işletmelerde kadınlar sürüm faaliyetine, erkekler ise biçme ve bağlama ile tohum ekimi faaliyetlerine katılmamaktadırlar.

Çizelge 4.55. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı

Faaliyetler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%
Toprağa hayvan gübresi verme	0.03	22.27	0.09	77.73	0.12	1.79
Solarizasyon	0.20	53.06	0.17	46.94	0.37	5.46
Sürüm	0.00	0.00	0.04	100.00	0.04	0.60
Damlama sistemi kurma	0.10	50.59	0.10	49.41	0.20	2.96
Karık açma	0.08	40.74	0.12	59.26	0.20	2.89
Tohum ekimi	0.26	100.00	0.00	0.00	0.26	3.85
Sulama	0.06	20.80	0.21	79.20	0.27	3.98
Gübreleme	0.02	29.20	0.06	70.80	0.08	1.19
İlaçlama	0.30	50.48	0.29	49.52	0.59	8.74
Yabancı ot temizliği	0.15	64.94	0.08	35.06	0.23	3.36
Biçme ve bağlama	2.26	100.00	0.00	0.00	2.26	33.43
Kasaya yerleştirme	0.03	2.39	1.27	97.61	1.30	19.31
Kasa taşıma	0.01	2.49	0.52	97.51	0.54	7.94
Yükleme	0.00	1.47	0.12	98.53	0.13	1.87
Nakliye	0.00	1.31	0.14	98.69	0.14	2.10
Gölge tozu atma	0.02	50.38	0.02	49.62	0.04	0.54
Toplam	3.51	51.98	3.24	48.02	6.75	100.00

Şekil 4.1. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımı (%)

Çizelge 4.56. 1. grup işletmelerde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı

Faaliyetler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%
Toprağa hayvan gübresi verme	0.04	32.73	0.08	67.27	0.12	2.89
Solarizasyon	0.08	53.81	0.07	46.19	0.14	3.57
Sürüm	0.00	0.00	0.01	100.00	0.01	0.18
Damlama sistemi kurma	0.04	57.52	0.03	42.48	0.07	1.74
Karık açma	0.04	33.31	0.07	66.69	0.11	2.70
Tohum ekimi	0.13	100.00	0.00	0.00	0.13	3.29
Sulama	0.07	33.74	0.15	66.26	0.22	5.49
Gübreleme	0.01	29.62	0.03	70.38	0.04	0.98
İlaçlama	0.14	52.12	0.13	47.88	0.28	6.88
Yabancı ot temizliği	0.17	76.95	0.05	23.05	0.22	5.48
Biçme ve bağlama	1.49	100.00	0.00	0.00	1.49	3.85
Kasaya yerleştirme	0.06	6.81	0.75	93.19	0.81	20.02
Kasa taşıma	0.03	9.09	0.28	90.91	0.30	7.51
Yükleme	0.00	9.22	0.04	90.78	0.04	1.03
Nakliye	0.00	8.56	0.04	91.44	0.04	1.11
Gölge tozu atma	0.01	52.56	0.01	47.44	0.01	0.27
Toplam	2.31	57.24	1.73	42.76	4.04	100.00

Çizelge 4.57. 2. grup işletmelerde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı

Faaliyetler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%
Toprağa hayvan gübresi verme	0.02	18.95	0.09	81.05	0.11	1.69
Solarizasyon	0.18	52.43	0.17	47.57	0.35	5.17
Sürüm	0.00	0.00	0.05	100.00	0.05	0.73
Damlama sistemi kurma	0.11	50.44	0.11	49.56	0.22	3.29
Karık açma	0.10	47.45	0.11	52.55	0.20	2.99
Tohum ekimi	0.30	100.00	0.00	0.00	0.30	4.36
Sulama	0.06	25.04	0.19	74.96	0.25	3.74
Gübreleme	0.02	28.76	0.05	71.24	0.08	1.11
İlaçlama	0.30	50.00	0.30	50.00	0.60	8.79
Yabancı ot temizliği	0.13	56.62	0.10	43.38	0.22	3.30
Biçme ve bağlama	2.26	100.00	0.00	0.00	2.26	33.26
Kasaya yerleştirme	0.00	0.00	1.28	100.00	1.28	18.87
Kasa taşıma	0.00	0.00	0.55	100.00	0.55	8.17
Yükleme	0.00	0.00	0.12	100.00	0.12	1.81
Nakliye	0.00	0.00	0.14	100.00	0.14	2.10
Gölge tozu atma	0.02	50.00	0.02	50.00	0.04	0.61
Toplam	3.50	51.55	3.29	48.45	6.78	100.00

Çizelge 4.58. 3. grup işletmelerde kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde üretim faaliyetlerine ve cinsiyete göre aile işgücü kullanımının dağılımı

Faaliyetler	Kadın		Erkek		Toplam	
	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%	Saat/Gün	%
Toprağa hayvan gübresi verme	0.01	7.23	0.13	92.77	0.14	1.11
Solarizasyon	0.45	53.10	0.40	46.90	0.85	6.91
Sürüm	0.00	0.00	0.10	100.00	0.10	0.78
Damlama sistemi kurma	0.21	48.41	0.23	51.59	0.44	3.56
Karık açma	0.15	40.89	0.21	59.11	0.36	2.96
Tohum ekimi	0.48	100.00	0.00	0.00	0.48	3.88
Sulama	0.01	2.13	0.37	97.87	0.38	3.11
Gübreleme	0.04	27.00	0.12	73.00	0.16	1.35
İlaçlama	0.61	50.00	0.61	50.00	1.22	9.96
Yabancı ot temizliği	0.12	51.44	0.12	48.56	0.24	1.97
Biçme ve bağlama	3.83	100.00	0.00	0.00	3.83	31.21
Kasaya yerleştirme	0.02	0.99	2.32	99.01	2.35	19.14
Kasa taşıma	0.00	0.00	0.99	100.00	0.99	8.07
Yükleme	0.00	0.00	0.31	100.00	0.31	2.54
Nakliye	0.00	0.00	0.34	100.00	0.34	2.78
Gölge tozu atma	0.04	50.00	0.04	50.00	0.08	0.67
Toplam	5.98	48.73	6.29	51.27	12.27	100.00

4.4.4. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde ürünlere göre işletmelerin üretim faaliyetleri takvimi

Kokulu otsu bitki türlerinin yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerin faaliyet takvimleri Çizelge 4.59, 4.60, 4.61, 4.62 ve 4.63'de verilmiştir. İncelenen işletmelerde tüm kokulu otsu bitki türleri için Haziran ayında üretim sezonu bitince yeni üretim dönemine hazırlık için toprağa hayvan gübresi verilerek sürüm işlemi yapılmaktadır. Sürüm işleminden sonra toprak solarizasyon örtüsüyle kapatılarak yaklaşık 2 ay boyunca dinlenmeye bırakılmaktadır. Ağustos ayının son haftası veya Eylül ayının başlarında topraktan solarizasyon örtüsü kaldırılarak sürüm yapılmaktadır. Sürüm işleminin hemen ardından damlama sulama sistemi ürüne uygun şekilde düzenlenmektedir. Damlama sulama sistemi düzenlenmesinden sonra toprakta karıklar açılarak tohum ekimine hazır hale getirilmektedir. Karık açma işlemi maydanoz, nane, dereotu türlerinde yapılırken, tere ve roka türlerinde gerek olmadığı için yapılmamaktadır. (Çizelge 4.59, 4.60, 4.61, 4.62 ve 4.63).

Maydanoz üretiminde; tohum ekimi üretim dönemi boyunca 1 kez Ağustos ayında yapılabildiği gibi genellikle Eylül ayının başlarında yapılmaktadır. Sulama faaliyeti tohum ekimiyle başlayıp üretim dönemi boyunca 28-30 kez yapılmaktadır. Havalar sıcak olduğunda haftada 1 kez mutlaka sulama yapılırken kış aylarında 15 günde bir sulama yapılmaktadır. Gübreleme faaliyeti 25-28 kez yapılmakta olup, genellikle sulama ile birlikte gerçekleştirilmektedir. İlaçlama, üretim dönemi boyunca ortalama 28 kez gerçekleştirilmektedir. İlaçlama faaliyetinin kış aylarında 15 günde bir yapılırken diğer aylarda her hafta yapıldığı tespit edilmiştir. Maydanoz üretim dönemi boyunca 4-5 kez hasat edilebilmektedir dolayısıyla 4-5 kez biçme ve bağlama faaliyeti yapılmaktadır. Kış aylarında yaklaşık 50 günde bir diğer aylarda ise yaklaşık 30 günde bir biçme ve bağlama işlemi gerçekleştirilmektedir. Bağlama biçme faaliyetine bağlı olarak ürünleri kasaya yerleştirme, kasa taşıma, yükleme ve nakliye faaliyetleri aynı zamanda gerçekleştirilmektedir (Çizelge 4.59).

Nane üretiminde; tohum ekimi üretim dönemi boyunca 1 kez yapılmakta olup, ekim Eylül ayının başlarında yapılmaktadır. Sulama faaliyeti tohum ekimiyle başlayıp üretim dönemi boyunca 38-40 kez yapılmaktadır. Havalar sıcak olduğunda haftada 1 kez mutlaka sulama yapılırken kış aylarında 15 günde bir sulama yapılmaktadır. Gübreleme faaliyeti 25-28 kez yapılmakta olup, genellikle sulama ile birlikte gerçekleştirilmektedir. İlaçlama faaliyeti nane üretim dönemi boyunca ortalama 36 kez gerçekleştirilmektedir. Yabancı ot temizleme faaliyeti üretim dönemi boyunca 8-10 kez yapılmaktadır. İlaçlama faaliyetinin kış aylarında 15 günde bir yapılırken diğer aylarda her hafta yapıldığı tespit edilmiştir. Nane 6-7 kez hasat edilebilmektedir. Dolayısıyla biçme ve bağlama faaliyetleri aynı sayıda gerçekleştirilmektedir. Nane kış aylarında yaklaşık 60 günde bir diğer aylarda yaklaşık 40 günde bir biçme ve bağlama işleminin yapıldığı saptanmıştır. Bağlama biçme faaliyetine bağlı olarak ürünleri kasaya yerleştirme, kasa taşıma, yükleme ve nakliye faaliyetleri aynı zamanda gerçekleştirilmektedir. Gölge tozu uygulaması havaların sıcak olduğu Mayıs ve Haziran aylarında 1-2 kez yapılmaktadır. Bu uygulama pülverizatör veya kap yardımıyla gerçekleştirilmektedir (Çizelge 4.60).

Dereotu üretiminde; tohum ekimi üretim dönemi boyunca 1 kez yapılmakta olup, genellikle Eylül ayının başlarında yapılmaktadır. Sulama işlemi tohum üretim dönemi boyunca 38-40 kez yapılmaktadır. Havalar sıcak olduğunda haftada 1 kez mutlaka

sulama yapılırken kış aylarında 15 günde bir sulama yapılmaktadır. Gübreleme faaliyeti üretim döneminde ortalama 36 kez yapılmakta olup, genellikle sulama işlemi ile birlikte gerçekleştirilmektedir. İlaçlama faaliyeti üretim dönemi boyunca ortalama 36 kez gerçekleştirilmektedir. İlaçlama faaliyetinin kış aylarında 15 günde bir yapılırken diğer aylarda her hafta yapıldığı tespit edilmiştir. Dereotu üretim dönemi boyunca 6-7 kez hasat edilebilmektedir. Yani dereotu üretiminde 6-7 kez biçme ve bağlama işlemi gerçekleştirilmektedir. Dereotu kış aylarında yaklaşık 50 günde bir diğer aylarda 25-30 günde bir biçme ve bağlama işlemi yapılabilmektedir. Bağlama biçme faaliyetine bağlı olarak ürünleri kasaya yerleştirme, kasa taşıma, yükleme ve nakliye faaliyetleri aynı zamanda gerçekleştirilmektedir. Gölge tozu uygulaması havaların sıcak olduğu Mayıs ayında 1-2 kez yapılmaktadır. Bu uygulama pülverizatör veya kap yardımıyla gerçekleştirilmektedir (Çizelge 4.61).

İşletmelerde tere ve roka üretimi Eylül ayında başlayıp Haziran ayına kadar sürmektedir. Tere ve roka diğer kokulu otsu bitkilerden farklı olarak tohum ekiminden sonra 1 kez biçme ve bağlama yani hasadı yapılan ürünlerdir. Bu nedenle tere ve rokanın üretim döneminde tohum ekimi 6-7 kez gerçekleştirilmektedir. Tere ve roka ürünleri tohum ekiminden hasada kadar 2 kez sulanmaktadır. Bu nedenle üretim dönemi boyunca sulama 12-14 kez gerçekleştirilmektedir. Gübreleme faaliyeti sulama faaliyetiyle birlikte 12-14 kez yapılmaktadır. İlaçlama faaliyeti üretim dönemi boyunca 24-28 kez yapılmaktadır. Tere ve roka üretim dönemleri boyunca 6-7 kez hasat edilebilmektedir. Yani tere ve roka üretiminde 6-7 kez biçme ve bağlama faaliyeti yapılmaktadır. Tere ve roka kış aylarında yaklaşık 50 günde bir diğer aylarda 25-30 günde bir biçme ve bağlama işlemi gerçekleştirilmektedir. Bağlama biçme faaliyetine bağlı olarak ürünleri kasaya yerleştirme, kasa taşıma, yükleme ve nakliye faaliyetleri aynı zamanda gerçekleştirilmektedir. Gölge tozu uygulaması havaların sıcak olduğu Mayıs ve Haziran aylarında 1-2 kez yapılmaktadır (Çizelge 4.62, Çizelge 4.63).

Çizelge 4.59. İşletmelerin maydanoz üretiminde faaliyet takvimi

Faaliyetler	Faaliyet sayısı	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toprağa hayvan gübresi verilmesi	1 kez						×						
Sürüm	2 kez						×			×			
Solarizasyon	1 kez						×						
Damlama sulama sitemini kurma	1 kez								×	×			
Karık açma	1 kez								×	×			
Tohum ekimi	1 kez								×	×			
Sulama	28-30 kez	×	×	×	×				×	×	×	×	×
Gübreleme	25-28 kez	×	×	×	×				×	×	×	×	×
İlaçlama	28 kez	×	×	×	×					×	×	×	×
Biçme ve bağlama	4-5 kez	×	×	×	×						×	×	×
Kasaya yerleştirme	4-5 kez	×	×	×	×						×	×	×
Kasa taşıma	4-5 kez	×	×	×	×						×	×	×
Yükleme	4-5 kez	×	×	×	×						×	×	×
Nakliye	4-5 kez	×	×	×	×						×	×	×

Çizelge 4.60. İşletmelerin nane üretiminde faaliyet takvimi

Faaliyetler	Faaliyet sayısı	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toprağa hayvan gübresi verilmesi	1 kez						×						
Sürüm	2 kez						×			×			
Solarizasyon	1 kez						×						
Damlama sulama sitemini kurma	1 kez								×	×			
Karık açma	1 kez								×	×			
Tohum ekimi	1 kez									×			
Sulama	38-40 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Gübreleme	36 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
İlaçlama	36 kez	×	×	×	×	×				×	×	×	×
Yabancı ot temizliği	8-10 kez	×	×	×	×	×				×	×	×	×
Biçme ve bağlama	6-7 kez	×	×	×	×	×	×				×	×	×
Kasaya yerleştirme	6-7 kez	×	×	×	×	×	×				×	×	×
Kasa taşıma	6-7 kez	×	×	×	×	×	×				×	×	×
Yükleme	6-7 kez	×	×	×	×	×	×				×	×	×
Nakliye	6-7 kez	×	×	×	×	×	×				×	×	×
Gölge tozu atma	1-2 kez					×	×						

Çizelge 4.61. İşletmelerin dereotu üretiminde faaliyet takvimi

Faaliyetler	Faaliyet sayısı	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toprağa hayvan gübresi verilmesi	1 kez						×						
Sürüm	2 kez						×			×			
Solarizasyon	1 kez						×						
Damlama sulama sitemini kurma	1 kez								×	×			
Karık açma	1 kez								×	×			
Tohum ekimi	1 kez									×			
Sulama	38-40 kez	×	×	×	×	×				×	×	×	×
Gübreleme	36 kez	×	×	×	×	×				×	×	×	×
İlaçlama	36 kez	×	×	×	×	×				×	×	×	×
Biçme ve bağlama	6-7 kez	×	×	×	×	×					×	×	×
Kasaya yerleştirme	6-7 kez	×	×	×	×	×					×	×	×
Kasa taşıma	6-7 kez	×	×	×	×	×					×	×	×
Yükleme	6-7 kez	×	×	×	×	×					×	×	×
Nakliye	6-7 kez	×	×	×	×	×					×	×	×
Gölge tozu atma	1-2 kez					×							

Çizelge 4.62. İşletmelerin tere üretiminde faaliyet takvimi

Faaliyetler	Faaliyet sayısı	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toprağa hayvan gübresi verilmesi	1 kez						×						
Sürüm	7-8 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Solarizasyon	1 kez						×						
Damlama sulama sitemini kurma	6-7 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
Tohum ekimi	6-7 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
Sulama	12-14 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
Gübreleme	12-14 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
İlaçlama	24-28 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Biçme ve bağlama	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Kasaya yerleştirme	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Kasa taşıma	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Yükleme	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Nakliye	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Gölge tozu atma	1-2 kez					×	×						

Çizelge 4.63. İşletmelerin roka üretiminde faaliyet takvimi

Faaliyetler	Faaliyet sayısı	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toprağa hayvan gübresi verilmesi	1 kez						×						
Sürüm	7-8 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Solarizasyon	1 kez						×						
Damlama sulama sitemini kurma	6-7 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
Tohum ekimi	6-7 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
Sulama	12-14 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
Gübreleme	12-14 kez	×	×	×	×	×	×		×	×	×	×	×
İlaçlama	24-28 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Biçme ve bağlama	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Kasaya yerleştirme	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Kasa taşıma	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Yükleme	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Nakliye	6-7 kez	×	×	×	×	×	×			×	×	×	×
Gölge tozu atma	1-2 kez					×	×						

4.5. Kadın Çiftçilerin Kokulu Otsu Bitki Üretiminde Çalışmaktan Memnuniyet Durumları

Kadın çiftçilere kokulu otsu bitki üretiminde çalışmaktan memnun olup olmadıkları sorulmuştur. Buna göre kadın çiftçilerin %48.45'i kısmen memnun olduğunu, %38.14'ü memnun olduğunu ve %13.40'ı memnun olmadığını ifade etmişlerdir. Tüm işletme gruplarında kadın çiftçilerin çoğu kısmen memnun olup önemli bir kısmı da memnun olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.64). Genel olarak kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretiminde işgücü olarak çalışmaktan memnun oldukları görülmektedir. Anket sırasında kadın çiftçilerin çoğu kendi işi ve kendine gelir getiren bir faaliyet olması nedeniyle çalışmaktan memnun olduklarını söylemişlerdir.

İşletme grupları arasında kadınların çiftçilerin işletmede kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde işgücü olarak çalışmaktan memnuniyet durumları bakımından farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Buna göre değişkenler arasında farklılığının istatistiksel anlamda önemli olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.64. Kadın çiftçilerin işletmede kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde işgücü olarak çalışmaktan memnuniyet durumları

Memnuniyet durumu	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Evet	19	40.43	9	33.33	9	39.13	37	38.14	
Hayır	6	12.77	3	11.11	4	17.39	13	13.40	
Kısmen	22	46.81	15	55.56	10	43.48	47	48.45	
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00	
		$\chi^2= 1.052$		$P=0.952$					

4.6. Kadının Ev İşlerine Ayırdığı Zaman

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde kadınlara günlük yaptıkları ev işlerine ne kadar zaman ayırdıkları sorulmuş elde edilen veriler Çizelge 4.65'te verilmiştir. Genel olarak işletmelerde kadınlar günde ortalama 2.07 saat ev işlerine zaman ayırmaktadır. Ev işlerine ayrılan toplam zamanın 0.48 saati ev temizliğine, 0.40 saati bulaşık yıkamaya, 0.26 saati çamaşır yıkamaya ve 0.92 saati yemek pişirmeye, Bu verilere göre kadınlar en fazla yemek pişirmeye zaman ayırmaktadırlar (Çizelge 4.65).

Kadınların ev işlerine ayırdığı zaman işletme grubu büyüdükçe azalmaktadır. Kadınların ev işlerini tamamıyla üstlenmesi durumu kadın ve anne olmanın getirdiği bir özellik olarak açıklanabilir.

Çizelge 4.65. Kadınların günlük ev işlerine ayırdıkları zaman (saat)

Ev işleri	1. Grup	2. Grup	3. Grup	Genel
Ev temizliği	0.52	0.48	0.41	0.48
Bulaşık	0.40	0.38	0.44	0.40
Çamaşır	0.28	0.24	0.25	0.26
Yemek pişirme	0.91	0.97	0.89	0.92
Toplam	2.11	2.07	1.99	2.07

4.7. Kadın Çiftçinin Günlük Yaptığı İşlerin Dağılımı

Genel olarak işletmelerde kadının çalışma süresi 5.58 saat olup, bunun %62.91'i kokulu otsu bitki üretim faaliyeti, %37.09'unu ise ev işleri oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde kadınların günlük çalışma süresi 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla 4.42, 5.57 ve 7.96 saat olarak bulunmuştur. İşletme grubu büyüdükçe kadınların çalışma süresi de paralel olarak artmaktadır. Aynı zamanda işletme grubu büyüdükçe kadın çiftçinin kokulu otsu bitki üretim faaliyetine katılım süresi artarken ev işlerine ayırdığı süre azalmaktadır (Çizelge 4.66).

Özkan (2000), tarafından Antalya ilinde yapılan çalışmada kadınların serada sebze üretimine günlük 6.0 saat, ev işlerine ise 2.1 saat ayırdıklarını tespit etmiştir. Kutlar vd. (2013), Burdur ilinde yaptığı çalışmalarında kadınların günlük 7.51 saat çalıştığını ev işlerine ise 3.57 saat ayırdıklarını saptamışlardır. Kutlar (2002), Antalya ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerde kadınların günde 9.42 saat çalıştığını tespit etmiştir.

Çizelge 4.66. Kadının bir günde ortalama çalışma süresi (saat) ve oranları (%)

İşletme grupları	Kokulu otsu bitki üretimi		Ev işleri		Toplam	
	Saat	%	Saat	%	Saat	%
1. Grup	2.31	52.29	2.11	47.71	4.42	100.00
2. Grup	3.50	62.77	2.07	37.23	5.57	100.00
3. Grup	5.98	75.07	1.99	24.93	7.96	100.00
Genel	3.51	62.91	2.07	37.09	5.58	100.00

4.8. Kadın Çiftçilerin Boş Zamanlarını Değerlendirmesi

Kadın çiftçilere bir gün içinde kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerine ve işlerine ayırdıkları zaman dışında boş zamanlarında kendilerine ne kadar zaman ayırdıkları ve neler yaptıkları sorulmuştur. Çizelge 4.67’de genel olarak işletmelerde kadın çiftçiler bu soruya dinlenme (%30.93), tv seyretme (%22.68), telefonla ilgilenme (%13.40), komşuları ziyaret etme (%12.37), kuran-ı kerim okuma (%8.25), çarşı pazar gezme (%6.19), akraba ziyaret etme (%4.12) ve müzik dinleme (%2.06) gibi aktivitelere ortalama 1.43 saat ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Çizelge 4.46’de kadın çiftçilerin kendilerine ayırdıkları zaman işletme grupları itibariyle verilmiştir. 1., 2. ve 3. grup işletmelerde sırasıyla kadın çiftçilerin kendilerine ayırdıkları zaman 1.73, 1.22 ve 1.07 saat olarak bulunmuştur. İşletme grubu büyüdükçe kadın çiftçilerin kendilerine ayırdıkları zamanın azaldığı tespit edilmiştir (Çizelge 4.67 ve 4.68).

Kutlar vd. (2013), Burdur ilinde yaptıkları çalışmada kadınların kendilerine 2.20 saat zaman ayırdıklarını ve bu sürede dinlenme, tv seyretme, dantel örgü gibi el işi yapma ve akraba komşu ziyaretlerine gitme gibi faaliyetler gerçekleştirdiklerini belirlemişlerdir.

Çizelge 4.67. Kadın çiftçilerin boş zamanlarını değerlendirme aktiviteleri

Aktiviteler	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Dinlenirim	12	25.53	11	40.74	7	30.43	30	30.93
Tv İzlerim	12	25.53	3	11.11	7	30.43	22	22.68
Komşuları Ziyaret	8	17.02	2	7.41	2	8.70	12	12.37
Kuran-ı Kerim Okurum	5	10.64	1	3.70	2	8.70	8	8.25
Çarşı Pazar Gezerim	4	8.51	1	3.70	1	4.35	6	6.19
Müzik Dinlerim	1	2.13	1	3.70	0	0.00	2	2.06
Telefonla İlgilenirim	4	8.51	7	25.93	2	8.70	13	13.40
Akraba Ziyareti	1	2.13	1	3.70	2	8.70	4	4.12
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

Çizelge 4.68. Kadın çiftçilerin kendilerine ayırdıkları zaman (saat)

İşletme Grupları	Boş zaman (saat)
1. Grup	1.73
2. Grup	1.22
3. Grup	1.07
Genel	1.43

4.8. Kadın Çiftçinin Karar Verme Sürecine Katılımı

4.8.1. Kokulu otsu bitkilerin üretim ve pazarlama ile ilgili konularda karar verme sürecine katılım

Kadın çiftçilere kokulu otsu bitki üretimi ve pazarlaması ile ilgili konular ayrıntılı olarak başlıklar altında verilerek, kararlara katılanların kim ya da kimler olduğu sorulmuştur. Bu soruya kadın çiftçilerin verdiği cevaplar Çizelge 4.69 ve 4.70'de verilmiştir.

İncelenen işletmelerde yetiştirilecek ürünün türüne karar verilmesine %76.29 kadın ve eşi ortak, %17.53 kadının, %6.19 eşin katıldığı görülmektedir. Tüm işletme gruplarında yetiştirilecek ürünün türüne karar vermeye çoğunlukla kadın ve eşinin ortak katıldığı, kadının ise karar vermeye katılmasının işletme grubu büyüdükçe azaldığı belirlenmiştir.

Tohum ekiminin ne zaman yapılacağı kararına genel olarak işletmelerin yarısından fazlasında %64.95 kadın ve eşinin ortak, %28.87 kadının, %6.19 eşin katıldığı belirlenmiştir. Tohum ekim faaliyetini tamamen kadın işgücü gerçekleştirdiği dikkate alındığında kadının karara katılımı düşük kalmaktadır. İşletme grupları itibariyle bakıldığında işletme grubu büyüdükçe karara daha çok kadın ve eşinin ortak katıldığı görülmektedir. 1., 2. ve 3. gruplarda sırasıyla %31.91, %40.74, ve %8.70 kadının karara katıldığı tespit edilmiştir. Eşin tek başına karara katılımı düşük olup, 2. grupta tek başına karara katılan eş bulunmamaktadır.

İşletmelerde tohumun nasıl ekileceği kararına %63.92 kadın, %27.84 kadın ve eşinin ortak, %8.25 eşin katıldığı görülmektedir. Tüm işletme gruplarında tohumun nasıl ekileceği kararına daha fazla kadın katılmakta olup, işletme grubu büyüdükçe kadının katılım oranı artmaktadır. Buna karşın işletme grubu büyüdükçe kadın ve eşinin ortak karara katılma oranı azalmaktadır. Tohum nasıl ekileceği kararına daha çok kadın katılsa da tohum ekim faaliyetinin tamamını kadının gerçekleştirdiği düşünüldüğünde katılım yetersiz orandadır.

Tohum çeşidine karar verirken işletmelerin %56.70'inde kadın ve eşi ortak, %22.68'inde eşi ve %20.62'sinde kadının katıldığı görülmektedir. Tüm işletme gruplarında tohum çeşidi kararına en fazla kadın ve eşi ortak katılmakta olup, kadının ve eşinin tek başına katılma oranları birbirine yakındır.

İşletmelerde sulama yapılacak zamanın kararına %44.33 kadın ve eşi ortak, %31.96 eşi ve %23.71 kadının katıldığı görülmektedir. İşletme grupları itibariyle bakıldığında 1. grup işletmelerin %46.81'inde kadın ve eşi ortak, %27.66'sında kadın, %25.53'ünde eşi, 2. grup işletmelerin %44.44'ünde kadın ve eşi ortak, %33.33'ünde eşi, %22.22'sinde kadın, 3. grup işletmelerde ise %43.48 eşi, %39.13 kadın ve eşi ortak, %17.39 kadının katıldığı tespit edilmiştir.

İşletmelerde kadınlar hangi girdilerin alınacağına çoğunlukla %56.70'i eşinin, %25.77'si kendinin, %17.53'ü ise eşi ile ortak katıldıklarını ifade etmişlerdir. İşletme grubu büyüdükçe kadının hangi girdilerin alınacağı kararına katılma oranı azalırken, eşin katılma oranı artmaktadır. Bu duruma işletme grubu büyüdükçe kadının yaşlarının daha genç ve deneyim sürelerinin azalmasının etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 1. grupta kadınların bazılarının eşleri tarım dışı faaliyetlerde çalışması kadının karara katılım oranını arttırmaktadır.

Zirai ilaç ve gübre dozunun belirlenmesi kararına yarıdan fazla (%56.70) eşin, (%25.77) kadının ve (%17.53) kadın ve eşin ortak katıldıkları görülmektedir. İşletme grubu büyüdükçe kadın ve eşin ortak katılma oranı artarken, kadının katılım oranının azalmakta olduğu bulunmuştur.

Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı ve faaliyetlerin başlama ve bitirme zamanı kararına büyük çoğunlukla kadın ve eşin ortak katıldığı belirlenmiştir. Bunun yanında 1. grupta kadının karara katılma oranı diğer işletme gruplarına göre yüksektir. Bu durumun sebebi 1. grup işletmelerde farklı meslek gruplarında da faaliyet gösteren eşler olduğundan kadınlar çoğu üretim faaliyetini kendi gerçekleştirip çoğu kararlara da kadının katıldığı tespit edilmiştir.

Genel olarak işletmelerde ürünlerin ne zaman hasat edileceği kararına %67.01 kadın ve eşi ortak, %19.59 kadının, %13.40 eşinin katıldığı bulunmuştur. İşletme grupları itibariyle bakıldığında tüm işletme gruplarında çoğu kadınının eşiyle birlikte bu karara katıldığı görülmektedir. Bununla birlikte kadının katılma oranı işletme grubu büyüdükçe azalmaktadır. Hasat (biçme ve bağlama) faaliyetini tamamıyla kadın işgücününün gerçekleştirdiği göz önüne alındığında kadının karara katılım oranı çok düşüktür.

Çizelge 4.69. Kokulu otsu bitkilerin üretimi ile ilgili konularda kararlara katılım durumu

İşletme grupları	Kadın		Eşi		Kadın ve eşi ortak		Toplam		χ ²	P değeri
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Yetiştirilecek ürün türü kararı										
1. Grup	9	19.15	5	10.64	33	70.21	47	100.00	4.126	0.389
2. Grup	5	18.52	1	3.70	21	77.78	27	100.00		
3. Grup	3	13.04	0	0.00	20	86.96	23	100.00		
Genel	17	17.53	6	6.19	74	76.29	97	100.00		
Tohum ekiminin ne zaman yapılacağı kararı										
1. Grup	15	31.91	5	10.64	27	57.45	47	100.00	10.271	0.036*
2. Grup	11	40.74	0	0.00	16	59.26	27	100.00		
3. Grup	2	8.70	1	4.35	20	86.96	23	100.00		
Genel	28	28.87	6	6.19	63	64.95	97	100.00		
Tohumun ekim şekli kararı										
1. Grup	26	55.32	3	6.38	18	38.30	47	100.00	7.801	0.099**
2. Grup	17	62.96	4	14.81	6	22.22	27	100.00		
3. Grup	19	82.61	1	4.35	3	13.04	23	100.00		
Genel	62	63.92	8	8.25	27	27.84	97	100.00		
Tohum çeşidi kararı										
1. Grup	9	19.15	9	19.15	29	61.70	47	100.00	1.001	0.910
2. Grup	6	22.22	7	25.93	14	51.85	27	100.00		
3. Grup	5	21.74	6	26.09	12	52.17	23	100.00		
Genel	20	20.62	22	22.68	55	56.70	97	100.00		
Sulama zamanı kararı										
1. Grup	13	27.66	12	25.53	22	46.81	47	100.00	2.506	0.644
2. Grup	6	22.22	9	33.33	12	44.44	27	100.00		
3. Grup	4	17.39	10	43.48	9	39.13	23	100.00		
Genel	23	23.71	31	31.96	43	44.33	97	100.00		
Girdi alım kararı										
1. Grup	16	34.04	23	48.94	8	17.02	47	100.00	5.405	0.248
2. Grup	7	25.93	16	59.26	4	14.81	27	100.00		
3. Grup	2	8.70	16	69.57	5	21.74	23	100.00		
Genel	25	25.77	55	56.70	17	17.53	97	100.00		

Çizelge 4.69. Kokulu otsu bitkilerin üretimi ile ilgili konularda kararlara katılım durumu (devam)

İşletme grupları	Kadın		Eşi		Kadın ve eşi ortak		Toplam		x ²	P değeri
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Gübre ve ilaç dozunun belirlenmesi kararı										
1. Grup	16	34.04	23	48.94	8	17.02	47	100.00	5.405	0.248
2. Grup	7	25.93	16	59.26	4	14.81	27	100.00		
3. Grup	2	8.70	16	69.57	5	21.74	23	100.00		
Genel	25	25.77	55	56.70	17	17.53	97	100.00		
Zirai ilaç ve gübrenin kullanım zamanı kararı										
1. Grup	15	31.91	21	44.68	11	23.40	47	100.00	5.035	0.284
2. Grup	7	25.93	15	55.56	5	18.52	27	100.00		
3. Grup	2	8.70	14	60.87	7	30.43	23	100.00		
Genel	24	24.74	50	51.55	23	23.71	97	100.00		
Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı kararı										
1. Grup	9	19.15	5	10.64	33	70.21	47	100.00	5.182	0.269
2. Grup	3	11.11	1	3.70	23	85.19	27	100.00		
3. Grup	1	4.35	1	4.35	21	91.30	23	100.00		
Genel	13	13.40	7	7.22	77	79.38	97	100.00		
Faaliyetlere başlama ve bitirme zamanı kararı										
1. Grup	11	23.40	2	4.26	34	72.34	47	100.00	5.403	0.248
2. Grup	3	11.11	1	3.70	23	85.19	27	100.00		
3. Grup	1	4.35	2	8.70	20	86.96	23	100.00		
Genel	15	15.46	5	5.15	77	79.38	97	100.00		
Ürünlerin ne zaman hasat edileceği kararı										
1. Grup	11	23.40	5	10.64	31	65.96	47	100.00	1.903	0.754
2. Grup	5	18.52	5	18.52	17	62.96	27	100.00		
3. Grup	3	13.04	3	13.04	17	73.91	23	100.00		
Genel	19	19.59	13	13.40	65	67.01	97	100.00		

*0.05'ten küçük p değeri.

**0.10'dan küçük p değeri.

Ürünlerin kime veya nereye satılacağı kararına işletmelerde %60.82 kadın ve eşi ortak, %24.74 eşi, %14.73 kadın katılmaktadır. Ürünlerin satış fiyatının belirlenmesi kararına %61.86 kadın ve eşi ortak, %26.80 eşin, %11.34 ise kadının katıldığı görülmektedir. Tüm işletme gruplarında kadın ve eşinin ortak karara katılımı yarıdan fazla orana sahip olup, bunu eşin katılımı sonrasında kadının katılımı takip etmektedir.

İşletmelerde üretim ve pazarlama kararlarına çoğunda kadın ve eşinin ortak katıldığı tespit edilmiştir. Kadının katılım oranı ise düşüktür. Kadın işgücünün üretim faaliyetlerine katılımı dikkate alındığında kadının kararlara katılım oranları çok düşüktür. Farklı olarak tohumun nasıl ekileceği kararında çoğunlukla kadının

etkiliyken, hangi girdilerin alınacağına ve zirai ilaç gübre dozunun belirlenmesi kararlarında çoğunlukla eşin etkili olduğu belirlenmiştir.

İşletme grupları arasında üretim ve pazarlama kararlarına katılımında farklılığın önemli olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-kare (χ^2) testi yapılmıştır. Karşılaştırmaya esas olan karar konularından; tohum ekiminin nasıl yapılacağı, tohumun nasıl ekileceği konuları arasında ($P < 0.05$ ve 0.10) önemli farklılıklar bulunmuştur. Bunun yanında yetiştirilecek ürün türüne, tohum çeşidine, sulama yapılacak zamana, hangi girdilerin alınacağına, zirai ilaç ve gübre dozunun belirlenmesine, zirai ilaç ve gübre kullanım zamanına, faaliyetlerin ne zaman yapılacağına, faaliyetlerin başlama ve bitirme zamanına, ürünlerin ne zaman hasat edileceğine, ürünlerin kime veya nereye satılacağına ve ürünlerin satış fiyatının belirlenmesi kararlarına katılımında işletme grupları arasında farklılık istatistiki olarak önemli bulunmamıştır.

Özkan (2000), tarafından Antalya ilinde sera sebzeçiliğinde kadın üreticilerin rolünün araştırıldığı bir çalışmada, kadınların sera sebzeçiliğinde işgücü olarak büyük katkılarında karşın işletmede üretim ve pazarlama ile ilgili çeşitli konularda alınan kararlarda etkin olmadığı belirlenmiştir.

Özçatalbaş (2001), Adana ilinde yapılan çalışmada kadının bitkisel üretimde karar sürecine %43.7 oranında katıldığını tespit etmiştir.

Kızılaslan ve Yamanoglu (2010), Tokat ilinin merkez ilçelerinde yaptıkları çalışmada kadınların tarımsal üretim kararlarına %61.40, ürünlerin pazarlanması ile ilgili kararlara %39.77 oranında katıldıklarını belirtmişlerdir.

Bokemier ve Garkouich, (1987), Kentucky'de yaptıkları bir çalışmada ise kırsal alanda kadınların bizzat işleri yapan taraf olmalarına rağmen, işletmeye ilişkin kararlara düşük düzeyde katıldıkları saptamışlardır.

Rosenfeld (1986), tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde kırsal alanda yaşayan kadınların tarımsal faaliyetlere ve kararlara katılımının araştırıldığı bir çalışmada, işletmede uygulamaya yönelik kararları genellikle eşin ya da aile büyüğü olan başka

bir erkeğin verdiği, kadınların %2-4 oranıyla son derece düşük bir katılıma sahip olduğu belirlenmiştir.

Şahin ve Terin (2009), Van ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyündeki kadınların tarımsal faaliyetlere katılımının araştırıldığı bir çalışmada kadınların %72.5'inin hayvansal üretimle ilgili konularda karar almaya katıldığını saptamışlardır.

Çizelge 4.70. Kokulu otsu bitkilerin pazarlanması ile ilgili konularda kararlara katılım durumu

İşletme grupları	Kadın		Eşi		Kadın ve eşi ortak		Toplam		χ ²	P değeri
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ürünlerin kime veya nereye satılacağı kararı										
1. Grup	8	17.02	11	23.40	28	59.57	47	100.00	0.554	0.968
2. Grup	3	11.11	7	25.93	17	62.96	27	100.00		
3. Grup	3	13.04	6	26.09	14	60.87	23	100.00		
Genel	14	14.43	24	24.74	59	60.82	97	100.00		
Ürünlerin satış fiyatının belirlenmesi kararı										
1. Grup	6	12.77	10	21.28	31	65.96	47	100.00	1.610	0.807
2. Grup	3	11.11	9	33.33	15	55.56	27	100.00		
3. Grup	2	8.70	7	30.43	14	60.87	23	100.00		
Genel	11	11.34	26	26.80	60	61.86	97	100.00		

Kadınlara kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ilgili kararlarda ne kadar etkili oldukları sorulmuş verdiği cevaplar Çizelge 4.71'de verilmiştir. Bu soruya ise kadınların %46.39'u etkili, %29.90'ı orta seviyede etkili, %16.49'u çok etkili, %7.22'si ise az etkili olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca işletme gruplarına göre bakıldığında 1. ve 2. grup işletmelerde kadınların çoğu etkili olduğu cevabını verirken, 3. grup işletmelerde orta seviyede etkili olduklarını belirtmişlerdir. Elde edilen veriler kadınların kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerine işgücü olarak erkeklerden daha fazla katıldıklarını ancak üretim ve pazarlama ile ilgili konularda karar verilirken yeterince etkili olmadıklarını göstermiştir (Çizelge 4.71).

Kutlar vd. (2013), tarafından Burdur ilinde yapılan bir çalışmada kadınların %52.8'nin süt sığırları yetiştiriciliği ile ilgili kararlarda orta seviyede etkili olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4.71. Kadın çiftçinin kokulu otsu bitki yetiştiriciliğinde alınan kararlarda etki durumu

Etki durumu	1. Grup		2. Grup		3. Grup		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çok etkiliyim	10	21.28	4	14.81	2	8.70	16	16.49
Etkiliyim	22	46.81	14	51.85	9	39.13	45	46.39
Orta seviyede etkiliyim	11	23.40	8	29.63	10	43.48	29	29.90
Az etkiliyim	4	8.51	1	3.70	2	8.70	7	7.22
Toplam	47	100.00	27	100.00	23	100.00	97	100.00

4.8.2. İşletme ile ilgili diğer konularda karar verme sürecine katılım

İncelenen işletmelerde işletme ile ilgili konulara kararlara katılım durumu Çizelge 4.72’de verilmiştir. Buna göre işletmede yabancı işgücü çalışma kararına yüksek bir oranla (%81.44) kadın ve eşi ortak katılmaktadır. Kadın ise düşük bir oranla (%14.43) katılmaktadır. İşletme grupları itibariyle bakıldığında işletme grubu büyüdükçe kadının katılım oranı azalmaktadır.

İşletmeye tarım araç ve gereçlerinin alınması kararına çoğunlukla kadın ve eşinin (%63.92) ortak katıldığı anlaşılmaktadır. Eşin katılım oranı %29.90 iken kadının katılımı oranı çok düşüktür. İşletme gruplarında kadın ve eşin ortak katılımı yüksek oranlarda iken kadının katılımı düşük olmakla beraber 3. grup işletmelerde kadınlar tek başına katılım gerçekleştirmemiştir.

Arazi alınıp satılması kararına işletmelerde %74.23 kadın ve eşi ortak, %21.65 eşin ve %4.12 düşük bir oranla kadının katıldığı belirlenmiştir. İşletme grupları incelendiğinde 1. ve 2. grup işletmelerin çoğunda 3. grup işletmelerin ise tamamında kadın ve eşi ortak karara katılırken, 2. grup işletmelerde %40.74 oranla eşin karara katıldığı tespit edilmiştir.

İşletmede elde edilen gelirin harcanma kararına işletmelerde yüksek oranla (%88.66) kadın ve eşi ortak etkili olmaktadır. Kadının katılım oranı ise (%9.28) düşük bir oran olsa da eşin katılımından (%2.06) yüksektir. Bu durum tüm işletme gruplarında benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.72. İşletme ile ilgili diğer konularda karar verme durumu

İşletme grupları	Kadın		Eşi		Kadın ve eşi ortak		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletmede yabancı işgücünün çalışma kararı								
1. Grup	10	21.28	2	4.26	35	74.47	47	100.00
2. Grup	3	11.11	0	0.00	24	88.89	27	100.00
3. Grup	1	4.35	2	8.70	20	86.96	23	100.00
Genel	14	14.43	4	4.12	79	81.44	97	100.00
Tarım araç ve gereçlerin alınma kararı								
1. Grup	4	8.51	14	29.79	29	61.70	47	100.00
2. Grup	2	7.41	11	40.74	14	51.85	27	100.00
3. Grup	0	0.00	4	17.39	19	82.61	23	100.00
Genel	6	6.19	29	29.90	62	63.92	97	100.00
Arazi alınması veya satılması kararı								
1. Grup	3	6.38	10	21.28	34	72.34	47	100.00
2. Grup	1	3.70	11	40.74	15	55.56	27	100.00
3. Grup	0	0.00	0	0.00	23	100.00	23	100.00
Genel	4	4.12	21	21.65	72	74.23	97	100.00
İşletmede elde edilen gelirin harcanma kararı								
1. Grup	5	10.64	1	2.13	41	87.23	47	100.00
2. Grup	3	11.11	0	0.00	24	88.89	27	100.00
3. Grup	1	4.35	1	4.35	21	91.30	23	100.00
Genel	9	9.28	2	2.06	86	88.66	97	100.00
Kredi kullanma kararı								
1. Grup	2	4.26	2	4.26	43	91.49	47	100.00
2. Grup	1	3.70	5	18.52	21	77.78	27	100.00
3. Grup	1	4.35	2	8.70	20	86.96	23	100.00
Genel	4	4.12	9	9.28	84	86.60	97	100.00
Yatırım yapma								
1. Grup	3	6.38	2	4.26	42	89.36	47	100.00
2. Grup	1	3.70	4	14.81	22	81.48	27	100.00
3. Grup	1	4.35	2	8.70	20	86.96	23	100.00
Genel	5	5.15	8	8.25	84	86.60	97	100.00

4.8.3. Aile içi konularda karar verme sürecine katılım

Aile içi konularda kararlara katılım durumu kadınların verdiği cevaplara göre Çizelge 4.73'te verilmiştir. İşletme ailelerinde aile bütçesinin yapılması kararına %52.58'inde kadın ve eşi ortak, %30.93'ünde kadın ve %16.49'unda eşin etkili olduğu saptanmıştır. Çoğunlukla aile bütçesinin yapılmasına kadın ve eşi ortak katılım sağlasa da kadının tek başına etkili olduğu oran da az değildir.

Aile gelirinin harcanmasına karar verilirken %77.32 oranla kadın ve eşi ortak etkili olmaktadır. Bununla birlikte kadın ve eşin kararda tek başına etkili olduğu oranlar eşittir. Aile gelirinin harcanması kararının ailelerde genelde ortak verilen bir karar olduğu anlaşılmaktadır.

Ailelerde ev gıda, temizlik ihtiyaçları ile ev eşyalarının alınması kararında genellikle kadın etkili olup, az bir oranda olsa kadın ve eşin ortak katılımı da söz konusudur. Giyim eşyalarının alınmasında genelde kadın (%81.44) etkili olurken, kadının ve eşin ortak (%18.56) etkili olduğu da tespit edilmiştir.

Ailelerde çocuk sayısı ve çocukların gelecekle ilgili kararlarına tümüyle anne babanın birlikte etkili olduğu tespit edilmiştir. Kadının hayatı etkileyen böylesi önemli kararlarda eşiyile birlikte ortak hareket edilmesi söz hakkının olduğunu ve pasif kalmadığını göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında eve alınan gıda, temizlik, eşya alım kararlarında kadının tek başına karara katılırken, aile içi diğer önemli kararlarda eşiyile birlikte ortak kararlara katıldığı görülmektedir. Buna göre kadının aile içi kararlarda etki durumun önemli oranlarda olduğu söylenebilir.

Oğuz ve Kan (2010), tarafından Konya ili Yaylacık Köyünde yapılan bir çalışmada ise kadınlara “toplam aile gelirinin harcanmasında kimler karar verici” diye sorulmuş ve kadınların %40.0’i kocasının karar verdiğini, %36.4’ü kocası ile birlikte karar verdiklerini, %21.8’i tüm aile bireyleri ile birlikte karar verdiklerini, %1.8’i yalnızca kendisinin karar verdiğini ifade etmiştir.

Ünal (2009), Seydişehir ilçesinde yaptığı çalışmada kadınların en çok ev eşyalarının satın alınmasında (%48.88), en az arazi satın alma ya da satma (%4.49) karar sahibi olduklarını belirlemiştir. Ayrıca kadınlar %28,99 ile çocukların evliliğinde, %13,61 ile istenen çocuk sayısında ve %7,10 ile çocukların okumasında karar sahibi olabildiklerini tespit etmiştir.

Kutlar vd.(2013), Burdur ilinde yaptığı çalışmada aile bütçesini %61.8 kadın ve eşinin birlikte, %20.2 ise eşin yaptığı bulunmuştur.

Oğuz ve Kan (2010), Konya ilinin Yaylacık köyünde kadınlara yönelik yaptıkları bir araştırmada kadınların %62.03'si parasal konularda eşi ile birlikte karar verdiklerini, %16.17'si eşinin karar verdiğini, %0.38'i ise kendisinin karar verdiğini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.73. Aile içi konularda kararlara karar verme durumu

İşletme grupları	Kadın		Eşi		Kadın ve eşi ortak		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Aile bütçesinin yapılması kararı								
1. Grup	16	34.04	6	12.77	25	53.19	47	100.00
2. Grup	8	29.63	4	14.81	15	55.56	27	100.00
3. Grup	6	26.09	6	26.09	11	47.83	23	100.00
Genel	30	30.93	16	16.49	51	52.58	97	100.00
Aile gelirinin harcanması kararı								
1. Grup	7	14.89	3	6.38	37	78.72	47	100.00
2. Grup	2	7.41	5	18.52	20	74.07	27	100.00
3. Grup	2	8.70	3	13.04	18	78.26	23	100.00
Genel	11	11.34	11	11.34	75	77.32	97	100.00
Ev gıda ihtiyaçlarının alınması kararı								
1. Grup	44	93.62	0	0.00	3	6.38	47	100.00
2. Grup	26	96.30	0	0.00	1	3.70	27	100.00
3. Grup	22	95.65	0	0.00	1	4.35	23	100.00
Genel	92	94.85	0	0.00	5	5.15	97	100.00
Ev temizlik ihtiyaçlarının alınması kararı								
1. Grup	45	95.74	0	0.00	2	4.26	47	100.00
2. Grup	27	100.00	0	0.00	0	0.00	27	100.00
3. Grup	23	100.00	0	0.00	0	0.00	23	100.00
Genel	95	97.94	0	0.00	2	2.06	97	100.00
Ev eşyalarının alınması kararı								
1. Grup	43	91.49	0	0.00	4	8.51	47	100.00
2. Grup	27	10.00	0	0.00	0	0.00	27	100.00
3. Grup	22	95.65	0	27.00	1	4.35	23	100.00
Genel	92	94.85	0	0.00	5	5.15	97	100.00
Giyim eşyalarının alınması kararı								
1. Grup	37	78.72	0	0.00	10	21.28	47	100.00
2. Grup	25	92.59	0	0.00	2	7.41	27	100.00
3. Grup	17	73.91	0	0.00	6	26.09	23	100.00
Genel	79	81.44	0	0.00	18	18.56	97	100.00

Çizelge 4.73. Aile içi konularda kararlara karar verme durumu (devam)

İşletme grupları	Kadın		Eşi		Kadın ve eşi Ortak		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk sayısı kararı								
1. Grup	0	0.00	0	0.00	47	100.00	47	100.00
2. Grup	0	0.00	0	0.00	27	100.00	27	100.00
3. Grup	0	0.00	0	0.00	23	100.00	23	100.00
Genel	0	0.00	0	0.00	97	100.00	97	100.00
Çocukların gelecekle ilgili kararlarına								
1. Grup	0	0.00	0	0.00	47	100.00	47	100.00
2. Grup	1	3.70	0	0.00	26	96.30	27	100.00
3. Grup	0	0.00	0	0.00	23	100.00	23	100.00
Genel	1	1.03	0	0.00	96	98.97	97	100.00

4.17. Kadınların Yetkili Konuma Gelmeleri Durumunda Kokulu Otsu Bitki Üretimi İçin Yapmak İstedikleri

Araştırma kapsamındaki kadın çiftçilere “muhtar, ziraat mühendisi, kaymakam, tarım bakanı olsanız kokulu otsu bitki üretimi için ne yapmak isterdiniz?” diye sorulmuş söylemiş oldukları cevaplar Çizelge 4.74, Çizelge 4.75, Çizelge 4.76 ve Çizelge 4.77’de verilmiştir. Kadın çiftçilerin %23.71’i muhtar olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için ne yapmak istediğini bilmediklerini söylerken, %34.02’si üretici örgütü kurulmasını sağlamak istediğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadınların %12.37’si ürünlerin satışında aracılara ortadan kaldırmak için uğraşacağını, %7.22’si ise kadın çiftçilerin sigortalı olmasını sağlamak istediklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.74). Genel olarak cevaplara bakıldığında kadınların kokulu otsu bitki üretiminde eksik ve çözülmesi gereken önemli konulara değindikleri saptanmıştır.

Çizelge 4.74. Kadın çiftçilerin muhtar olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri

Cevaplar	Sayı	%
Üretici örgütü kurulmasını sağladım	33	34.02
Bilmiyorum	23	23.71
Ürünlerin satışında aracılara ortadan kaldırmak için uğraşırđım	12	12.37
Kadın çiftçilerin sigortalı olmasını sağladım	7	7.22
Üreticilere eğitim çalışması yapılmasını sağladım	6	6.19
Yeni pazarlar oluşturulmasını sağladım	5	5.15
Çiftçilere her konuda destek olurđım	5	5.15
Su kanalı sorununu çözerđim	3	3.09
Ürün fiyatlarının yükselmesi için uğraşırđım	3	3.09
Toplam	97	100.00

Kadın çiftçilerin %22.68'i ziraat mühendisi olması durumunda kokulu otsu bitki üretimi için ne yapmak istediğini bilmediğini söylerken, %20.62'si kaliteli ürün yetiştirmeleri için çiftçiyi yönlendireceğini, %15.46'sı bilgilerini çiftçilere aktarmak istediğini ve %15.46'sı kokulu otsu bitkilerin hastalık ve zararlıları için ilaç gübre geliştirmek istediğini belirtmişlerdir (Çizelge 4.75). Kadınların yapmak istediklerine bakıldığında, kokulu otsu bitki üretiminde teknik konularda eksik gördükleri ve çözüm beledikleri konular olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.75. Kadın çiftçilerin ziraat mühendisi olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri

Cevaplar	Sayı	%
Bilmiyorum	22	22.68
Kaliteli ürün yetiştirmeleri için çiftçiyi yönlendirirdim	20	20.62
Bilgilerimi çiftçilere aktarırdım	15	15.46
Kokulu otsu bitkilerin hastalık ve zararlıları için ilaç gübre geliştirdim	15	15.46
Kaliteli tohum geliştirdim	12	12.37
Yeşillığe ruhsatlı ilaç çıkmasını sağladım	6	6.19
Satış kooperatifi kurar önderlik ederdim	4	4.12
Çiftçiye kaliteli ve ucuz girdi sağladım	3	3.09
Toplam	97	100.00

Kadın çiftçilerin %72.16'sı kaymakam olma durumunda kokulu otsu bitki üretimi için ne yapacağını bilmediğini belirtmişlerdir. Bu durumun kadınların kaymakamın görevlerini bilmediğinden kaynaklandığı saptanmıştır. Bunun yanında kadınların %12.37'si çiftçilerin sorunlarını bilerek yardımcı olmak istediğini, %8.25'i ise ürün satışında aracılığı ortadan kaldırılmasını sağlamak istediğini ifade etmişlerdir (Çizelge 4.76).

Çizelge 4.76. Kadın çiftçilerin kaymakam olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri

Cevaplar	Sayı	%
Bilmiyorum	70	72.16
Çiftçilerin sorunlarını bilir yardımcı olurum	12	12.37
Ürün satışında aracılığı ortadan kaldırılmasını sağladım	8	8.25
Üreticilere destek verilmesi için çalışmalar yapardım	3	3.09
Ürün satışı için yeni alıcılar ve pazarlar bulurdum	3	3.09
Üretici kooperatifi kurulmasını sağladım	1	1.03
Toplam	97	100.00

Kadın çiftçilerin %20.62'si tarım bakanı olma durumlarında ne yapacaklarını bilmediklerini ifade ederken, %45.36'sı çiftçilere girdi desteği vermek istediğini, %13.40'ı ürün fiyatlarını iyi ve sabit tutulmasını sağlayacağını belirtmişlerdir (Çizelge 4.77).

Kadınların genel olarak verdikleri cevaplara bakıldığında, kokulu otsu bitki üretiminde çözülmesi gereken konulara değindikleri ve ellerinde fırsatları olduğunda kokulu otsu bitki üretimine önemli katkılar sağlayabilecekleri tespit edilmiştir.

Çizelge 4.77. Kadın çiftçilerin tarım bakanı olmaları durumunda kokulu otsu bitki üretimi için yapmak istedikleri

Cevaplar	Sayı	%
Çiftçiye girdi desteği verirdim	44	45.36
Bilmiyorum	20	20.62
Ürün fiyatlarını iyi ve sabit tutulmasını sağlardım	13	13.40
Kokulu otlara ruhsatlı ilaç çıkarılmasını sağlardım	6	6.19
Üreticileri üretimi arttırmak için teşvik ederdim	6	6.19
Çiftçilerin sorunlarını bilir çözüm bulurdum	5	5.15
Ürün satışında aracıyı ortadan kaldırırdım	3	3.09
Toplam	97	100.00

Kadınlar yetkili konuma geldiklerinde kokulu otsu bitki üretiminde eksik noksan konulara değinebilecekleri tespit edilmiştir. Kadınlar muhtar olduklarında özellikle üretici örgütü kurulmayı, ziraat mühendisi olduklarında kaliteli ürün yetiştirmeleri için çiftçiye yönlendirmeyi, kaymakam olduklarında çiftçilerin sorunlarına çözüm bulmak için uğraşmayı ve tarım bakanı olduklarında çiftçilere girdi desteği vermeyi istedikleri belirlenmiştir.

4.18. Bir tür Kokulu Otsu Bitki Yetiştiren İşletmeler ile İki ve Daha Fazla Tür Kokulu Otsu Bitki Yetiştiren İşletmelerin Bazı Sosyo Ekonomik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

Bir tür kokulu otsu bitki yetiştirenler ile iki ve daha tür fazla kokulu otsu bitki yetiştirenler arasında bazı değişkenlerde herhangi bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-kare (χ^2) testlerinden elde edilen sonuçlar Çizelge

4.78’de verilmiştir. Çizelgede karşılaştırmaya esas olan özelliklerden; işletme sera genişliği, kadın çiftçilerin üretim deneyimi, kadın çiftçilerin alet-ekipman kullanma durumu, kadın çiftçilere göre kadın üreticilerin işletmenin geliri, kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretiminden kaynaklı sağlık sorunu olup olmama durumu değişkenleri arasında (P<0.001, 0.05 ve 0.10) önemli farklar bulunmuştur. Buna karşın kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretiminde bilgi ihtiyacı durumları ve işgücü olarak çalışma memnuniyetleri durumu değişkenleri arasında herhangi bir fark bulunmamıştır (Çizelge 4.78).

Çizelge 4.78. Bir tür kokulu otsu bitki yetiştirenler ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerin bazı özelliklerinin karşılaştırılması

Özellikler	Bir tür kokulu otsu bitki yetiştirenler		İki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştirenler		χ ²	P değeri
	N	%	N	%		
İşletme sera genişliği (dekar)					26.228	0.000***
1-4	32	74.42	15	27.78		
5-9	10	23.26	17	31.48		
10+	1	2.33	22	40.74		
Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretim deneyimi (yıl)					5.061	0.080**
3-7	14	32.56	8	14.81		
8-12	24	55.81	34	62.96		
13+	5	11.63	12	22.22		
Kadın üreticilerin alet-ekipman kullanma durumu					3.556	0.059**
Evet	24	55.81	40	74.07		
Hayır	19	44.19	14	25.93		
Kadın üreticilere göre aile gelirinin durumu					5.053	0.080**
Düşük	2	4.65	4	7.41		
Orta	37	86.05	36	66.67		
Yüksek	4	9.30	14	25.93		
Kadın üreticilerin kokulu ot üretiminde işgücü olarak çalışmaktan memnuniyet durumu					0.223	0.895
Evet	17	39.53	20	37.04		
Hayır	5	11.63	8	14.81		
Kısmen	21	48.84	26	48.15		
Kadın üreticilerin kokulu otsu bitki üretimi ile ilgili bilgi ihtiyacı durumları					0.619	0.431
Evet	34	79.07	46	85.19		
Hayır	9	20.93	8	14.81		
Kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretim faaliyetinden kaynaklı yaşadığı sağlık sorunu yaşama durumu					11.799	0.001***
Evet	31	72.09	20	37.74		
Hayır	12	27.91	34	64.15		

*0.05’ten küçük P değeri.

**0.10’dan küçük P değeri.

***0.001’dan küçük P değeri.

Bir tür kokulu otsu bitki yetiştiren ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerde, üretim ve pazarlama ile ilgili kararlara katılımın arasında herhangi bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-kare (χ^2) testlerinden elde edilen sonuçlar Çizelge 4.79’da verilmiştir. Çizelgede karşılaştırmaya esas olan karar konularından; tohumun nasıl ekileceği, hangi girdilerin alınacağı, gübre ve ilaç dozunun belirlenmesi, zirai ilaç ve gübrenin kullanım zamanı, ürünlerin ne zaman hasat edileceği, ürünlerin kime veya nereye satılacağı konularında ($P < 0.05$ ve 0.10) önemli farklar bulunmuştur. Buna karşın yetiştirilecek ürün türü, tohum ekiminin ne zaman yapılacağı, tohum çeşidine, sulama yapılacak zaman, faaliyetlerin ne zaman yapılacağı, faaliyetlere başlama ve bitirme zamanı, ürünlerin satış fiyatının belirlenmesi kararlarına katılımda; bir tür kokulu otsu bitki yetiştiren ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştirenler arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır (Çizelge 4.79).

Çizelge 4.79. Bir tür kokulu otsu bitki yetiştiren ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerin, üretim ve pazarlama ile ilgili kararlara katılımın karşılaştırılması

Karar konuları	Bir tür kokulu otsu bitki yetiştirenler		İki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştirenler		χ^2	P değeri
	N	%	N	%		
Yetiştirilecek ürün türü kararı						
Kadın	10	23.26	7	12.96	3.453	0.178
Eşi	4	9.30	2	3.70		
Kadın ve eşi ortak	29	67.44	45	83.33		
Tohum ekiminin ne zaman yapılacağı kararı						
Kadın	20	46.51	18	33.33	1.956	0.376
Eşi	2	4.65	2	3.70		
Kadın ve eşi ortak	21	48.84	34	62.96		
Tohumun nasıl ekileceği kararı						
Kadın	24	55.81	38	70.37	6.835	0.033*
Eşi	7	16.28	1	1.85		
Kadın ve eşi ortak	12	27.91	15	27.78		
Tohum çeşidi kararı						
Kadın	10	23.26	10	18.52	3.617	0.164
Eşi	13	30.23	9	16.67		
Kadın ve eşi ortak	20	46.51	35	64.81		

Çizelge 4.79. Bir tür kokulu otsu bitki yetiştiren ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerin, üretim ve pazarlama ile ilgili kararlara katılımın karşılaştırılması (devam)

Karar konuları	Bir tür ürün yetiştirenler		İki ve daha fazla tür ürün yetiştirenler		χ^2	P değeri
	N	%	N	%		
Sulama yapılacak zaman kararı						
Kadın	13	30,23	10	18,52	3.147	0.207
Eşi	15	34,88	16	29,63		
Kadın ve eşi ortak	15	34,88	28	51,85		
Hangi girdilerin alınacağı kararı						
Kadın	16	37,21	9	16,67	5.402	0.067**
Eşi	20	46,51	35	64,81		
Kadın ve eşi ortak	7	16,28	10	18,52		
Gübre ve ilaç dozunun belirlenmesi kararı						
Kadın	16	37,21	9	16,67	5.402	0.067**
Eşi	20	46,51	35	64,81		
Kadın ve eşi ortak	7	16,28	10	18,52		
Zirai ilaç ve gübrenin kullanım zamanı kararı						
Kadın	16	37,21	8	14,81	6.510	0.039*
Eşi	18	41,86	32	59,26		
Kadın ve eşi ortak	9	20,93	14	25,93		
Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı kararı						
Kadın	9	20,93	4	7,41	3.789	0.150
Eşi	3	6,98	4	7,41		
Kadın ve eşi ortak	31	72,09	46	85,19		
Faaliyetlere başlama ve bitirme zamanı kararı						
Kadın	10	23,26	5	9,26	4.472	0.107
Eşi	1	2,33	4	7,41		
Kadın ve eşi ortak	32	74,42	45	83,33		
Ürünlerin ne zaman hasat edileceği kararı						
Kadın	12	27,91	7	12,96	4.651	0.098**
Eşi	7	16,28	6	11,11		
Kadın ve eşi ortak	24	55,81	41	75,93		
Ürünlerin nerde veya nereye satılacağı kararı						
Kadın	10	23,26	4	7,41	5.373	0.068**
Eşi	11	25,58	13	24,07		
Kadın ve eşi ortak	22	51,16	37	68,52		
Ürünlerin satış fiyatının belirlenmesi kararı						
Kadın	8	18,60	3	5,56	4.504	0.105
Eşi	12	27,91	14	25,93		
Kadın ve eşi ortak	23	53,49	37	68,52		

*0.05'ten küçük p değeri.

**0.10'dan küçük p değeri.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Antalya ili Muratpaşa ilçesinde serada kokulu otsu bitki yetiştiriciliği yapan işletmelerde kadın işgücü kullanımı, kadının üretim faaliyetlerindeki rolleri, üretim ve pazarlama ilgili karar sürecine katılımı, kokulu otsu bitki üretimindeki başlıca sorunları ve beklentilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın ana materyalini Antalya Muratpaşa ilçesinde kokulu otsu bitki yetiştiriciliği yapan 97 işletmede kadınlarla yapılan anket çalışması ile toplanmış veriler oluşturmaktadır. Araştırmada işletme genişlikleri 1-4 dekar, 5-9 dekar, 10 ve daha fazla dekar seraya sahip olan işletmeler olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır.

Araştırma sonunda elde edilen verileri özetlemek gerekirse; araştırma bölgesinde kokulu otsu bitki yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan kadın çiftçilerin ortalama yaşının 43.14 yıl, kokulu otsu bitki yetiştiriciliği ile ilgili deneyimlerinin 10.40 yıl olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kadın çiftçilerin eğitim düzeyine bakıldığında %8.25'nin okuryazar olup %58.76'sı ilkokul, %25.77'si ortaokul ve %7.22'sinin lise mezunu olduğu belirlenmiştir.

Kadın çiftçilerin %97.94'ünün evli, %2.06'sının ise dul olup, %67.01'nin görücü usulü, %23.71'nin anlaşarak, %9.28'nin kaçarak evlendiği saptanmıştır. Ayrıca kadınların ortalama evlenme yaşı 18.74 ve %12.37'sinin 1, %43.30'unun 2, %32.99'unun 3, %11.34'ünün 4 çocuğa sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kadın çiftçilerin %25.26'sının kendine ait sosyal güvencesinin var olduğu, %76.26'sının ise eşinden yararlandığı tespit edilmiştir. Kendine ait sosyal güvencesi olan kadın çiftçilerin %79.17'sinin tarım bağkuru, %20.83'ünün bağkuru olduğu saptanmıştır. Ayrıca kadınların %30.93'ünün üzerine kayıtlı mal varlığı olduğu, %69.07'sinin ise olmadığı saptanmıştır.

Kadınların evlenmeden önce %65.98'inin tarımsal faaliyette çalışmış oldukları, %34.02'sinin ise evlenmeden önce herhangi bir işte çalışmadıkları saptanmıştır. Tarımsal faaliyette çalışmış olan kadınların %90.48'inin serada sebze yetiştiriciliğinde, %7.94'ünün tarlada tahıl yetiştiriciliğinde ve %3.17'sinin sera işlerinde yevmiyeci olarak çalışmış oldukları belirlenmiştir. Kadın çiftçilerin

evlendikten sonra %86.60'nın iş yoğunluğunun arttığı, %9.28'inin iş yoğunluğunun azaldığı, %4.12'sinin değişmediği tespit edilmiştir. İşletme grubu büyüdükçe evlendikten sonra iş yoğunluğu artan kadınların oranının arttığı saptanmıştır.

İşletmelerde kadın çiftçilerin %43.30'u eş, dost, akrabasının, %35.05'i eşinin ailesinin, %10.31'i kendi aile büyüklerinin, %9.28'i eşinin, %2.06'sı kendi babasının kokulu otsu bitki üretimine başladığında ilk bilgi kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir. Kokulu otsu bitki yetiştiriciliğiyle ilgili kadın çiftçilerin %82.47'sinin bilgiye ihtiyacı olduğu, %17.53'ünün ise olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte bilgiye ihtiyacı olan kadınların %98.75'nin hastalık ve zararlılarla mücadele, %16.25'inin sulama-ilaçlama, %2.50'sinin her konuda bilgiye ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Tüm işletme gruplarında kadınların çoğunlukla hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda bilgiye ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir. Kadın çiftçilerin %53.61'i ziraat mühendisinden, %51.55'i eşinden, %43.30 zirai ilaç ve gübre bayilerinden, %21.65'i komşu, akrabalarından şu anda bilgi edindiği tespit edilmiştir. Ayrıca kadın çiftçilerin %11.34'ünün hiç kimseden bilgi almadığı ve tecrübelerine güvendiği belirlenmiştir.

Genel olarak işletmelerde kadın çiftçilerin tamamının girdilerin pahalı olması, %89.69'unun hastalık ve zararlılarla mücadele, %42.27'sinin pazarlama sorunu, %32.99'unun verim düşüklüğü, %27.84'ünün işçi temini, %21.65'inin kokulu otlara ruhsatlı ilaç olmaması, %8.25'inin teknik bilgi eksikliği ve %2.06'sinin finansman yetersizliği gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca kadın çiftçilerin %52.58'inin kokulu otsu bitki üretiminden kaynaklı sağlık sorunu yaşadığı, %47.42'sinin sağlık sorunu yaşamadığı belirlenmiştir.

Kadın çiftçilerin %55.67'si girdi desteği sağlaması, %25.77'si ürün satışında fiyatların yüksek olması, %12.37'si ürün satışında aracılardan ortadan kaldırılması, %6.19'u kokulu otsu bitkilere ruhsatlı ilaç çıkarılması konularında devletten yardım bekledikleri saptanmıştır.

İşletmelerde kadın çiftçilerin %65.98'inin alet-ekipman kullanabildiği, %34.02'sinin kullanamadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte kadınların işletmelerde sadece pülverizatör kullanabildiği tespit edilmiştir.

Kadınların %70.10'u ilçede kadına yönelik eğitimin düzenlenmediğini, %29.90'ı ise düzenlenmiş olsa bile haberinin olmadığını ifade etmişlerdir. Kadınlar kokulu otsu bitki üretimi ile ilgili hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda (%59.79) ve tohum ekiminden ürün satışına kadar her konuda (%5.15) eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir.

İşletmelerde kadın çiftçilerin sahip olduğu ortalama aile nüfusu 3.30-4.26 arasında değişmektedir. İşletmeler ortalamasında ise bu rakam 3.64 olup, bunun %52.04'ünü kadın nüfusu, %47.96'sını ise erkek nüfusu oluşturmaktadır. Bununla birlikte işletmelerde çekirdek aile tipi (%93.81) büyük çoğunluğu oluştururken, geniş aile tipi (%6.19) az oranda olmakla beraber halen mevcut olduğu saptanmıştır. Ayrıca işletmelerde ailelerin %94.85'nin temel geçim kaynağı kokulu otsu bitki üretim faaliyeti iken %5.15'nin tarım dışı faaliyeti olduğu belirlenmiştir. İşletmelerde kadınların %75.26'sı aile gelirini orta düzey olarak görürken %20.62'si yüksek düzeyde, %4.12'si düşük düzeyde görmektedir.

Kokulu otsu bitki üretim faaliyetinde bulunan işletmelerin işletme başına 6.44 da toplam işletme arazi, 6.07 da işlenen arazi, 0.37 da nadas alanı, 6.07 da sulanan arazi, 0.37 da kuru arazi ve 6.07 da sera arazisi düştüğü tespit edilmiştir. Tüm işletmeler ortalamasına göre işletme arazisinin mülkiyet durumuna bakıldığında işletme başına düşen mülk ve kira işlenen arazi miktarları sırasıyla 5.98 ve 0.46 da olarak bulunmuştur. İşletme başına parsel sayısı ise ortalama 2.22 adet, sera sayısı ise 2.33 adet olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte işletme grubu büyüdükçe orantılı olarak işletmelerde dekarların, parsel sayısının ve sera sayısının arttığı tespit edilmiştir.

İşletmeler ortalamasına göre işletme başına 0.07 traktör, 1.12 pülverizatör, 0.31 el traktörü, 1.41 el arabası gibi alet-ekipman düşmektedir. İşletme başına düşen ortalama alet-ekipman sayıları işletme büyüklükleri ile doğru orantılı olarak artmaktadır.

İşletmelerde potansiyel işgücü miktarı 745.21-903.26 erkek işgünü (EİG) arasında değişmekte ve genel olarak işletmeler ortalamasında 807.99 EİG olmaktadır. İşletmelerde işgücünün %52.06'sını erkek, %47.94'ünü kadın işgücü oluşturmaktadır. İşletmelerde potansiyel işgücünü kullanım oranının %90.14 olup, yılda kullanılan ortalama aile işgücü miktarının 728.35 erkek işgünü (EİG) olup olduğu belirlenmiştir.

Kullanılan aile işgücünün %91.72'si kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde, %8.28'i tarım dışı faaliyetlerde kullanıldığı tespit edilmiştir.

İşletmelerde kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde toplam işgücü kullanımının yıllık 2 700 saat (günlük işgücü kullanımı: 9.00 saat) olup; bunun %75.05'ini aile işgücü ve %24.95'ini yabancı işgücü oluşturduğu tespit edilmiştir. Toplam işgücü kullanımının %62.69'unu kadın, %37.31'ini erkek işgücünün oluşturduğu belirlenmiştir. Yabancı işgücü kullanımının %94.88'ini kadın, %5.12'sini erkek işgücü oluşturduğu saptanmıştır. İşletmelerde toprağa gübre verme ve sürüm faaliyeti için erkek, tohum ekimi ve biçme bağlama faaliyeti için kadın işgücünden yararlandığı belirlenmiştir. Üreticilerin yabancı işgücünü daha çok biçme ve bağlama faaliyeti için kullandıkları belirlenmiştir. İşletmelerde yılda kullanılan yabancı işgücü miktarı ortalama 673.79 saat (günlük yabancı işgücü kullanımı: 2.24 saat) olup, bunun %92.16'sinin biçme ve bağlama faaliyeti için kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca işletme grubu büyüdükçe yabancı işgücü kullanımının arttığı tespit edilmiştir.

İşletmelerin aile nüfusu ve yaş gruplarına göre işgücü kullanımı incelendiğinde; İşletme başına ortalama aile nüfus miktarı 3.64 kişi olup bunun %53.82'si kadın ve %46.18'i erkek nüfusundan oluşmaktadır. Aile nüfusunun %57.22'si 15-49 yaş grubunda yer almaktadır. İşletme gruplarına göre incelendiğinde; işletme büyüklüğü arttıkça aile nüfusunun da arttığı tespit edilmiştir. İşletmelerde ortalama aile işgücü kullanımı 6.75 saat/gün olup, bunun 3.51 saat/gün ile %51.98'inin kadınlara ve 3.24 saat/gün ile %48.02'sinin erkeklere ait olduğu saptanmıştır. İşletme büyüklüğü arttıkça işletmelerde kullanılan aile işgücünün de arttığı belirlenmiştir.

Kokulu otsu bitki üretim faaliyetlerinde cinsiyete göre göre aile işgücü kullanımı incelendiğinde; işletmelerde kadınların yoğun olarak çalıştıkları faaliyetlerin; biçme bağlama (%100), tohum ekimi (%100), yabancı ot temizliği (%64.94), solarizasyon (%53.06), damlama sulama sistemi kurma (%50.59), ilaçlama (%50.48), gölge tozu atma (%50.38) olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin daha yoğun çalıştığı faaliyetlerin; sürüm (%100), nakliye (98.69), yükleme (%98.53), kasaya yerleştirme (%97.61), kasa taşıma (%97.51), sulama (%79.20), toprağa hayvan gübresi verme (%77.73), gübreleme (%70.80), karık açma (%59.26) olduğu belirlenmiştir.

Kadın çiftçilerin %48.45'inin kokulu otsu bitki üretiminde çalışmaktan kısmen memnun olduğu, %38.14'ü memnun olduğu, %13.40'ının ise memnun olmadığı tespit edilmiştir.

Genel olarak işletmelerde kadının çalışma süresi 5.58 saat olup, bunun %62.91'i kokulu otsu bitki üretim faaliyeti, %37.09'unun da ev işleri olduğu belirlenmiştir. İşletme grubu büyüdükçe kadının çalışma süresi de paralel olarak artmaktadır. Aynı zamanda işletme grubu büyüdükçe kadın çiftçinin kokulu otsu bitki üretim faaliyetine katılım süresi artarken ev işlerine ayırdığı süre azalmaktadır.

Kadın çiftçilerin kendilerine ortalama 1.43 saat zaman ayırdıkları tespit edilmiştir. Bu sürede kadınların dinlenme (%30.93), tv seyretme (%22.68), telefonla ilgilenme (%13.40), komşuları ziyaret etme (%12.37), kuran-ı kerim okuma (%8.25), çarşı pazar gezme (%6.19), akraba ziyaret etme (%4.12) ve müzik dinleme (%2.06) gibi aktiviteler gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. İşletme grubu büyüdükçe kadın çiftçilerin kendilerine ayırdıkları zamanın azaldığı tespit edilmiştir.

Genel olarak işletmelerde kokulu otsu bitki üretimi ve pazarlaması ile ilgili çoğu karara kadın ve eşinin ortak katıldığı saptanmıştır. Bununla birlikte tohumun nasıl ekileceği kararına daha çok kadınların, hangi girdilerin alınacağı, gübre ve ilaç dozunun belirlenmesi ve zirai ilaç ve gübrenin kullanım zamanı gibi kararlara da daha çok erkeklerin karar verdiği belirlenmiştir. Ayrıca kokulu otsu bitki üretim ve pazarlaması ile ilgili kararlarda kadınların %46.39'nun etkili, %29.90'nın orta seviyede etkili, %16.49'unun çok etkili, %7.22'sinin ise az etkili olduğu tespit edilmiştir.

İşletme genişliğine göre gruplandırılan işletmelerin bazı özelliklileri arasında herhangi bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-kare (χ^2) testi sonucuna göre karşılaştırmaya esas olan bazı değişkenlerden; kadın çiftçinin yaşı, eğitim düzeyi, sahip olduğu aile büyüklüğü, aile gelirinin durumu ve kokulu otsu bitki üretimi faaliyetine ait gayri safi üretim değeri, kadınların kokulu otsu bitki üretiminden kaynaklı sağlık sorunu yaşama durumu, kadın çiftçilerin evinde bilgisayar, internet olup olmama durumu değişkenleri arasında ($P < 0.001$, 0.05 ve 0.10) önemli farklar bulunmuştur.

Bir tür kokulu otsu bitki yetiştirenler ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştirenler arasında bazı değişkenlerde herhangi bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-kare (χ^2) testi sonuçlarına göre karşılaştırmaya esas olan özelliklerden; işletme sera genişliği, kadın çiftçilerin üretim deneyimi, kadın çiftçilerin alet-ekipman kullanma durumu, kadın çiftçilere göre kadın üreticilerin işletmenin geliri, kadın çiftçilerin kokulu otsu bitki üretiminden kaynaklı sağlık sorunu olup olmama durumu değişkenleri arasında ($P < 0.001$, 0.05 ve 0.10) önemli farklar bulunmuştur.

Bir tür kokulu otsu bitki yetiştiren ile iki ve daha fazla tür kokulu otsu bitki yetiştiren işletmelerde, üretim ve pazarlama ile ilgili kararlara katılımın arasında herhangi bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-kare (χ^2) testlerinden elde edilen sonuçlara göre karşılaştırmaya esas olan karar konularından; tohumun nasıl ekileceği, hangi girdilerin alınacağı, gübre ve ilaç dozunun belirlenmesi, zirai ilaç ve gübrenin kullanım zamanı, ürünlerin ne zaman hasat edileceği, ürünlerin kime veya nereye satılacağı konularında ($P < 0.05$ ve 0.10) önemli farklar bulunmuştur.

Kadınların eğitim seviyesi istenilen düzeyde değildir. Bu nedenle öncelikle kadın için bir sorun olduğu kabul edilmeli ve bunu çözmeyi istemek gerekmektedir. Kadınlar eğitimlerine devam etmeleri konusunda teşvik edilmelidir.

Tarım ve orman bakanlığının yürüteceği kalkınma projeleriyle kadınların, sorunları büyük oranda halledilebilir. Bu projelerde kadınlara temel eğitimin (eğitim, sağlık, beslenme) yanında, tarımsal uygulamalar ve meslek eğitimleri konularına da yer verilebilir.

Kadınların tarımsal üretimde gerçekteştirdiği faaliyetler erkeklere göre daha kapsamlıdır. Bu nedenle kadınların kadınlara yönelik yapılacak yayım hizmeti kadını bilinçlendirmeli ve üretimde etkinliğini arttıracak şekilde ulaştırılmalıdır. Ayrıca yayım hizmeti kadınların teknik konularda eksikliğini gidermelidir.

Kadınlara özel fuar gezileri ve konferanslar düzenlenerek yeni teknoloji ve gelişmelerden haberdar olmaları sağlanmalıdır. Bu sayede kadınların bilgileri

artacaktır. Bununla birlikte kadınlara sosyal aktivite olacak ve özgüven kazandıracaktır.

Kadınların üretim faaliyetlerinde yüklendikleri sorumluluk bakımından tarımsal eğitimlerin verilmesi çok önemlidir. Bu zamana kadar bölgede tarımsal yayım faaliyetinin yapılmadığı kadınların istediği eğitim konularından anlaşılmaktadır. Bu nedenle kadınlara gerçekleştirdikleri üretim faaliyetinde teknik olarak özellikle hastalık ve zararlılarla mücadelede eksiklik hissettiği konularda bilgilendirme eğitimi yapılmalıdır.

Kadınlar yapılabilecek kurslara iş yoğunluğundan dolayı katılamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle kadınların hem yetiştiricilik hem tarım dışı konularda talep ettikleri kurslar çok uzun olmamak şartıyla, mesela iki ay boyunca düzenlenmelidir. Ayrıca kurslarla kadınların hem bilgi edinmesi hem de gelir elde etmeleri sağlanabilir.

Kadınların tarım dışında tarım yaşamını kolaylaştıracak (sağlık, çocuk bakımı, yiyecek içecek yapımı, spor, teknoloji kullanımı vb.) faaliyetler konusunda eğitilmelerine de önem verilmelidir.

Kadınlara motivasyon için mahalle muhtarlıkları tarafından ayda bir gün müzikli eğlenceler düzenlenebilir. Bu durumun kadınların kendilerine zaman ayırmalarını ve çalışma verimliliğini arttıracakı düşünülmektedir.

Kadınlar kokulu otsu bitki üretim faaliyetinden kaynaklı kol ve bacak ağrısı, alerji ve bel fıtığı gibi sağlık sorunları yaşamaktadır. Bu sağlık sorunları yaşanmadan önlemleri alınmalıdır. Sağlık sorunu yaşayan kadınların ise tedavilerini aksatmadan yapması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Açıl, F. & Köylü, K. (1971). Zirai Ekonomi ve İşletmecilik Dersleri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 465, s119, Ankara.
- Akay, B. (2017). *Gelir Getirici Faaliyetlerde Kırsal Kadının Etkinliğinin Artırılması Üzerine Bir Çalışma: Erzurum İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri enstitüsü)
- Akbay, R. (1998). Kadının Kırsal Kesimdeki Rolü, *Tarım ve Köy Dergisi, Sayı:123*, 24-33.
- Akçaöz, H. Özkan, B. & Kızılay, H. (2005). Tarımsal Üretimde Çiftçi Davranışları: Çiftçiliği Uygulama Ölçeği (F1s). *Bahçe, sayı 34* (1), 63-72
- Alkan, S. & Toksoy, D., (2009). *Orman Köylerinde Kadın ve Kırsal Kalkınma Trabzon İli Örneği. II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 99-107.
- Aysu, A. (2009). Piyasa ve Küçük Köylülük. *Mülkiye Dergisi, Bahar*, 223-237.
- Aziz, A. Hasipek, S. Aktaş, N. Ergün, Y. Bora, A. Aziz, E. & Aziz, İ. (2000). Kırsal Alan Kadının İstihdama Katkısı. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 13.04, Ankara.
- Bülbül, M. (1979). Bafra ilçesi tütün işletmelerinin ekonomik yapısı yatırım ve cari harcamaların dağılımı ve bunların gelir üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 710*, 416.
- Bokemeier, J. & Garkovich, L. (1987). Assessing the Influence of Farm Women's Self-Identity on Task Allocation and Decision Making. *Rural Sociology, 52*(1), 13-36.
- Candan, E. & Günal, S.Ö. (2013). Tarımda Kadın Emeği. *Tarım Ekonomisi Dergisi, 19*(1), 93-101.
- Ceyhan, V., Goldey, P.A., Ediz, D., & Özkan, B. (2001). Sebze Tarımında Çalışan Kadınların Sosyo Ekonomik Özellikleri. *Tarım Ekonomisi Dergisi, 6*, 14-27
- De Brauw, A., Li, Q., Liu, C., Rozelle, S. & Zhang, L. (2008). Feminization Of Agriculture İn China? Myths Surrounding Women's Participation İn Farming. *The China Quarterly, 194*, 327-348.
- Ecevit, Y., (2003). *Women's Labor and Social Security*, (Poverty Reduction and Economic Management Unit Europe and Central Asia Region, September 2003, Bridging the Gender Gap in Turkey: A Milestone Towards Faster Socio-Economic Development and Poverty Reduction)

- Erkuş, A., Bülbül, T., Kıral, F. & Açıl, R. (1995). Tarım Ekonomisi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Yayın No: 5, s. 298, Ankara.
- Erçoban, M. (2009). *Tokat İli Merkez İlçede Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılımları Ve Yayımından Yararlanma Olanaklarının Karşılaştırmalı Bir Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü)
- Erkan, O., M.E. Orhan., F. Budak., B. Karlı., H.Şengül., ve İ. Hartoka., 1989. Aşağı Mardin-Ceylanpınar Ovasındaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve İleriye Dönük Planlanması. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu, Adana, Proje No: TOAG-613.
- Ezihe, J. A., Agbugba, I. K. & Iornum, W. (2014). Economic Assessment Of Rural Women Participation In Processing And Marketing Of Soybean In Tarka Lga Of Benue State Nigeria. *Current Agriculture Research Journal, Food And Agriculture Organization* 2(1), 43-50.
- Gale, U. Tüzel, Y. & Öztekin, G. (2014). Antalya'nın Kepez İlçesinde Geleneksel Sera Üretiminin Özellikleri. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 68-77.
- Gülçubuk, B. (1999). Tarımsal Üretimde ve Kırsal Kalkınmada Kadının Yeri Ve Önemi. *Tarım ve Köy Dergisi*, 125, 36-41.
- Gülçubuk, B. & Yasan, Z. (2009). İşsizlik Yoksulluk ve Göç Kısılacında Kırsal Alanda Kadın Emeği. *21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar*, 3, 90-97.
- Gülçubuk, B. (2012). Tarımsal Üretim ve Kırsal Kalkınma Uğraşlarının Ana Aktörleri: Kadınlar. *GTHB Türk Tarım Dergisi*, Sayı: 203, 38-47.
- Gökçe, O. (1996). *Tarımsal Faaliyetler Açısından Kemalpaşa Örneği ile Köy Kadını*. Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül, , Adana, Cilt:2, 288-293.
- Hablemitoğlu, Ş. (2001). Kırsal Kesimde Kadınların Güçlenmesi ve Bilgi Arasındaki İlişki. *Çiftçi ve Köy Dünyası*, 16 (203), 17-19.
- Işık, K. & Saltuk, A. (1991). Tkk İlo Ortak Danışma Toplantısı, Ankara.
- Kan, A. (2012). *Kırsal Alanda Tarım İşletmelerinde Yoksulluk ve Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Konya İli Hadim İlçesi*. (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı)
- KEİG, 2009. Türkiye'de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri. KEİG Platformu. KEİG Yayınları Dizisi: Rapor. Birinci Basım. 32 sayfa.

- Kır, S. (2010). *Konya İli Karapınar İlçesi Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Çalışan Kadınların Bilgiye Ulaşım Düzeyleri ve Yayın Yaklaşımları*. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)
- Kızılaslan, N. & Yamanoğlu, A. (2010). Kırsal Alanda Kadınların Tarımsal Üretime Ve Aile İçi Kararlara Katılımı: Tokat İli Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,3(13).
- Koray, M. Demirbilek, S. & Demirbilek, T. (1999). Gıda İş Kolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği. T.C Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Aralık 1999 Ankara.
- Köseoğlu, M. & Yamak, R. (2008). *Uygulamalı İstatistik*, Celepler Matbaacılık, Trabzon, (3)
- Kulak, E. (2011). *Tarımsal Üretim Süreçlerindeki Değişimin Kırsal Alanda Kadın İstihdamına Etkileri, 1980 Sonrası Gelişmeler*. (Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü)
- Kutlar, İ.,2002.*Antalya İli Merkez İlçesinde Süt Sığırı Yetiştiriciliği Birliğine Üye Olan ve Olmayan İşletmelerde Toplumsal Cinsiyet Analizi ve Bilgi Kaynakları*. (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Kutlar, İ. (2009). *Kırsal Alanda Kadının İşgücüne ve Kararlara Katılımının Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi*. Uluslar arası Multidisipliner Kadın Kongresi 13-16 Ekim 2009,İzmir.
- Kutlar, İ. Kızılay, H. & Turhanoğulları, Z. (2013). Kırsal Alanda Kadınların İşgücüne Ve Kararlara Katılımını Etkileyen Sosyo Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi: Burdur İli Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 26(1), 27-32.
- Luqman, M., Ashraf, E., Hussan, M. Z. Y., Butt, T. M. & Iftikhar, N. (2011). “Extent Of Rural Women’s Participation In Agricultural Activities. *International Journal of Agricultural Management And Development (Ijamad)*, 2(1).
- Merter, F. (1990). 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 2, Ankara.
- Miran, B. (2010). *Temel İstatistik*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Oğuz, C. & Mülâyim, A.Ü. (1997). Konya’da Sözleşmeli Şekerpancarı Yetiştiren Tarım işletmelerinin Ekonomik Durumu. S.S. Konya Pancar Ekicileri Eğitim ve Sağlık Vakfı Yayınları, Yayın No:4, Konya.
- Oğuz, C. & Kan, A. (2010). *Kırsal Alanda Kadın Yoksulluğu: Yaylacık Köyü Örneği*. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Urfa, 427-435.

- Onaran, A. & Yanar, Y. (2012). Antalya İl'inin Demre, Finike Ve Kumluca İlçelerinde Hıyar Yetiştiren Sera İşletmelerinde Çiftçi Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(2).
- Özçatalbaş, O. & Gürgen, Y. (1998). *Tarımsal Yayım ve Haberleşme*. Baki Kitap ve Kırtasiye Basımevi, Adana, (975-72024-02-3).
- Özçatalbaş, O. (2001). Adana İlinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Farklı İki Köyünde Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılımı ve Yayımın Yararlanma Olanakları. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 79-88.
- Özkan, B. (1993). *Aksu Sulama Alanına Giren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi Ve Ürün Desenini Etkileyen Faktörler*. (Doktora Tezi, Çukurova üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü)
- Özkan, B. (2000). Antalya İli Sera Sebzeçiliğinde Kadın Üreticilerin Rolü. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 133-143.
- Özgen, Ö. & Ufuk, H. (2000). *Kırsal Kesimde Kadın Eğitimi*. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, Cilt 1, 1063-1078.
- Rehber, E. & Tipi, T. (2016). *Tarımsal İşletmecilik ve Planlama*. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, (230).
- Rosenfeld, R.A. (1986). Farm Women: Their Part in Farm Work and Decision Making. *Work and Occupations*, 13(2), 179-202.
- Sarı, Ö. (2016). The Journal of Turk & Islam World Social Studies, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 1-11
- Sayar, S. (2018). *Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Kadınların İşgücüne Katılımının Analizi: Erzurum İli Pasinler İlçesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü)
- Sevgican, A. (2002). *Adana İli Kır Toplum Yapısı İçinde Kadının Yeri*. (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü)
- Sirman, N. 1991. Gelişme Sürecinde Kırsal Kesim Kadının Statüsü: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. İçinde: Tkv-İlo Raporları, (pp. 16-29).
- Soltani, S., Ahmadpour, A. & Feali, S. (2012). Factors Influencing Rural Women Participation In Agricultural Extension Programs, Case Study Mazandaran, Iran. *International Journal Of Agricultural Science And Research*, 2, 17-24
- Şahin, A. & Miran, B. (2008). Tarım İşletmelerinde Üretim Dallarına Göre İşgücü Kullanımının Çok Boyutlu Analizi: Bayındır İlçesi Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 45(1), 37 47.

- Şahin, K. & Terin, M. (2009). Van İlinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Farklı İki Köyündeki Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılımı ve Tarımsal Yayım İlişkin Görüşleri. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22(1),39-49,
- Şahinli, M.A. & Şahbaz, N. (2013). Tarımda Kadın İstihdamı: SGK Kayıtlılık Durumu. *Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(25), 85-103.
- Tansel, A. (2002). "Economic Development and Female Labor Force Participation ın Turkey: Time Series Evidence and Cross Province Estimates". *ERC Working Papers in Economics 1(5)*.
- TUIK, (2019). Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr>. (Son erişim tarihi: 26.02.2019).
- Ünal, N. (2009). *Kırsalda Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler ve Yasam Kolaylaştırıcı Faaliyetler - "Seydişehir İlçesi Örneği"*. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü)
- Vural, H., Eşiyok, D. & Duman, İ. (2000). *Kültür Sebzeleri (Sebze Yetiştirme)*.Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Bornova, İzmir.
- Yalçın, M. & Boz, İ. (2007). Kumluca İlçesinde Seralarda Üreticilerin Kullandıkları Bilgi Kaynakları. *Bahçe*, 36(1), 1-10.
- Yavuz. F., Terin. M., Okan Güler. İ., Akay. B. & Denizli. G. (2014). *Tarımsal Üretimde Kadının Rolünün Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma: Bayburt İli Örneği*. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Samsun, 379-388.
- Yıldırak, N. (1987). *Köy Toplumunda Kadın*. Ayyıldız Matbaası, Ankara, (1-14).
- Yıldırak, N. (1992). *Köy Kadınlarının Sosyo Ekonomik ve Kültürel Konuları*, Friederich Ebert Vakfı, Ankara.
- Yılmaz, İ. (1994). *Antalya İlinde Sera Sebzeciliği Üretim Ekonomisi*. (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Dursun BOĞA

Doğum Yeri ve Yılı : Antalya, 1993

Medeni Hali : Bekâr

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : dursunboga07@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Hacı Dudu Mehmet Gebizli Lisesi, 2010

Lisans : SDÜ, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi, 2016